

Lehti tutkijoille ja tutkimustiedon käyttäjille
Verkossa: www.maaseutututkimus.fi

mua.fi

1/2023

MAASEUTUTUTKIMUS

• Finnish Journal of Rural Studies

MAASEUTUTUTKIMUS

Finnish Journal of Rural Studies

MAASEUTUTUTKIMUS

Finnish Journal of Rural Studies

1 | 2023 | 31. vuosikerta

Päätoimittaja – Editor in Chief

Torsti Hyyryläinen, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, pt@maaseutututkimus.fi

Toimitussihteeri – Production Editor

Heli Ilola, toimitussihteeri@maaseutututkimus.fi

Toimituskunta – Editorial Board

Tuomas Kuhmonen, Turun yliopisto; Katri Lassila (maaseutukuva-osion toimittaja), Aalto-yliopisto; Marko Nousiainen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos; Anni Rannikko (kohtaamisen osion toimittaja), Itä-Suomen yliopisto; Sulevi Riukulehto (arvio-osion toimittaja), Helsingin yliopisto; Kaisa Schmidt-Thomé, Demos Helsinki; Katriina Soini, Luonnonvarakeskus; Kaarina Tervo-Kankare, Oulun kaupunki; Seija Tuulentie, Luonnonvarakeskus

Julkaisija – Publisher

Maaseudun uusi aika -yhdistys, www.mua.fi

Verkossa – Internet

www.maaseutututkimus.fi

ISSN 2670-2347 (painopaikka Grano Oy)

Kannen kuva – Cover photo: Jaakko Kilpiäinen: Koli, 2010.

Maaseutututkimus on monitieteinen julkaisu tutkijoille ja tutkimustiedon käyttäjille. Julkaisemme erilaisilla teoreettisilla asetelmilla ja metodologisilla lähestymistavoilla tuotettuja tieteellisiä artikkeleita ja tutkimustuloksiin perustuvia katsausartikkeleita sekä puheenvuoroja ja arvioita. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä muutoksista maaseuduilla sekä avata uusia näkökulmia erilaisten maaseutujen kehitykseen ja tulevaisuuteen.

Kirjoitukset voivat käsitellä ihmisiä ja identiteettejä, yhteisöjä ja kulttuuria, elinkeinoja ja luonnonvaroja, maaseudun määrittelyä, merkityksiä sekä maaseutukysymyksiin liittyvää asiantuntijuutta ja politiikkaa.

Artikkelit ovat vertaisarvioituja, ja lehti on akateemisen julkaisuforumiluokituksen tasolla 1.

PÄÄKIRJOITUS

- 3 Maaseutu asiantuntemuksena ja osana kehittyviä ammattikuvia Suomessa ja maailmalla**
Torsti Hyryläinen

ARTIKKELI

- 9 Poliitiikka-, markkina- ja ympäristötekijöiden merkitykset ja maatalousyrittäjien strategiset valinnat**
Elina Vehmasto, Jarkko Pyysiäinen ja Antony Starr

PUHEENVUORO

- 43 Cultures of Migration: A Multi-Sited Ethnography of Rural-Urban Migration in Finland**
Lauri Turpeinen
- 49 Kaupunkiviljelystä ruokaturvaa? Suomalainen elämäntapa murroksessa**
Pasi Heikkurinen
- 56 Tiedonlouhinta luo mahdollisuuksia maaseudun kehittämiseen**
Olli Lehtonen

ARVIO

- 63 Toiseuden taidetta? Maaseudun ja kaupungin kohtaamisen vaikeus Jyrki Lehtolan esseetrilogiassa**
Jyrki Lehtola: Tesla metsässä. Kohtuuttomia esseitä.
Jyrki Lehtola: Tunteista. Trans-esseitä.
Jyrki Lehtola: Ihan sama. Kirjallisia esseitä.
Aapo Jumppanen ja Timo Suutari
- 68 Vesihuollon tutkitut totuudet**
Tapio Katko, Petri Juuti & Riikka Juuti: Vesihuollon myytit
Juha Kuisma

KOHTAAMINEN

- 71 Kenenkään ei ole pakko asua kaupungissa – kuvataiteilija Reima Juhani Hirvosen haastattelu**
Anni Rannikko

MAASEUTUKUVA

- 78 Maaseudun ja arkkitehtuurin kuvia**
Katri Lassila

TIEDOKSI

- 85 Maaseutututkijatapaaminen Salossa 30.–31.8.2023**
- 86 Maaseudun uusi aika -yhdistyksen gradukilpailu 2023**

TORSTI HYYRYLÄINEN

Maaseutu asiantuntemuksena ja osana kehittyviä ammattikuvia Suomessa ja maailmalla

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.131409>

Millaisia ovat nykypäivän ja tulevaisuuden maaseutuammatit? Millaista asiantuntemusta ja uusia tiedon tarpeita maaseutuun liittyy? Millaista asiantuntemusta edellyttää muutos kohti kestävän kehityksen tavoitteita yhteiskunnassa yleisesti ja paikallisesti erilaisilla maaseuduilla? Seuraavassa esitän perusteluja, miksi kysymys maaseudusta ei ole hiipumassa, vaan päinvastoin jopa laajentumassa muuttuvan työelämän ammatillisiin sisältöihin.

Lähestyn maaseutua osana asiantuntemuksen ja työn sisältöä raottamalla ensin maaseudulla toimivien yritysten näkökulmaa. Teimme Niina Kuuvan ja Kari Mikko Vesalan kanssa vuonna 2015 Etelä-Savon maaseutualueilla toimiville yrityksille laajan kyselyn, jossa kartoitimme alle 50 hengen yritysten kehitysnäkymiä lyhyellä aikavälillä, eli vuoteen 2020. Kohdistimme kyselyn tarkoituksella muille toimialoille kuin maatilataloudessa toimiville pienille maaseutuyrityksille, eli rajasimme maatilat otoksen ulkopuolelle. Etelä-Savossa tällaisia maaseutuyrityksiä oli

tuolloin kaikkiaan noin 6 400, joka oli koko maakunnan muista toimipaikoista kuin maataloista 66 %.¹

Kyselyn tuloksista nostan tähän vain yhden kiinnostavan yksityiskohdan: yli puolet (60 %) näiden toimialojen yrittäjistä ei tunnistanut yritystään *maaseutuyrityksenä*. Tulos vaihteli toimialoittain, mutta keskimäärin selkeä enemmistö maaseudulla toimivista yrittäjistä ei identifioitunut maaseutuyritykseksi. Alle 50-vuotiaiden yrittäjien keskuudessa osuus oli vielä pienempi; vain 28 % identifioitui tuohon termiin. Tämä havainto jäi tuolloin tutkimuksemme marginaaliin, mutta se liittyy tässä käsiteltävään aiheeseen, eli mielikuviumme ja tietoihimme maaseuduista yritysten ja ihmisten toimintaympäristöinä sekä kehittämis- ja politiikkatoimien kohteina.

Yritysten toimialakirjo on Suomen maaseuduilla monipuolistunut vuosikymmenten kuluessa. Enemmistö maaseuduilla toimivista yrityksistä on suhteellisen pieniä. Pääosa yrittäjistä työllistää itsensä lisäksi vain muutamien henkilöiden. Kausiluonteisuus on myös vahvasti yritystoimintaa luonnehtiva maaseudun erityispiirre. Toimialojen väliset yhteydet ovat kuitenkin monipuolisia ja yhteys luonnonvara-aloihin on edelleen vahva.

Edellä kuvaamani kyselyn tulos nostaa esiin monia kiinnostavia jatkokysymyksiä. Yleisenä johtopäätöksenä voi kuitenkin esittää, että nykyinen maaseutuyrittäjyys- tai maaseutupolitiikkapuhe ei välttämättä tavoita kuin osan maaseudulla toimivista yrityksistä. Tämä voi muodostua ongelmaksi pyrittäessä kehittämisspoliittisin keinoin vahvistamaan näiden alueiden elinvoimaa, eli työllisyyttä, väestöpohjaa ja hyvinvointia.

Onko maaseudun rakennemuutosten, kuten esimerkiksi monialaisen yritystoiminnan, tuntemus riittävällä tasolla? Pitäisikö esimerkiksi päättäjien, hallinnon toimijoiden, kehittäjien tai aluekehitysohjelmissa toimivien tuhansien projektiammattilaisten tuntea tarkemmin nykyajan monimuotoisia maaseutuja asumisen ja yrittämisen ympäristöinä? Miksi maaseutukuvaa pitäisi tietoperustaisesti tarkentaa? Näiden pohdintojen kautta pääsemme lähemmäs kysymystä maaseutuasiantuntemuksen sisällöistä, tarpeesta ja merkityksestä niin Suomessa kuin kansainvälisesti.

Maaseutuyritykset toimivat kilpailluilla markkinoilla, ja globaalin talouden intensiivisen vaihdannan vaikutuksia tulisikin aiempaa enemmän tarkastella erilaisten maaseutujen näkökulmasta. Maaseutuja koskevan laaja-

¹ Kuuva ym. 2015

alaisen asiantuntemuksen tarve on ilmeinen, mutta se ei rajoitu vain maantieteellisten erityispiirteiden tunnistamiseen. Maaseutuasiantuntemuksen piiriä on syytä laajentaa muutosten paikallisista piirteistä myös kansallisen ja kansainvälisen politiikan ja kehittämisen ulottuvuuksiin.

Maaseutuosaamisen ja -asiantuntemuksen tarve yhteiskunnan eri osa-alueilla

Maaseutuosaamisen ja -asiantuntemuksen tarpeiden ja yhteiskunnallisen relevanssin tarkastelun voi jakaa karkeasti ainakin seuraavien käsitteiden alle: tutkimus, kehittäminen, yrittäjyys, kansalaisyhteiskunta sekä hallinto ja politiikka.

Maaseutututkimus on monitieteinen tutkimusala, jonka ydin on maaseudun muutoksen laaja-alaisessa ymmärtämisessä ja tiedon tuottamisessa. Maaseutututkijat lähestyvät maaseudun kannalta kiinnostavia kysymyksiä eri näkökulmista. Maaseutututkija on akateeminen ammatti, ja maaseutututkimus on asiantuntemuksen alue tutkimuslaitoksissa, yliopistoissa ja korkeakouluissa. Oleellista tutkimusalan yhteiskunnallisen relevanssin kannalta on, että sen kautta tieto ja osaaminen voivat pitkäjänteisesti jäsentyä ja yhdistyä laajemmaksi asiantuntijuudeksi.

Maaseudun kehittäminen on viime vuosikymmenet ollut kasvava osaamisen ja asiantuntemuksen alue. Niin sanottu ohjelmaperusteinen aluekehittäminen on tuonut kehittämishankkeet laajasti eri organisaatioiden toimintakulttuuriin. Projekteissa työskenteleviä asiantuntijoita on luonnehdittu erityisesti projektiammattilaisten luokaksi tai ammattikunnaksi. Tämä kehittämisen projektisoitumisen (*projectification*) ilmiö on kansainvälinen.² Eurooppalaisena esimerkkinä voi mainita LEADER-kehittämissyhdistyksiset, joita on Euroopan eri maissa yhteensä noin 2 800. Suomessa on nykyisin 52 kehittämissyhdistystä, ja viime ohjelmakaudella (2014–2020) ne toteuttivat noin 10 000 hanketta. Näissä yhdistyksissä ydinosaaminen liittyy maaseudun elinolojen, yritysten ja maaseutu ympäristön kehittämiseen.

Maaseutuyrittäjyys voidaan ymmärtää laajemmaksi kuin vain maatilatalouden liittyväksi toiminnaksi – yrittäjyydeksi maaseuduilla. Monilla maaseudun kannalta keskeisillä toimialoilla, kuten maaseutumatkailussa, on hyötyä siitä, että tuntee toimialan paikkaperustaisuutta. Esimerkiksi kestävän matkailun

2 Kovách & Kučerova 2006

yrityksissä on hyödyllistä tuntea paikallisia ruuantuottajia ja heidän käytänteitään, eikä paikalliskulttuurin tuntemuskaan ole haitaksi, kun kehitetään palvelupaketteja asiakkaille esimerkiksi elämysmatkailuun. Maaseutukontekstissa yritysten menestymisen taustalla ovat usein toimivat suhteet eri toimialojen välillä.

Maaseudun kansalaisyhteiskunnan toiminnot ovat monipuoliset. Usein niihin liittyy erityisiä haasteita, jotka on hyvä tunnistaa. Erilaisilla yhdistyksillä on tärkeä rooli maaseudun sosiaalisen ja kulttuurisen aktiviteetin ylläpitämisessä sekä sitä kautta elinvoiman kehittämisessä. Esimerkiksi vapaa-ajan asukkaiden kanssa tapahtuva kanssakäyminen rakentaa kansalaisyhteiskunnan tasolla ylipaikallisia verkostoja maaseutujen ja kaupunkien välille.

Maaseutuhallintoja -politiikka ovat perinteisesti olleet tärkeitä maaseutuasian-tuntemuksen hyödyntämisen ammatillisia kenttiä. Vaikka maaseutuhallinnon käytänteiden mielletään edelleen painottuvan maa-, metsä- ja muiden luonnonvaratalouden sektoreihin, myös kokonaisvaltaisemmalla maaseutunäkökulmalla on merkitystä ja arvoa. Suomessa 1990-luvun alussa käynnistyneen kansallisen maaseutupolitiikan toimeenpano edellyttää hyvää tietopohjaa ja asiantuntemusta monilla hallinnon osa-alueilla.

Poliittisten strategioiden ja ohjelmien alueellisiin ja paikallisiin erityispiirteisiin liittyvien vaikutusten ymmärtäminen ja arviointi on yksi hyvän hallinnon ja vaikuttavan politiikan perusteista. Työ maaseutukysymysten parissa maaseutuhallinnossa on edelleen relevantti ammatinvalinta niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Maaseutukysymysten tuntemus voi olla hyödyksi myös esimerkiksi henkilöille, jotka haluavat tehdä uraa poliitikkoina.

Suurinta osaa (59 %) Manner-Suomen 294 kunnasta voi luonnehtia maaseutumaisiksi. Suomen kunnista joka kolmannessa on alle 5 000 asukasta. Kuntaliitosten myötä myös kaikissa maantieteellisesti laajoissa kaupungeissa on asuttuja maaseutualueita. Valtiovarainministeriön kuntaselvityksen (2020) mukaan kuntasektori on historiallisen suuren muutoksen äärellä, ja riski alueellisen eriarvoistumisen lisääntymisestä kuntien välillä on ilmeinen.³

Tässä yhteydessä onkin perusteltua mainita erityisesti kuntien erilaiset johtaja kehittämistehtävät, joissa maaseutua koskeva asiantuntemus on tärkeä osa työnkuvaa. Pienten maaseutukuntien johtaminen on tyypillisesti paikkaperustaista niukkojen resurssien johtamista. Tehokkuus on tavoite kaikkialla hallinnossa, mutta pienissä maaseutukunnissa resurssien rajallisuus ja pieni

3 VVM 2020

mittakaava ovat kaikkea toimintaa konkreettisesti ohjaava piirre. Niissä resurssiviisaat ratkaisut edellyttävät toimijoilta monialaista yhteistyötä ja verkostoitumistaitoja.

Osaamisen vaativa skaala kokonaisuuksista paikallisiin erityispiirteisiin

Maantieteen aikakauslehti *Terran* numerossa 1/23 päätoimittaja Petteri Muukkonen nosti esiin yhteiskunnallisten ilmiöiden tilallisuuden – erityisesti paikan merkityksen – ymmärtämisen ja analysoinnin tärkeyden. Hän haastoi pohtimaan maantieteelliseksi ajatteluksi kutsumaansa ymmärrystä laajasti opetettavana kansalaistaitona. Muukkonen mukaan tällainen osaaminen auttaisi ymmärtämään monimutkaisia ilmiöitä kokonaisuuksina sekä yhdistelemään erilaista tietoa paikallisissa konteksteissa.⁴ Tähän arvioon on helppo yhtyä. Paikallisten erityispiirteiden ja kokonaisuuksien hahmottaminen ovat molemmat oleellisia kompetensseja pyrittäessä yhteiskunnallisesti kestäviin ratkaisuihin. Tämän skaalan hallinta on kuitenkin erittäin haastava tehtävä.

Kokonaisuuksien hallinta on joukkuelaji. Siksi myös maaseutuasiiantuntemuksen tulevaisuus liittyy joustaviin asiantuntijaverkostoihin, jotka pystyvät laaja-alaiseen ja eri alojen väliseen tiedontuotantoon, tiedon ja analyysien jakamiseen sekä ratkaisuhakuiseen yhteistyöhön. Kestävien ratkaisujen toimeenpanoa on tärkeätä tarkentaa myös erilaisten paikallisten erityispiirteiden – niin maaseutujen kuin kaupunkien – mukaisesti. Vain siten yhteiskunnan ja talouden suuret rakenteelliset siirtymät voidaan myös panna toimeen sosiaalisesti kestäväällä tavalla.

Kokonaisuuksien hallinta edellyttää tehokasta tiedon käsittelyn teknologiaa. Suurten tietoa-aineistojen käsittelyyn ja analysointiin on olemassa tehokkaita apuvälineitä ja menetelmiä, jotka auttavat monitahoisiin ongelmiin liittyvän tiedon (datan, tekstin, kuvien ja muun informaation) jäsentämisessä. Koneoppimisen, tiedonlouhintaohjelmistojen ja data-analyysialgoritmien käyttö onkin maaseutualan kehityksen ja koulutuksen väistämätön tulevaisuuden suunta. Näitä välineitä käyttävät tulevaisuudessa kaikki asiantuntijatehtävissä toimivat. Maaseutualan asiantuntijoiden on syytä pysyä tässä kehityksessä mukana.

4 Muukkonen 2023

Elinkeinojen ja elinolojen muutosta, maaseutujen uutta roolia kestävyysmurroksessa sekä maaseutujen ja kaupunkien kestävä suhdetta koskevaa täydennyskoulutusta tarvitaan maaseudun kehittäjiksi erikoistuville sekä työelämässä jo toimiville asiantuntijoille. Tiiviitä opintokokonaisuuksia puolestaan tulisi tarjota yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoille, jotka vielä harkitsevat ammatillista suuntautumistaan tai haluavat täydentää tutkintoaan tai päivittää tietojaan maaseutukysymyksissä. Tällaisten koulutussisältöjen tuottamisen tärkein perusta on erilaisia maaseutuja koskeva, systemaattisesti kertynyt tutkimustieto.

Lopulta tärkein yhteiskunnallinen peruste maaseutua koskevan asiantuntemuksen ja tietopohjan päivittämiselle ja laajentamiselle on se, että kaupunkien ohella myös maaseudut on otettava nykyistä vahvemmin huomioon yhteiskuntien kestävyysmuutoksen polkujen eri skaalojen hahmottelussa. Kysymys maaseudusta on relevantti laajennus monien tulevaisuuden ammattikuvien sisältöihin niin Suomessa kuin muualla maailmassa.

Kirjallisuus

- Kováč, I., & Kučerova, E. (2006). The project class in Central Europe: The Czech and Hungarian cases. *Sociologia Ruralis* 46:1, 3–21.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2006.00403.x>
- Kuuva, N., K. M. Vesala & T. Hyyryläinen 2015. Etelä-Savon maaseudulla toimivien yritysten kehitysnäkymät 2020. Helsingin yliopisto.
- Muukkonen, P. 2023. Onko maantieteellinen ajattelu kansalaistaito? *Maantieteellinen aikakauskirja Terra* 135:1. <https://doi.org/10.30677/terra.127811>
- VVM 2020. Kunnat käännekohdassa? Kuntien tilannekuva 2020. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:13. Helsinki. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162061/VM_2020_13_Kuntien_tilannekuva_2020.pdf [Viitattu 29.6.2023.]

ELINA VEHMASTO
MMM, tutkija
Luonnonvarakeskus,
Biotalous ja ympäristö

JARKKO PYYSIÄINEN
VTT, yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto,
Maatalous-metsätieteellinen
tiedekunta

ANTONY STARR
MMM, väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto,
Maatalous-metsätieteellinen
tiedekunta

Politiikka-, markkina- ja ympäristötekijöiden merkitykset ja maatalousyrittäjien strategiset valinnat

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.119762>

Maatalous on osa moninaisia paikallisia ja globaaleja arvoketjuja ja nopeasti muuttuvia toimintaympäristöjä. Maataloutta harjoittavat yritykset ja yrittäjät kohtaavat vastaavasti monenlaisia, muuttuvia odotuksia ja vaatimuksia: miten kyetä tuottamaan ruoan raaka-aineita taloudellisesti kannattavasti, huolehtia omasta ja ympäristön hyvinvoinnista sekä samanaikaisesti hillitä ja torjua ilmastonmuutosta, luontokatoa ja muita ympäristövaikutuksia? Miten maataloutta harjoittavat yrittäjät kokevat toimintaympäristönsä muutoshaasteet ja minkälaisien strategisten valintojen avulla he pyrkivät niihin vastaamaan? Tutkimuksessa haastatellut yrittäjät kokevat, että ekologien ja biologisten haasteiden lisäksi merkittäviä haasteita maatalouden harjoittamiselle tuottavat institutionaaliset politiikka- ja markkinatekijät. Haastattelupuheessa korostuvat erilaiset jäykkyydet, häiriöt ja nopeat reagointipaineet, joita maatalouspolitiikan ja -markkinoiden koetaan tuottavan. Maataloutta harjoittaville yrittäjille institutionaalisesta toimintaympäristöstä juontuvat haasteet näyttäytyvät yhtenä merkittävänä yritysten ja yrittäjien muutosjoustavuutta, resilienssiä, koettelevana häiriöiden muotona.

Asiasanat: yritysstrategia, muutosjoustavuus, maatalousyrittäjä, maatalouspolitiikka, maataloustuotemarkkinat

MMaatalous on osa moninaisia paikallisia ja globaaleja arvoketjuja sekä poliittisia, sosiaalisia ja ekologisia järjestelmiä (ks. Urruty ym. 2016; Talukder ym. 2020). Useat maatalouden toimintaympäristöön liittyvät muutostekijät kietoutuvat yhteen. Osana globaaleja järjestelmiä maataloutta harjoittavat yritykset altistuvat kiihtyvällä nopeudella ilmeneville laajoille ekologisille, taloudellisille ja poliittisille häiriöille, joita voi olla vaikeaa ennakoida. Häiriöt ja niiden vaikutukset voivat kohdistua maatalousyritysten tuotanto-olosuhteisiin, niiden välittömään maantieteelliseen ja biologiseen toimintaympäristöön (esim. maaseutualueiden, aluetalouksien tai ekosysteemien kriisiytymisen muodossa) tai kompleksisiin sosioekonomisiin järjestelmiin, kuten markkina- ja politiikkaympäristön rakenteisiin, prosesseihin ja käytäntöihin (esim. Kuhmonen 2020). Muun muassa ilmastonmuutos vaikuttaa suuresti suoraan itse maanviljelyyn ja luo lisäksi yhteiskunnallisen tarpeen uusille muutoksen hillintään tähtääville politiikkatoimille. Poliittikaohjaus määrittelee maatalouden keskeiset institutionaaliset reunaehdot, mikä voi myös osaltaan aiheuttaa häiriöitä markkinamekanismeihin. Voimistuvien ulkoisten häiriöiden lisäksi maataloutta harjoittavien yritysten sopeutumis- ja muutoskykyä koettelevat näin myös maatalouden markkina- ja politiikkajärjestelmien suhteista ja muutoksista kumpuavat ristipaineet (Milestad ym. 2012; Holt ym. 2016; Accatino 2020).

Maataloutta harjoittavat yritykset kohtaavatkin yhä nopeammin muutuvia monimutkaisia vaatimuksia: miten kyetä tuottamaan ruoan raaka-aineita taloudellisesti kannattavasti ja samaan aikaan toteuttaa toimenpiteitä ilmastonmuutoksen, luontokadon ja muiden ympäristövaikutusten hillitsemiseksi ja torjumiseksi (esim. Peeters ym. 2020; Giller ym. 2021; Rikkinen ym. 2023)? Myös politiikkatoimien oikeudenmukaisuuskysymykset ovat nousseet tutkimuksen kohteiksi (esim. Vainio ym. 2021; Puupponen ym. 2022). Vaikka kiivas rakennekehitys on johtanut maataloutta harjoittavien yritysten koon ja tuottavuuden kasvuun, maatalousyrittäjien tulokehitys on jatkanut laskuaan (Kuhmonen 2020). Maatalouden yrittäjätulo on pienentynyt 2000-luvulla lähes puolella. Maatalouden kannattavuus näyttäytyy Suomessa heikkona myös muihin EU:n jäsenmaihin verrattaessa. Tuottojen hidas kasvu on kääntänyt maatalouden velkaantuneisuuden nousuun (Lehtosalo ym. 2020). Onnistuessaan maataloutta harjoittavien yritysten strategiset sopeutumis- ja muutostoimenpiteet voivat osaltaan hillitä tai puskuroida häiriöiden vaikutuksia. Maatilayritykset saattavat kehittää ratkaisuja ekologisten

häiriöiden ennaltaehkäisemiseksi ja niiden vaikutusten hillitsemiseksi tai maaseutualueiden ja aluetalouksien vahvistamiseksi, esimerkiksi palveluiden kysynnän ja tarjonnan ja työpaikkojen luomisen muodossa.

Muiden yritysten tapaan maataloutta harjoittavat yritykset tekevät lyhyen ja pitkän aikavälin liiketoimintastrategioita sekä vastaavat toimintaympäristönsä muutoksiin strategioitaan muokkaamalla tai muuttamalla. Strategioiden valintaan vaikuttavat monet yritysten sisäiset ja ulkoiset seikat (esim. Evans & Ilbery 1989; Darnhofer 2014; 2020; Darnhofer ym. 2016; Talukder ym. 2020). Toimijoiden motivaatiot ja tavoitteet, jotka vaikuttavat valintoihin, ovat moniulotteisia ja heterogeenisiä, yhtä aikaa taloudellisia, henkilökohtaisia ja sosiaalisia (esim. Vihtonen 2007; Hansson ym. 2013; Peltomaa 2015).

Alan yritysten toimintatapoja on tyypitelty monella tavalla (esim. Bartkowsk ym. 2022). Usein tyypittely perustuu erilaisiin määrällisiin indikaattoreihin tai yritysten taloudellista aktiivisuutta käsitteleviin aineistoihin (esim. Vihtonen 2007; Rikkonen ym. 2013; Nybom ym. 2021). Myös yrittäjien motivaatioita ja identiteettejä on käytetty tyypittelyn perusteena (esim. Vesala & Peura 2002; Burton & Wilson 2006; Laitalainen & Silvasti 2007; Pyysiäinen ym. 2011; Vesala & Niska 2013). Tulonmuodostuksen tai yrittäjäperheen työvoiman käytön mukaan maatalousyrittäjiä on luokiteltu esimerkiksi perheyrittäjiin tai yksinyrittäjiin (Rantamäki-Lahtinen ym. 2022). Yleisiä ovat myös luokittelut yritysten käyttämien strategioiden (esim. Niemi ym. 1995; Evans 2009; Darnhofer ym. 2010; Rikkonen ym. 2013; Darnhofer 2021) ja johtamisstrategioiden (esim. Mäkinen 2013) perusteella. Yrittäjäperheen erilaisia tulonmuodostusstrategioita ovat esimerkiksi monialaisuus eli muun yritystoiminnan harjoittaminen maatalouden rinnalla sekä monitoimisuus, jolloin tuloja on yritystoiminnan lisäksi esimerkiksi palkkatyöstä (Peltola 2000; Rantamäki-Lahtinen 2002; Vihinen & Vesala 2007).

Käsillä olevassa tutkimuksessa tarkastellaan erilaisia yritysstrategioita, tuotantosuuntia ja uravaiheita edustavien maatalousyrittäjien haastattelupuhetta, josta on tunnistettavissa kuvauksia heidän yritystensä strategisista valinnoista, painotuksista ja reaktioista. Strategisia päätöksiä ja suunnitelmia tehdään erilaisiin riskeihin varautumiseksi ja haasteisiin vastaamiseksi. Ekologiset haasteet liittyvät esimerkiksi äärimmäisiin sääilmiöihin sekä kasvituholaisiin ja kasvi- ja eläintauteihin. Sosiaalisia haasteita synnyttävät paitsi yrittäjäperheen sisäiset tekijät myös ympäröivän yhteiskunnan paineet, kuluttajien mieltymykset ja maaseutu-

alueiden piirteet. Tässä tutkimuksessa keskeisiä tarkastelun kohteita ovat institutionaaliset ja taloudelliset haasteet, jotka liittyvät maatalouspolitiikkaan ja maatalousmarkkinoiden piirteisiin. (Meuwissen ym. 2019; 2020; Talukder ym. 2020.)

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten yrittäjät puhuvat yritystoimintansa strategisista valinnoista ja päätöksistä – ja mikä merkitys maatalouspolitiikalla ja markkinoilla on yrittäjien puheessa?
2. Millaisia häiriöitä maatalouspolitiikka ja markkinat aiheuttavat maataloutta harjoittaville yrityksille – ja mitkä ovat yritysten strategiset mahdollisuudet varautua niihin?
3. Mihin muutoksiin tai riskeihin yrittäjät varautuvat – ja millaisilla strategisilla valinnoilla he pyrkivät lähitulevaisuudessa vastaamaan niihin?

Tutkimus on luonteeltaan kuvaileva tapaustutkimus (Eriksson & Koistinen 2014), jossa on haastateltu teoriaperusteisesti valittujen maataloutta harjoittavien yritysten vastuullisia yrittäjiä ja pyydetty heitä kommentoimaan etukäteen määritellyjä avainteemoja, jotka liittyvät yrityksen toimintaympäristöön, kehittämiseen ja strategiseen päätöksentekoon (vrt. Vesala & Rantanen 2007). Tutkimuksen tapauksina on kolmetoista erilaista maataloutta harjoittavaa yrittäjää, joita haastateltiin marraskuun 2021 ja helmikuun 2022 välisenä aikana pandemian jälkimainingeissa, juuri ennen Venäjän hyökkäyssotaa Ukrainaan. Aineisto tuotettiin osana *Politiikkatoimet maatalouden rakenteen kehittämiseen (PoMaRaKe 2020–2022)* -tutkimushanketta, johon kuuluu myös laajoihin tilastoaineistoihin ja aikaisempiin kyselyaineistoihin perustuvia kvantitatiivisia osioita.

Tutkimuksen käsitteet ja painopisteet

Tutkimus liittyy maataloutta harjoittavien yrittäjien strategiaan valintoihin ja päätöksentekoon. Kuhmosen (2012, 45–46) mukaan, “strategia merkitsee kiinnittymistä tulevaisuuteen. Se on vaihtelevasti jäsennelty tulevaisuuspolun valinta, yrittäjän paras arvaus omien tavoitteiden ja voimavarojen sekä tulevan toimintaympäristön kohtaamisesta tulevaisuudessa. Strategiassa on siis pohjimmiltaan kysymys tulevaisuuksien yhteensovittamisesta.” Ja edelleen: “Strategia on pohjimmiltaan yrittäjän

tapa löytää toimintamahdollisuuden ja tuloksellisuuden kannalta riittävä yhteensopivuus omien mielihalujen, toimintatapojen ja voimavarojen sekä toimintaympäristön välillä.” Yrityksen pitkän tähtäimen suunnitelmaa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi voidaan kutsua myös liiketoimintastrategiaksi. Yrityksen strategisen johtamisen käsitteeseen strategiaproessi sisältyy toiminta-ajatus, strateginen suunnittelu ja päätöksenteko (Kyrölä 2010). Pienissä maataloutta harjoittavissa yrityksissä strategiaan liittyvää suunnittelua ja päätöksentekoa tai strategian toimenpide- ja tavoitesisältöjä ei useinkaan ole kirjattu, vaan niihin päästää käsiksi vain yrittäjiä haastatteleamalla.

Adaptiiviset strategiat (esim. Peltomaa 2015) ja muutosjoustavuusstrategiat (esim. Darnhofer ym. 2010) viittaavat strategioihin, joilla yritykset reagoivat toimintaympäristöstä tai yrityksen sisältä juontuviin yhtäkkiisiin tai pitkän aikavälin muutoksiin. Darnhofer (2014) on hyödyntänyt muutosjoustavuuden, resilienssin, käsitettä tutkiessaan maatalojen strategisia valintoja erilaisiin muutoksiin vastaamiseksi. Muutosjoustavuusstrategian tavoitteena voi olla tilanteen palauttaminen tai säilyttäminen häiriön jälkeen – tai vaihtoehtoisesti uudenlaisten mahdollisuuksien tavoittelemisen ja uuden tasapainotilan hakeminen (Darnhofer ym. 2010). Yritykset eivät kuitenkaan välttämättä käytä vain yhtä strategiaa, vaan käytössä voi olla yhtä aikaa useanlaisia strategioita; lisäksi strategioita usein muokataan ja muutetaan yrityksen elinkaaren kuluessa (Darnhofer ym. 2010; Kuhmonen 2012; Peltomaa 2015).

Perusmaatalouden yhtenä strategiana pidetään kasvuun ja tehostamiseen panostamista (esim. Niemi ym. 1995; Evans 2009; Darnhofer ym. 2010; Peltomaa 2015). Toisena perusmaatalouden strategiana pidetään ennallaan jatkamista (Niemi ym. 1995; Darnhofer ym. 2010). Myös maatalouden tuotanto- ja tuottavuustavoitteista luopumista voidaan pitää yhtenä strategisena vaihtoehtona (esim. Evans 2009; Peltomaa 2015). Tulonsaantirakenteen monipuolistamista muulla yritystoiminnalla, monialaisuudella (*diversification*), palkkatyöllä tai monitoimisuudella (*phuractivity*) on niin ikään tutkittu strategisina vaihtoehtoina (esim. Peltola 2000; Rantamäki-Lahtinen 2002; Vesala & Peura 2002; Pyysiäinen ym. 2011; Vesala & Niska 2013). Monialayrityksessä maatalous ja muu yritystoiminta ovat saman yrityksen eri osia. Monialainen maatila voi olla myös saman omistajan tai omistajaperheen niin sanottu portfolioryitys, jossa maatalous ja muu yritystoiminta ovat erillisiä yrityksiä. (Rantamäki-Lahtinen 2002, 12.) Evansin (2009) mukaan monialaisessa

yrittäjien resursseja voidaan kohdentaa joko uusien maataloustuotteiden tai -palveluiden kehittämiseen tai maataloudesta erillään olevaan yritystoimintaan. Niemi ym. (1995) ja Darnhofer ym. (2010) puolestaan tekevät jaon hieman toisin: yritys voi pyrkiä tuotantotavan, tuotteen, jalostusasteen tai jakelutavan erilaistamiseen tai vaihtoehtoisesti yritysrakenteen ja tulonsaantirakenteen monipuolistamiseen.

Maatalousyrittäjien strategisia valintoja koskeva puhe ei aina välttämättä sisällä selkeitä yrityksen kokonaisstrategioiden kuvauksia, vaan sen sijaan puheesta voidaan tunnistaa erilaisia strategisen valinnan osa-alueita ja aktiiviseen päätöksentekoon tai passiivisempaan ajautumiseen liittyviä kuvauksia yrityksen kehittymisestä. Tekemillään valinnoilla yrittäjät ovat eri tavoin vaikuttaneet yrityksensä strategiseen liikkumavaraan ja toimintamahdollisuuksien horisonttiin, esimerkiksi toiminnan muotoja ja painopisteitä uudistamalla ja monipuolistamalla tai karsimalla ja keskittämällä. Ajautumisen kuvaukset kertovat koetusta valinnanmahdollisuuksien puuttumisesta. Maataloutta harjoittavien yritysten johtamisstrategioiden valintoja ja päätöksentekoa on käsitelty laajasti kirjallisuudessa (esim. Gow & Stayner 1995; Evans 2009; Spiegel ym. 2020). Strategisten painotusten valintaan vaikuttavat esimerkiksi muutospaineen luonne, panosten ja tuotosten markkinatilanne, yrityksen fyysinen ja taloudellinen rakenne, yrittäjäperheen kokoonpano, arvot ja tavoitteet sekä sosiaalinen, taloudellinen ja institutionaalinen toimintaympäristö (Gow & Stayner 1995; Evans 2009).

Yritykset tekevät strategisia päätöksiä varautuakseen ja vastatakseen erilaisiin riskeihin, haasteisiin ja muutoksiin. Ekologiset haasteet liittyvät esimerkiksi äärimmäisiin sääilmiöihin, kasvituholaisiin ja kasvi- ja eläintauteihin sekä pölyttäjien ja elinympäristöjen katoamiseen. Yrittäjäperheen sosiaaliset muutokset, kuten avioero, ikääntyminen, sairaus, kuolema, sukupolvenvaihdos tai jatkajan puute, vaikuttavat keskeisesti yrityksen käytössä oleviin työvoima- ja talousresursseihin. Sosiaalisia haasteita ja muutoksia tulee myös ympäröivän maaseutualueen piirteistä, kuten palvelujen, infrastruktuurin ja osaavan työvoiman puutteesta, tai yhteiskunnallisesta ilmapiiristä, kuten median ylilyöntien aiheuttamasta stressistä. Keskeisiä ovat myös kuluttajien mieltymysten ja vaatimusten muutokset. (Milestad ym. 2012; Meuwissen ym. 2020; Talukder ym. 2020.)

Haastattelukysymykset (ks. liite 1: Haastattelurunko) antoivat haastatelluille maatalousyrittäjille mahdollisuuden tuoda esille merkityksellisiksi

kokemiaan markkina-, politiikka- tai ympäristötekijöitä ja haasteita, jotka ovat vaikuttaneet heidän strategisiin valintoihinsa ja ratkaisuihinsa. Haastateltavilla oli siis mahdollisuus nostaa esille monenlaisia tekijöitä ja häiriöitä, mutta tutkimuksen painopiste oli taloudellisessa, poliittisessa ja institutionaalisessa ympäristössä. Taloudellisia haasteita ovat esimerkiksi tuotteiden hintojen alhaisuus, panosten ja työvoimakustannusten hintojen nousu, kilpailu resursseista ja niiden sijaintiesteet, lainojen koromuutokset, lainarahoituksen saannin rajoitukset sekä arvoketjun epätasaiset valtasuhteet. Institutionaalis-poliittisia haasteita ovat esimerkiksi muutokset pääsyssä markkinoille, kansainvälisen turvallisuusympäristön epävakaus, maatalouspolitiikan muutokset (kansallinen, EU), tukiehtojen kiristyminen, rajoittavat standardit, tuotannon valvonta- ja kiintiöimiskäytännöt sekä maatalouspolitiikka muualla maailmassa. (Pretty 2003; Cabell & Oelofse 2012; Meuwissen ym. 2020; Spiegel ym. 2020; Talukder ym. 2020.)

Aineisto ja menetelmät

Tapaustutkimuksellisen otteen keskeisiä piirteitä ovat keskittyminen pieneen joukkoon tutkimuskohteita ja niiden tarkkapiirteinen havainnointi, missä tapauksen kontekstin merkitys on suuri. Kysymys ei siis ole pelkästään tietyn tapauksen yksityiskohtaisesta kuvauksesta, vaan myös siitä, mitä yleisempää ilmiötä tapaus kontekstissaan kuvastaa ja mitä se siitä paljastaa. (Eriksson & Koistinen 2014.) Tutkimuksessa tarkastellaan valikoitua joukkoa suomalaisia maatalousyrityksiä ja niistä vastuussa olevien yrittäjien haastattelupuhetta koskien maatilansa kehittymistä, kehittämistä ja strategista päätöksentekoa. Haastattelupuhe tuotettiin siten, että yrittäjiltä pyydettiin kannanottoja ja perusteluja esitettyihin haastatteluvirikkeisiin (ks. liite 1). Aineisto sekä tuotettiin että analysoitiin laadullisen asennetutkimuksen hengessä (ks. Vesala & Rantanen 2007; Pyysiäinen 2010), teorialähtöisen laadullisen sisällönanalyysin (Hsieh & Shannon 2005) periaatteita soveltaen. Kokonaisuudessaan tutkimusasetelman tavoitteena oli luoda tiivis ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä niin, että aineiston sisältämä keskeinen informaatio ja laadullinen vaihtelu säilyvät (Tuomi & Sarajärvi 2009).

Tapaustutkimus soveltuu ilmiöihin, jotka ovat vahvasti ja monisäikeisesti sidoksissa tiettyyn kontekstiin, vaikka ilmiön ja kontekstin rajat olisivat epätarkat. Kontekstin muodostavat ne toimijat ja toiminnot, joihin valittu

tapaus liittyy läheisesti. Ulompi konteksti määrittää yrityksen taloudellisen, sosiaalisen ja poliittisen ympäristön sekä yrityksen toimialaympäristön ja sen kilpailullisuuden. Sisempi konteksti viittaa yrityksen omaan rakenteelliseen, kulttuurilliseen ja poliittiseen ympäristöön. Kontekstin ja toimijoiden välinen vuorovaikutus on monensuuntaista ja kumulatiivista. (Eriksson & Koistinen 2014.)

Haastatteluiden suunnittelussa ja toteutuksessa sovellettiin siis laadullisen asennetutkimuksen (Vesala & Rantanen 2007; Pyysiäinen 2010) periaatteita (ks. liite 1). Haastattelupuheesta analysoitiin haastateltujen kantoja sekä niiden perusteluja erityisesti seuraaviin kysymyskokonaisuuksiin:

- 1) Onko yrityksen toiminnan muotoa tai luonnetta muutettu tai suunnattu uudelleen jossain vaiheessa merkittävästi? Jos, niin minkälaiset seikat vaikuttivat keskeisimmin uudelleensuuntaamispäätökseen? Jos toiminnan luonnetta ei ole merkittävästi muutettu, niin mitkä seikat ovat keskeisimmin puoltaneet valitulla uralla pysyttämistä?
- 2) Miten politiikkaa ja politiikkakeinoja pitäisi muuttaa tai kehittää, jotta ne tukisivat paremmin yrittäjän mahdollisuuksia suunnata ja kehittää maatilatoimintaa haluamaansa suuntaan?
- 3) Mitkä ovat yrityksen keskeisimmät kehitys- tai sopeuttamistarpeet, joita on lähitulevaisuudessa näköpiirissä? Mikä kehitys- tai sopeuttamistarpeita keskeisimmin aiheuttaa; mistä ne johtuvat?

Tutkimuksen tapauksina on kolmetoista maataloutta harjoittavaa yritystä eri puolilta Suomea. Mukaan pyrittiin löytämään erityyppisiä tuotantosuuntia ja yritysstrategioita edustavia yrityksiä eri maakunnista (taulukko 1) tutkijoiden omia verkostoja hyödyntämällä. Haastateltaviksi pyydettiin vastuullisia yrittäjiä tai vaihtoehtoisesti yrittäjäpariskuntaa, mikäli yritys-toimintaa harjoitettiin pariskuntana. Haastatellut maatalousyrittäjät edustivat paitsi erilaisia tuotantosuuntia ja yritysstrategioita myös erilaisia yrittäjyyden vaiheita: mukana oli yritystoiminnan vastikään aloittaneita, uransa keskivaiheilla olevia sekä uransa loppupuolella olevia yrittäjiä. Haastattelut toteutettiin marraskuun 2021 ja helmikuun 2022 välisenä aikana puhelimen tai videopuheluyhteyden välityksellä. Haastattelut kestivät tunnista kahteen tuntia, ja ne teki yksi tutkija, lukuun ottamatta ensimmäistä haastattelua, jonka tekemiseen osallistui kaksi tutkijaa. Haastattelut tallennettiin ja haastattelutallenteet litteroitiin.

Taulukko 1. Haastattelujen suunnittelu- ja valintamatriisi. Sijoittelu matriisiin perustui tutkijaryhmän karkeaan arvioon maatalousyrittäjän uran vaiheista ja yritysten strategioista.

Strategia Uravaihe	Ruoan alkutuotanto, strategiana tehokkuus ja suuruus	Ruoan alkutuotanto, strategiana lisäarvon luominen	Tulonhankinta monialaisesti myös alkutuotannon ulkopuolelta
Uran alkupuoli	V13. Broileritila (Varsinais-Suomi)	V9. Erikoiskasvinviljelytila (Uusimaa)	V1. Viljatila & koneurakointi (Keski-Pohjanmaa) V11. Palkkatyö & luomuviljatila (Etelä-Pohjanmaa)
Uran keskivaihe	V10. Lypsykarjatila (Pohjois-Savo)	V8. Luomulypsykarjatila & maatalouskonekauppaa pienesti (Pohjois-Pohjanmaa) V4. Perunatila & suoramyynti (Kanta-Häme)	V7. Palkkatyö & viljatila (Pirkanmaa) V5. Naudanlihatila & koneurakointi (Pohjois-Pohjanmaa)
Uran loppupuoli	V12. Kasvinviljelytila (Keski-Suomi) V6. Lypsykarjatila (Keski-Suomi)	V3. Luomusikatila & viljatila (Varsinais-Suomi)	V2. Luomuviljatila & koneurakointi (Uusimaa)

Tulokset

Maatalousyrittäjien strategiapuhe

Osaamiseen, tuottavuuteen ja investointeihin liittyvä strategiapuhe

Usea yrittäjä toi esiin parhaimmiston kuulumisen tavoittelun. Se tarkoitti edellytyksiä onnistua alkutuotannossa, konkreettisia maanviljely- ja karjanhoitotaitoja hyvine satoineen ja tuotoksineen sekä muine yrittäjäystaitoineen. Lisämaan hankinnasta puhuivat niin alkutuottajat, monialaiset yrittäjät kuin sivutoiminen yrittäjäkin (V3, V5, V6, V8, V10, V13). Tavanomaisen alkutuotannon suurissa yksiköissä ja erikoiskasvitiloilla oli palkattu täysiaikaista ulkopuolista työvoimaa, samoin monialaisissa yrityksissä. Kausityövoimaa käytettiin laajasti kaiken tyyppisissä maatalousyhtyksissä (V1, V3, V4, V8, V9, V10, V12, V13).

Kaikki haastateltavat kertoivat tekemistään investoinneista, joiden kohteet ja painopisteet vaihtelivat tuotantosuunnasta riippuen (V1–V13). Sivutoimiset viljelijät eivät juuri tuoneet esille suurempia tilakohtaisia kone- tai rakennusinvestointeja mutta mainitsivat yhteisinvestoinnit, kuten yhteispuimuri- ja yhteiskuivurihankkeet (V7, V11). Investointitukia oli hyödynnetty myös eläinten hyvinvointi -investointien toteutuksessa (V5, V13). Eläinten hyvinvointiin tähtääviä investointeja pidettiin onnistuneina tuotannon tehokkuudenkin kannalta (V10).

Erikoiskasvinviljelijät olivat investoineet energiaomavaraisuuteen, kuten lämpökeskuksiin ja aurinkopaneeleihin (V4, V9). Energiainvestoinnit liittyivät paitsi energiaomavaraisuuden tavoitteluun, maitotiloilla myös meijerien hiilineutraalisuustavoitteisiin (V8, V10). Useampi muita tuotantosuuntia edustava haastateltu mainitsi, että mahdollisia lähitulevaisuuden energiainvestointeja on suunniteltu.

Strateginen puhe toiminnan jatkamisesta ennallaan

Yritykset, jotka olivat jossain vaiheessa panostaneet kasvuun tai erikoiskasvien viljelyyn, pyrkivät suurten investointien jälkeen vakiinnuttamaan toiminnan ja jatkamaan sitä ennallaan tehtyjen investointien hyödyntämiseksi ja takaisin maksamiseksi (V13). Sekä perunanviljelijä että broilerinkasvattaja perustelivat valitussa tuotantosuunnassa pysymistä sillä, että näiden tuotteiden markkinamekanismi on toiminut kohtuullisesti (V4, V13). Maitotilalliset sen sijaan olivat jättäneet 2010-luvun alussa uuden laajennusinvestoinnin robottinavettaansa tekemättä, koska eivät olleet uskoneet eläinmäärän lisäämisen parantavan kannattavuutta (V6).

Yksi haastateltava korosti tukipolitiikan merkitystä tuotantosuunnassa pysymisessä: pohjoissavolainen maitotilayrittäjä perusteli jatkamispäätöstään tukipoliittisella vakaudella (maidontuotanto vs. lihantuotanto) (V10). Vaikka viljanhinnan muodostukseen ei yleisesti oltu tyytyväisiä, perusteena viljanviljelyn jatkamiseen oli, että viljalle on olemassa olevat markkinat, ja jos laatu ei riitä leipäviljäksi, viljasato pystytään myymään rehuksi (V12). Pitkäänkin toimintaansa ennallaan jatkaneiden maatalousyrittäjien ryhmään kuului myös uransa loppupuolella olevia, velattomia ja tukien määrää optimoivia yrityksiä (V6, V7, V12).

Erikoiskasveihin ja erityisiin viljelymenetelmiin liittyvä strategiapuhe

Erikoiskasvinviljelijät korostivat, että tuotteen hinta- ja tukitason lisäksi maantieteellinen sijainti (V9) tai peltomaan laatu (V4) ovat aikanaan vaikuttaneet tuotantomuodon valintaan – ja valinta on saatettu tehdä jo edellisten viljelijäsukupolvien aikana. Esimerkiksi sijainti ykkösvyšöhykkeellä on mahdollistanut sellaista erikoiskasvien viljelyn, mikä ei onnistu muilla kasvuyöhykkeillä Suomessa (V9). Maatilan sijainti pohjoisemalla kasvuyöhykkeellä puolestaan tarkoitti sitä, että nurmenviljelyllä saatiin pelloista paras tuotto karjatalouden harjoittamisen kautta (V10).

Erikoiskasvien viljelijät olivat pystyneet parantamaan katettaan oheispalveluilla, kuten kuljetuksella sekä suoramyynnillä (V4, V9). He mainitsivat myös investoimisen energiaomavaraisuuteen strategiana, jolla pyrittiin parantamaan kannattavuutta ja huomioimaan ympäristönäkökohtia (V4, V9). Neljä yrittäjää harjoitti luomutuotantotapaa (V2, V3, V8, V11).

Monipuolisten kasvilajien ja erikoiskasvien viljelyyn suhtauduttiin myönteisesti erityisesti silloin, kun erikoiskasveille arvioitiin olevan kysyntää (alkutuotteen ostajia ja jatkojalostajia), niistä maksettava hinta arvioitiin hyväksi ja oman maatilan maantieteellinen sijainti sekä maaperän laatu soveltuivat hyvin kyseisen erikoiskasvin viljelyyn. Vaakakupissa painoi se, että viljalle on aina kysyntää joko leipä- tai rehuviljana (V4, V11). Tukehtojen mukaisesti voitiin viljellä myös syväjuurisia saneerauskasveja, kerääjäkasveja ja viherlannoitukseen tarkoitettuja nurmia ilman satotavoitteita peltojen kasvukunnon lisäämiseksi. Peltoviljelyn tulosta pyrittiin parantamaan myös uusilla viljelytekniikoilla (V8, V9, V11).

Ilmastonmuutokseen sopeutumisessa tärkeäksi keinoksi nähtiinkin peltojen hyvä kasvukunto ja rakenne, joita tavoiteltiin erilaisin viljelytekniisin keinoin. Tämä edellytti esimerkiksi uusia koneteknologisia ratkaisuja, kuten kevennettyä muokkausta ja suorakylvöä, syysmuotoisten kasvien ja palkokasvien viljelyä sekä monimuotoista viljelykiertoa. Osin samoilla keinolla pyrittiin ehkäisemään vesistöihin kohdistuvia päästöjä (V1, V3, V4, V9, V11).

Tuotantosuunnan ja -tavan muutoksiin sekä tuotantotavoitteista luopumiseen liittyvä strategiapuhe

Kun yrityksellä ei ollut enää suuria velkoja, satotavoitteista oli luovuttu ja siirrytty optimoimaan tukia (V7). Panoskustannuksia pyrittiin säästä-

mään; esimerkiksi tuotantoon panostamisesta oltiin valmiita tinkimään (V6, V7, V12). Jos yritys oli velaton, maatalousyrittäjien ura oli loppuvaiheessaan eikä jatkajaa ollut tiedossa, tehostamisstrategialle ei ollut enää perusteita toisin kuin uran aikaisemmissa vaiheissa oli ollut (V6, V12).

Luomutuotantoon siirtymisen syyksi kolme neljästä haastatellusta luomuviljelijästä mainitsi investointi- ja panoskustannusten karsinnan ja luomutuotannon korkeammat tuet. Yksi maatila oli siirtynyt luomuviljelyyn välttääkseen uudet tuotanto- ja kuivatuskapasiteetti-investoinnit (V8), toinen oli siirtynyt, koska oli tyytymätön tavanomaisesti viljellyn viljan huonoon hintakehitykseen (V2), ja kolmas koska maatilan sato-
tasot eivät olleet erityisen hyviä ja tuotantotavoitteista oli luovuttu (V11).

Yrittäjäperheen työvoiman käyttöön ja tulonsaantirakenteen monipuolistamiseen liittyvä strategiapuhe

Tulonsaantirakennetta oli monipuolistettu muulla yritystoiminnalla, kuten urakoinnilla tai maatalouskonekaupalla (V1, V2, V5, V8). Töiden tekemistä järjesteltiin eri tavoin perheen ja lähisuvun kesken; työt tehtiin esimerkiksi yhteistyössä edellisen sukupolven kanssa, joka saattoi edelleen viljellä omaa maatilansa (V13), tai yhteistoiminnallisesti isän ja pojan kesken (V9, V11), isän sesonkiavulla (V2), yrittäjäparin ja muiden perheenjäsenten kesken (V3, V8, V10), veljesten muodostamien yhtiöiden kautta (V5) sekä siten, että pariskunta teki työt yhdessä mutta kummatkin olivat itsellisiä maatalousyrittäjiä (V3). Urakointiyrityksessä oli mukana äiti, kaksi veljeä ja sisko (V1). Eri sukupolvia ja sukupuolia edustavien perheenjäsenten merkitystä niin tuotannollisten kuin hallinnollisten töiden tekijöinä korostettiin.

Kuitenkin vain osassa perhemaatiloista molemmat puoliset saivat koko elantonsa maataloudesta. Usein toinen puolisoista hankki ainakin osan tuloistaan palkkatyöstä. Yhden haastatellun viljelijän pääasiallinen tulonlähde oli palkkatyö (V7), ja toinen kuvasi maanviljelyään harrastukseksi (V11). Muutamassa tapauksessa oli sukupolvenvaihdon yhteydessä tehty strateginen valinta: oli siirrytty palkkatyöhön ja sivutoimiseen viljelyyn palkkatyön rinnalla, koska tuotantosuunnassa pysyminen olisi vaatinut suuria investointeja ajanmukaisiin tuotantorakennuksiin ja kalustoon, eikä investointeihin ollut haluttu ryhtyä (V7, V11).

Maatalouspolitiikan ja markkinoiden aiheuttamat häiriöt

Maatalouspolitiikkatoimien vaikuttavuus ja lyhytjänteisyys

Mahdollisiin uusiin ilmastonmuutoksen hillintätoimiin liittyvä epävarmuus, kuten niiden todellinen hillintävaikuttavuus sekä niiden toteuttamisen aiheuttamat kustannukset (esimerkiksi uuden suorakylvökoneistuksen hankinta) olivat politiikkaohjaukseen liittyviä haasteita, jotka puhuttivat maatalousyrittäjiä (V2, V7). Ne yrittäjät, joilla oli kokemusta EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tukiehtoihin liittyvistä erilaisista suojele- ja hillintätoimien vaatimuksista jo useilta ohjelma-kausilta, kokivat ne osin poukkoileviksi (V6, V7, V8). Tukipolitiikalta toivottiin ennakoitavuutta ja jatkuvuutta. Esimerkiksi maidontuottajat korostivat, että tuotantosuuntaan sitoutuminen edellyttää suuria investointeja, joiden tueksi kaivattiin tukipolitiikan ennakoitavuutta (V8, V10).

Maataloustukiehtojen byrokraattisuus ja monimutkaisuus

Politiikkaohjauksen byrokraattisuuden ja pikkutarkkuuden aiheuttaman stressin mainitsivat hyvin erilaisia yritysstrategioita valinneet yrittäjät: nuori erittäin laajaan tuotantoon panostanut maatalousyrittäjä, nuori sivutoiminen viljelijä, nuori monialaista maatilaa ja urakointia pyörittävä yrittäjä sekä iäkkäämpi sianlihantuotannosta luopunut viljanviljelijä (V1, V11, V12, V13).

Hehtaarituet vaikeuttavat aktiivituottajien lisämaan saatavuutta

Käytössä olevia hehtaaritukia kritisoitiin: niiden katsottiin edistävän näennäisviljelyä sekä pääomittuvan epäterveesti peltomaan korkeiksi hinnoiksi (V1, V5, V10, V11, V12). Näennäisviljelyn, tai pelkästään tukia optimoivan niin sanotun paperiviljelyn, katsottiin olevan mahdollista, koska hehtaaritukilla ei ole tuotanto-, sadonkorjuu- tai myyntivelvoitetta (V5, V7). Hehtaarikohtaisten tukien koettiin myös kannustavan viljelyn jatkamiseen ilman tuotantotavoitteita pitkälle eläkeiän jälkeenkin (V6, V12). Siten hehtaaritukien katsottiin vaikeuttavan aktiiviviljelijöiden peltomaan hankintaa (V10, V13).

Kotieläintuet vaikeuttavat viljatilojen lisämaan saatavuutta

Esille tuli myös huoli siitä, että karjatilojen korkeammat hehtaarituet asettavat kasvinviljelytilat epätasa-arvoiseen kilpailutilanteeseen lisämaan saatavuudesta. Korkeampien hehtaaritukien nähtiin pääomittuvan korkeiksi pellonhinnoiksi, samalla kun lisämaan hankinta on karjatilaille helpompaa niiden pystyessä maksamaan korkeampaa osto- tai vuokrahintaa (V11).

Maataloustuet vääristävät alkutuotemarkkinoiden toimintaa

Moni yrittäjä piti maataloustukia yhtenä keskeisenä markkinoiden toimimattomuuden syynä (V6, V8, V10, V11). He esittivät, että olisi parempi, jos maataloustuotteiden hinta muodostuisi puhtaasti markkinoilla ilman tukien vääristävää vaikutusta. Näin kommentoineet tiedostivat kuitenkin, että tukipolitiikka ei ole vain EU-tason saati valtakunnallisen politiikan asia, koska maataloutta tuetaan laajasti eri puolilla maailmaa (V6, V8, V10, V11). Investointitukien nähtiin puolestaan vaikuttaneen suoraan kone- ja rakennuskustannusten kasvuun – ja siten ohjautuneen mahdollisesti maatalousyritysten kautta rakennusalle sekä kone- ja laitteollisuuteen (V5, V6, V7, V10, V13).

Maataloustuotteiden markkinamekanismin toimimattomuus

Maataloustuotteiden markkinahintamekanismin toimimattomuus, johon maataloustukipolitiikka osaltaan vaikuttaa, tarkoittaa haastateltujen mukaan sitä, että maataloustuotannon kustannukset ja kustannusten kasvu eivät siirry markkinamekanismin kautta maataloustuotteiden hintoihin niin kuin tapahtuu muilla toimialoilla. Maataloustuotteiden markkinoiden toimimattomuus nähdään erityisesti suomalaisiksi ongelmaksi, koska muualla Euroopassa esimerkiksi viljanhintojen katsottiin noudattavan paremmin kysynnän ja tarjonnan mekanismeja. Maataloustuottajien neuvotteluasema koettiin erittäin heikoksi – ja yhtenä syynä tähän pidettiin suomalaisen kaupan voimakasta keskittymistä, joka vaikuttaa osaltaan alkutuotehinnoitteluun (V2, V6, V7, V8, V9).

Erikoiskasvinviljelijät kommentoivat markkinoita yleisestä markkina-kriittisestä linjasta poikkeavasti (V4, V9). Erikoiskasvien viljelijät kokevat voivansa vaikuttaa muita tuottajia paremmin tuotteidensa hinnoitteluun myymällä itse tuotteensa suoraan asiakkailleen ilman viljakaupan, jalostavan teollisuuden ja vähittäiskaupan välikäsiä.

Eri tuotannonaloilla katsottiin menevän huonosti osittain eri syistä, toisinaan jopa päinvastaisista syistä. Esimerkiksi kun viljan hinta nousee, viljajaloilla menee paremmin, mutta samalla nousee myös karjajaloiden tarvitseman rehuviljan hinta. Yhden tuotannonalan ongelmat voivat siirtyä suoraan toiselle tuotannonalalle: kun maidontuotantoa äkillisesti supistetaan rajusti ja lypsykarjatilat vähentävät karjaa, naudanlihantuottajat eivät saa lypsykarjajaloilta odotettua määrää lihanautoja kasvatettavakseen (V6). Tukipolitiikan ja markkinaohjauksen ristiriidat nousevat esiin, kun meijerin tuotannonohjausjärjestelmät rajoittavat luomuraakamaidon tuottamista ja samaan aikaan pyritään tukipolitiikan keinoin lisäämään luomumaidon tuotantoa (V6, V8, V10).

Tuotantopanosten hintojen karkaaminen

Maatalouden kannattavuus- ja maksuvalmiushaasteet sekä velkaantuneisuus olivat entisestäänkin lisääntyneet. Kun yrityksen maksuvalmius oli valmiiksi heikko, panoksia ei pystytty ostamaan varastoon silloin kun hinta olisi edullisempi (V6, V9). Panoskustannusten, kuten öljyn, sähkön ja lannoitteiden hintojen, moninkertaistuminen ”yhdessä yössä” on ollut kaikkia maatiloja ja tuotantosuuntia kohdannut häiriö. Kustannusten voimakkaan kasvun vuoksi yrityksen normaaliakin tuotantoa ylläpitävien kustannusten kattaminen on ollut vaakalaudalla, saati sitten kehittämisinvestoinnit (V1, V6).

Tuontielintarvikkeiden kilpailuetu julkisissa hankinnoissa

Lihantuottajat kokivat erittäin epäeettiseksi ja epäreiluksi sen, että Suomeen tuodaan elintarvikkeita, jotka on tuotettu tavalla, joka on Suomessa laitton (esim. glyfosaatin käyttö tai porsaiden saporoiden poisto). Näin jotkut tuontielintarvikkeet voivat saada poikkeuksellisen hintaedun esimerkiksi julkisorganisaatioiden kilpailutuksissa, ja vaikkapa kouluissa saatetaan syödä Suomen standardien mukaan laittomasti tuotettua ruokaa (V3, V5, V12).

Muutoksiin ja riskeihin varautuminen

Kaksi haastatelluista oli monialaista yritystoimintaa harjoittavia uransa keskivaiheen yrittäjiä Pohjois-Pohjanmaalta. Ensimmäisen monialaisen yrityksen tavoitteena oli lisätä tuotantoa niin paljon, että yrityksellä olisi varaa pitää ulkopuolisia työntekijöitä. Maatalousyhtymän kahden yrittäjän oman työvoiman riittämättömyys monialaiseen toimintaan aiheutti

haasteita. Toisen yrityksen suunnitelmana oli laajentaa lypsykarjatuotantoa, jos luomutuotanto ei jatkossa kannata muuttuvien vaatimusten takia. Ensimmäinen yritys tekee eläinten hyvinvointia parantavia investointeja ja suunnittelee eettisyyteen perustuvaa tuotekehityskonseptointia. Toinen yritys on tehnyt hiilineutraalisuustavoitteen vuoksi biokaasulaitossuunnitelmia. Vaikka hiilineutraaliustavoitetta pidettiin hyvänä, haasteeksi koettiin liian nopealla aikataululla tulevat uudet vaatimukset.

Me ollaan pahimoilleen siinä kokoluokassa, että me ei, siinä ei ole varaa pitää työntekijää, mutta tällä hetkellä ei ole markkinoilla mahdollisuuksia laajentakaan. Niin se olisi ehkä meidän suurin toive, että me saataisiin tuotantoa lisättyä sen verran, että se mahdollistaisi yhden täysipäiväisen eläintenhoitajan palkkaamisen. Ja sen eteen tehdään töitä, että se olisi tulevaisuudessa mahdollista. ...Lähitulevaisuuden investointeja käytännössä on tuo eläinten hyvinvointi ja niiden eläinten olosuhteiden parantaminen ja sitä kautta tuotannon kehittäminen. Ja sitten myös sinne tulevaisuuden suunnitelmiin ihan semmoinen oma tuotekehityskonseptointi siitä eläinten hyvinvoinnista niin, että se tuo eettinen tuotanto tulevaisuuden kuluttajien silmissäkin olisi mahdollista. ...Mutta meilläkin kun on muuta yritystoimintaa niin nyt jakautuu sitä meidän yrittäjien aikaa liian paljon, liian moneen asiaan. Siihen eläintuotantoon pitää vain yhden keskittyä, sitä ei sivutoimisena pysty hoitamaan määräänsä enemmän. (V5)

Hiilineutraaliustavoitteen vuoksi aika pitkälle niin meillä on biokaasulaitossuunnitelmia pöydällä. Luomutuotannon jatkuvuus ja yhteiskunnan kautta poliittikkavaatimukset muuttuu, jolloin luomutuotannon jatkuvuus vähän kysymysmerkki, että mikä se on [kriteerit tulevaisuudessa]. ...Meillä on biokaasusuunnitelmat meneillään hiilineutraalisuustavoitteen toteuttamiseksi ja sitten on pöydällä navetan laajennussuunnitelma sitä varten, että jos joudutaan luomutuotannosta siirtymään pois, niin siinä vaiheessa sitten pyritään siihen, että laajennetaan lypsykarjatuotantoa, kun pinta-alaa on käytettävissä, koska tuo perusrehviljan tuotanto ei pitkällä jännteellä ole ollut oikein kannattavaa toimintaa. Niin pyritään sitten, että tässä on kaikkeen parikin vaihtoehtoa, että millä edetään. ...Se, mikä siinä on ongelma siinä muutoksien tekemisessä ja olemisessä, että se tulee niin lyhyellä aikaviiveellä nämä vaatimukset. Niin tavallaan, kun ajatellaan että maidontuottajan kvartaali on 25 vuotta eikä neljännesvuosi, niin että ne tulee tavallaan tähän, miten tätä tuotantoa pystyy käytännössä resurssien puitteissa ohjaamaan täällä tilalla ja tekemään niitä päätöksiä, niin nämä poliittiset tahtotilat tulee niin nopeasti, että niihin on tosi hankala reagoida. ...Esimerkiksi hiilineutraaliustavoite on tosi hyvä, mutta se että kuinka niitä toteutetaan tilatasolla, niin aikataulut on tosi kireitä. (V8)

Kaksi niin sanottuun perusmaatalouteen panostavaa maatalousyrittäjää suunnittelee niin ikään investointeja eläinten hyvinvoinnin parantamiseksi sekä biokaasulaitoksen rakentamista hiilijalanjäljen pienentä-

miseksi. Lypsykarjataloutta harjoittava, uransa keskivaihetta elävä yrittäjäpariskunta Pohjois-Savosta koki suurimmiksi epävarmuuden aiheuttajiksi meijerin maidontuotannon ohjauksen sekä haasteet lisäämaan ja investointeihin tarvittavan lainarahoituksen saatavuudessa. Uransa alkupuolella oleva broilerituotantoa harjoittava yrittäjä Varsinais-Suomesta puolestaan piti suurimpana haasteena osaavan työvoiman saatavuutta.

Investoinnin suunnittelun ja päätöstenteon jälkeen on tämä maidontuotannon sopeuttaminen tullu kuvioihin tuolta meijeritasolta. Että kyllähän se nyt tavallaan ohjaa, että minkälainen on se tulevien vuosien tarve sitten maidontuotannolle. Tarviiko sitä vähentää vai pitää ennallaan. Vai saako sitä kehittää. Niin se on tavallaan uusi elementti. Ja sitten tavallaan, onko se nyt sopeutumista, mutta ehkä ohjaa nyt sitte tavallaan tulevaisuutta ohjaa paljolti tuo, tämän markkinan lisäksi, niin just tuo pellon saatavuus. Ja sitte pankkien suhtautuminen näihin uusiin investointeihin. Eli tää rahoituksen saatavuus. Ja kyllähän tämmöset, kyllähän se tukipolitiikka kaikki vaikuttaa. ...Kuluttajien vaatimukset. No kyllähän se nyt varmaan enemmän tai vähemmän sitte tähän, kun tämä kuluttajapuoli on tähän vastuullisuuteen. Niin tavallaan pyritään kehittämään esimerkiksi energiaomavarasuutta, ja sitä hiilijalanjälkeen maidontuotannolle ...Biokaasulaitos. Hiehoille lisätilaa eli eläinten hyvinvointiin panostaminen, varastojen lisärakentaminen. (V10)

No, yksi on ainakin semmoinen, ihan konkreettinen asia on osaava ja tietotaitoinen työvoima. Tämä ala on kehittynyt niin paljon, että vaaditaan työntekijöiltä ja yrittäjiltä enemmän tietoa ja osaamista, mutta sitä ei ole saatavilla. Ja sitten toinen on tietysti ympäristö- ja eläinten hyvinvointijutut. Niin ne varmaan, niissä on, niitä painotetaan enemmän ja enemmän, ja niihin tarttis pystyä sopeutumaan, ja kehittämään niissä. ...Juu, uusiutuva energia. Siis no itse asiassa joo, se energiatehokkuus on semmoinen. Koska tuossa on, totta kai se liittyy ihan peltoviljelyyn, mutta sitten kanalaan myös lämmityksen kautta ja sähkön kautta. Ja nyt vielä sitten vallitsevan tilanteen takia, niin se, ja muutenkin vaikka tämä nyt toivottavasti ehkä nopeuttaa jotenkin tuota uusiutuvaa energiaa... Ja sitten toinen on tietysti ympäristö- ja eläinten hyvinvointijutut. (V13)

Kaksi viljanviljelyä harjoittavaa yrittäjää varautuu lisääntyviin sään ääri-ilmiöihin panostamalla pellon hyvään kasvukuntoon ja rakenteeseen. Palkkatyötä ja viljelyä harjoittava uransa alkupuolen yrittäjä Etelä-Pohjanmaalta haluaisi hankkia myös lisää viljelymaata, jos sitä olisi saatavilla. Erikoiskasvien ja viljanviljelyä harjoittava yrittäjä, joka käy vielä palkkatöissä, panostaa viljelymenetelmiin, syysmuotoisiin viljoihin ja erikoiskasveihin. Haasteena hän piti heikkoa kannattavuutta ja tuotteiden hintakehitystä kustannusten noustessa jyrkästi.

Kahtena viimeisenä vuotena kuivuus vaivannut ja keväällä varsinkin täällä on usein ollut pitkiä satamattomia kausia. Haasteena nähdään mistä kaikki muutkin puhuu paljon, ilmastonmuutos, joka kyllä aiheuttaa sen että pellot pitää olla hyvässä kasvukunnossa ja maaperä rakenteellisesti hyvässä kunnossa, siellä pitää olla matoja pellossa ja sellaisiin asioihin. Ja se läpäisee vettä ja näin. Tähän meillä on nyt alettu kiinnittää huomiota kuivuuden lisäksi. Kevätkuivuus on ollut se, että on lähtenyt itämään tosi huonosti välillä. Tietenkin varmasti kehitystarpeita on sitten, kun luomuun oon siirrytty, että saadaan pidettyä rikkakasvit hallinnassa. Niin, että siihen pitää kiinnittää huomiota. Me voitais aivan hyvin ottaa 40 hehtaaria lisää peltoa viljelykseen, jos olisi saatavilla. Että tarkoitus olisi, voitais aivan hyvin kasvattaa toimintaa, että jos se on mahdollista. Että kasvattaminen ja ehkä sitten se pellon viljelykunto, niin on sellaiset kehitys- ja sopeuttamistarpeet tässä lähiaikoina. (V11)

Pitää olla hyvin tietoinen kaikista asioista ja, se kyllä vaikeuttaa toimintaa. Riskien nousuhan on huomattavaa sekä kustannuspuolen jyrkkä nousu. Samalla kun tuotteiden hinnat ei nouse samaan tahtiin niin se kannattavuus, joka oli jo ennen tätä, on kysymysmerkki. Ja sitten samallahan nää äärimmäiset sääilmiöt on nyt uhkana ilmastonmuutoksen seurauksena. ...Esimerkiks tää kuivuus mikä meillä oli täällä viime vuonna, niin äärimmäinen kuivuus tai äärimmäinen sade on tosi kova uhka, että maanviljelys on kuitenkin ihan luonnon ehdoilla. Jos ei tuu vettä niin ei kasva kyllä mikään. Ja meille tää kasteluveden saanti voi olla tulevaisuudessa rajoitettua ja jos sitä säädellään koko ajan. ...Nyt on kyllä tosi tärkeää olla innovatiivinen ja yrittää kehittää ja sitä me ollaan kyllä tehty. Esimerkiksi me viljellään aika paljon nyt tätä härkäpapuakin joka, ei tarvi esimerkiksi lannoitteita juuri ollenkaan et kun lannoitteiden hinta on noussut ihan hirveesti, niin sitä lannoitetta pitää kohdella kuin kultaa melkein. ...Mutta sitten meillä on syyskasvipainotteista aika paljon, syysvehnää esimerkiksi niin se pärjää sit paljon paremmin kuivassa kesässä, ettei kuivuudesta kärsi yhtä paljon kuin nää kevätiljat esimerkiksi. Niin syyspainotteista ja härkäpapua on meidän nykyiset konkreettiset mitä me nyt tällä hetkellä tehdään. Sitten tietysti koko ajan yritetään uutta tietä löytää mikä sopis paremmin tähän ilmastokriisiin. (V9)

Luomuviljaa ja luomulihaa Varsinais-Suomessa tuottavat uransa loppupuolen yrittäjät suunnittelevat jatkavansa peltojensa vesitalouden korjaamista vuosittain salaajituksella sekä hankkivansa lisämaata (V3). Kasvinviljelyä ja koneurakointia harjoittava uransa alkupuolen yrittäjä Keski-Pohjanmaalta suunnittelee uusien viljelymenetelmien haltuunottoa ja mahdollisesti kastelujärjestelmään panostamista (V1).

Kestävän kehityksen viljelytekniikoitten haltuunotto paremmin vielä mitä nyt on. Neuvontapalvelut niin kyllä ne on sitten todennäköisesti kanssa ihan kärkipäässä, että pystytään vähän kysymään vinkkiä ja apua, että miten niitä lähdetään viemään eteenpäin. ...Ja nyt on tämmöisiä äärivuosia tosi kuivia niin kuin nyt tämä vuosi oli, niin todennäköisesti joudutaan... panostamaan kastelujärjestel-

miin ja tämmöisiin, että pystytään tuottamaan se suurin piirtein sama sato joka vuosi. ...Osittain konekantaa joudutaan vielä uusimaan ja muuttamaan, että pystytään harjoittamaan uusia menetelmiä viljelypuolella. (V1)

Perunan viljelyä, varastointia ja suoramyyntiä harjoittava uransa keski-vaiheen yrittäjä Kanta-Hämeestä varautuu äkillisiin markkinamuutoksiin tai vakaviin kasvitautiepidemioihin siten, että ei kasvata lainamäärää uusilla investoinneilla, jotta toiminta voidaan ajaa alas melko nopeastikin ja siirtyä esimerkiksi palkkatöihin.

Se on nyt se, että jos tulee rakenteellisia muutoksia tässä Suomen maataloudessa sun muussa, että sitä lainamäärää ei nostettaisi, että pystytään toiminta vaikka ajamaan alas, jos tulee semmoinen tilanne, että ei ole järkeä tehdä, viljellä. Ja lähdetään muihin töihin tai jotain ...Se nyt, no viljelykiertohan nyt on kasvitauteihin se millä nyt on koitettu ennakoitua siihen ja markkinoihinhan on nyt vaikea vaikuttaa etukäteen, että sehän on ja menee vähän niin kuin. Totta kai, että laatu ja kaikki pidetään mahdollisimman hyvänä ja että se toiminta pysyy sillä siinä. ...Jos kauppaketjut tai jotkut tekee päätöksiä, yhtäkkiähän voi tehdä päätöksen että pientuottajilta ei oteta vaikka tavaraa, niin sehän tekee yhtäkkiä kauhean muutoksen. (V4)

Ennallaan vielä jonkin aikaa aikoivat jatkaa luomuviljaa ja koneurakointia harjoittava uransa loppupuolen yrittäjä Uudeltamaalta (V2) sekä palkkatyötä ja kasvinviljelyä harjoittava yrittäjä Pirkanmaalta (V7). Jälkimmäinen aikoo jossakin vaiheessa käynnistää sukupolvenvaihdosneuvottelut. Aikaisemmin sianlihaa tuottanut yrittäjä Keski-Suomesta on siirtynyt viljanviljelyyn ja suunnittelee peltojensa myymistä naapuruston aktiivilijelijöille hieman myöhemmin (V12). Kolmen yrittäjän maidontuotantoa harjoittava yhteisyritys Keski-Suomesta aikoo ajaa lypsykarjatuotannon alas siinä vaiheessa, kun kaikki yrittäjät ovat eläkeiässä, ja jatkaa sen jälkeen kasvinviljelyä (V6).

Kaikki nämä strategiset suunnitelmat kuvastavat varautumista epävarmoiksi koettuihin tulevaisuudennäkymiin – mutta yhtä kaikki, tulevaisuutta ja erilaisia skenaarioita on pohdittu monipuolisesti ja erilaisiin vaihtoehtoihin toimintamalleihin on varauduttu.

Keskustelu

Artikkelissa on tarkasteltu laadullisen haastattelututkimuksen keinoin sitä, minkälaisia merkityksiä maatalousyrittäjät antavat maatalouden toimintaympäristön muutostekijöille, erityisesti politiikka- markkina- ja

luonnonympäristö näkökulmasta, ja miten he hahmottavat yritystoimintansa strategiset vaihtoehdot ja tekevät päätöksensä suhteessa näihin merkityksiin. Tarkastelussa sovellettiin Darnhoferin ja kumppaneiden (2010) viitekehystä maatalousyrittäjien muutosjoustavuuden strategioista. Kohdatun häiriön suuruus ja luonne sekä yrityksen käytössä olevat häiriötä puskuroivat resurssit määrittävät sen, onko yrityksen valitsema muutosjoustavuusstrategia pienempää säätöä edellyttävä ja yritystoiminnan tasapainon palauttamiseen pyrkivä, vaiko suurempia toimintojen muutoksia edellyttävä, ja siten uutta tasapainoa hakeva.

Kolmeltatoista suomalaiselta maatilalta kerätyssä laadullisessa haastatteluaineistossa maatalousyrittäjät kertoivat politiikan ja markkinoiden tuottamista haasteista sekä haasteista, jotka aiheutuvat luonnonolosuhteissa tapahtuvassa tuotannossa. Haastattelupuhe kertoo yrittäjien tavoista reagoida ja vastata haasteisiin. Koska kyseessä on laadullinen tutkimus, analyysin tuloksia ei pyritä yleistämään koko suomalaisen maatalouden kirjjon kattaviksi tulkinnoiksi, vaan tuloksia tarkastellaan eräänlaisina näytteinä suomalaiselle maataloudelle ominaisista todellisuuksista ja niiden puitteissa maatalousyrittäjille avautuvista toimintatavoista ja -vaihtoehdoista.

Tutkimuskysymykset koskivat sitä, mitä ja miten maatalousyrittäjät puhuvat yritystoimintansa strategisista valinnoista, päätöksistä ja reaktioista suhteessa toimintaympäristön muutoksiin sekä millaisia häiriöitä toimintaympäristötekijöiden muutosten koetaan aiheuttaneen ja miten niihin on reagoitu. Haastattelujen perusteella maatalousyrittäjien yleinen kokemus on, että maatalouden institutionaaliset politiikka- ja markkinaympäristöt itsessään tuottavat merkittäviä haasteita maatalousyrittäjien toiminnan suunnittelulle, kehittämiselle ja hallinnalle. Poikkeuksista huolimatta haastattelupuheessa korostuivat – yrityksen strategiasta riippumatta – erilaiset häiriöt, jäykkyydet ja reagointipaineet, joita maatalouspolitiikan ja -markkinoiden koettiin tuottavan maataloutta harjoittavan yrityksen toiminnalle. Tässä mielessä institutionaalisesta ympäristöstä juontuvat haasteet näyttäytyivät yhtenä merkittävänä maatalousyrittäjien muutosjoustavuutta eli resilienssiä koettelevana häiriötekijöiden tyyppinä. Puupposen ym. (2017) artikkelin tavoin tämäkin tutkimus osoittaa, miten haastavana maatalousyrittäjien johtaminen, hallinta ja kehittäminen koetaan nykyisen kaltaisen maatalouspolitiikan ja markkinoiden tarjoamissa puitteissa sekä kannattavuusongelmien ja ympäristöuhkien puristuksessa. Maatalousyrittäjien strategiapuhe kertoo myös

siitä, miten politiikkaohjaukseen ja alkutuotemarkkinoiden toimimattomuuteen liittyvät haasteet ja epäkohdat saattavat koetella sekä maatalousyrittäjien että viljelijäperheiden potentiaalisten jatkajien tulevaisuususkoa.

Maatalousyrittäjien strategisia valintoja kuvaavia kommentteja määrittää yhtäältä se, missä uravaiheessa maatalousyrittäjä on, ja toisaalta se, mikälainen laajempi strateginen uoma yritykselle on valittu – mahdollisesti jo edeltävien yrittäjäpolvien toimesta. Yrittäjien puheessa erottuu selvästi valittujen sopeutumis-, kehittämis- ja investointistrategioiden sekä yrittäjäuran vaiheiden yhteen kietoutuminen. Esimerkiksi kasvuun ja tehostamiseen keskittyvä kehittämisstrategia painottuu tyypillisesti maatalousyrittäjän uran alkuvaiheeseen. Toisaalta sivutoimisilla yrittäjillä kasvu- tai tehostamisstrateginen kehittämisote ei välttämättä korostu selkeästi missään uravaiheessa. Vastaavasti esimerkiksi valinta lisäarvon tavoittelusta erikoiskasvien viljelyn keinoin on saatettu tehdä jo edellisten sukupolvien aikana maatilain sijainnin, maalajien tai saatavilla olevan kasteluveden perusteella. Maatilayritysten strategisia valintoja ja niiden reunaehtoja rajaavat uomat määrittävätkin yksittäistä strategista valintatilannetta huomattavasti laajemmista valintojen ja ympäristötekijöiden kokonaisuuksista sekä näiden välisistä polku- ja keskinäisriippuvuuksista. Yksittäisen yrittäjän uravaiheen tai urasyklin tarkastelu ei välttämättä anna kattavaa kokonaiskuvaa maatilayrityksen vaiheisiin vaikuttaneesta pitkän aikavälin – useamman viljelijäsukupolven aikaisesta – laajemmasta strategisesta uomasta tai sopeutumissykkelistä.

Jos yrittäjä jatkaa maatilain toimintaa edellisen yrittäjäsukupolven valintoihin, investointeihin ja päätöksiin nojaten, strateginen valintakehikko määrittyy vahvasti yksittäistä yrittäjää laajemmassa uomassa. Toisaalta yksi yrittäjäsukupolvi voi ehtiä toteuttaa useammanlaisia kehittämis- ja sopeutumisstrategioita tilanteissa, joissa strateginen uoma on lähtökohdallisesti riittävän väljä ja maatilayrityksen toimintaympäristöt (markkinat, politiikkaohjaus ja luonnonympäristön olosuhteet) koetaan riittävän ennakoitaviksi, hallittaviksi tai suotuisiksi yrityksen kehittämisen tai uudelleensuuntaamisen kannalta. Yrittäjät ovat esimerkiksi vaihtaneet onnistuneesti tuotantosuuntaa, muuttaneet yritystoiminnan intensiteettiä tai sen monimuotoisuutta tai monipuolistaneet tulorakennettaan palkkatyöllä uransa eri vaiheissa.

Toisaalta tietynlaiset toimintaympäristön muutokset yhdessä kannattavuuskriisin ja panoskustannusten rajun nousun kanssa ovat joissain

tapauksissa kannustaneet tukipoliittisin perustein tehtyihin strategiisiin valintoihin, esimerkiksi luomutuotantoon siirtymiseen, tuotantotavoitteista luopumiseen tai tukien optimointiin. Tämänäyttypistä kehitystä voi tukea myös se, että sukupolvenvaihdosnäkyvien koetaan epävakaisuuteen erityisesti maatalouden heikon kannattavuuskehityksen vuoksi. Ikääntyneet maatalousyrittäjät saattavat luopua tuotantotavoitteista ja jäädä harjoittamaan toimintaa hehtaaritukien varassa.

Maatalouspolitiikan aiheuttamat haasteet

Politiikkaohjaukseen liittyvistä haasteista puhuttivat erityisesti mahdollisiin uusiin ilmastonmuutoksen hillintätoimiin liittyvä epävarmuus, kuten niiden todellinen vaikuttavuus, toteuttamisen aiheuttamat ylimääräiset kustannukset sekä kustannusten jaon oikeudenmukaisuus, joihin on kiinnitetty huomiota myös aikaisemmassa tutkimuksessa (esim. Herman ym. 2018; Puupponen ym. 2022). Maatalousyrittäjät, joilla oli kokemusta maatalouspolitiikan tukiehtojen vaatimuksista jo useilta ohjelmakausilta, kokivat ne osin poukkoileviksi. Poliitiikkaohjauksen byrokraattisuuden ja pikkutarkkuuden aiheuttaman stressin mainitsivat kaikkien uravaiheiden yrittäjät. Hallinnollinen taakka voidaan kokea eri tavoin. Yhteistä on, että yrittäjät eivät koe saavansa taloudellista hyötyä taakaksi koetuista hallinnollisista vaatimuksista, tai vaatimusten tarpeellisuus, johdonmukaisuus tai päällekkäisyys koetaan kyseenalaisena (ks. Karhula ym. 2015; Kaupila ym. 2017; Tanskanen 2019; Buitenhuis ym. 2019). Käytössä olevien hehtaaritukien katsottiin edistävän näennäisviljelyä sekä pääomittuvan peltomaan hintoihin (ks. Buitenhuis ym. 2020; MML 2022). Lisäksi hehtaarikohtaisen tuen katsottiin kannustavan jatkamaan viljelyä pitkälle eläkeiän jälkeen ja siten vaikeuttavan aktiiviviljelijöiden peltomaan hankintaa (ks. Brady ym. 2017; Rosenberg 2017; Buitenhuis ym. 2019). Karjatilojen korkeammat hehtaarituet koettiin epätasa-arvoisuutta aiheuttaviksi. Maatalouspolitiikan ja markkinoiden yhteisvaikutuksen onkin todettu heikentäneen maankäytön allokatiivista tehokkuutta (esim. Simola 2018).

Maataloustukia pidettiin yhtenä keskeisenä syynä markkinoiden toimimattomuuteen. Osa haastateltavista jopa totesi, että olisi parempi, jos maataloustuotteiden hinta muodostuisi puhtaasti markkinoilla ilman tukien vääristävä vaikutusta (ks. myös Peeters ym. 2020). Haastateltavat kuitenkin tiedostivat, että tukipolitiikan vaikutukset markkinoiden

toimintaan eivät ole vain EU-tasoinen saati kansallisen maatalouspolitiikan asia (ks. esim. Anderson 2015). Investointitukien nähtiin puolestaan vaikuttaneen suoraan kone- ja rakennuskustannusten kasvuun ja siten mahdollisesti ohjautuneen maatalousyrittysten kautta rakennus-alalle sekä kone- ja laiteollisuuteen (ks. myös MMM 2020).

Maatalousmarkkinoiden aiheuttamat haasteet

Maataloustuotteiden markkinahintamekanismin toimimattomuus tarkoittaa haastateltujen mukaan sitä, että maataloustuotannon kustannukset ja kustannusten kasvu eivät siirry markkinamekanismin kautta maataloustuotteiden hintoihin niin kuin muilla toimialoilla. Monen maatalousyrittäjän mielestä maataloustuotteiden markkinoiden toimimattomuus on erityisesti suomalainen ongelma. Maatalousyrittäjien neuvotteluasemaa pitivät tämänkin tutkimukset yrittäjät erittäin heikkona (ks. esim. Feindt ym. 2019; 2020). Eri tuotannonaloilla katsottiin menevän huonosti osittain eri syistä, toisinaan jopa päinvastaisista syistä. Esimerkiksi viljan hinnan muutokset vaikuttavat eri tavoin eri tuotannonaloilla. Tuontielintarvikkeiden katsottiin saavan poikkeuksellisen hintaedun esimerkiksi kilpailutuksissa, kun Suomeen tuodaan elintarvikkeita, jotka on tuotettu tavalla, jota kotimaassa ei sallita.

Mihin ja miten yrittäjät varautuvat lähitulevaisuudessa – ja mikä on maatalouspolitiikan ja markkinoiden merkitys varautumisessa?

Tutkimuksen tapausyritykset erosivat toisistaan monin tavoin: sijaintipaikan, yrittäjän uravaiheen, yrittäjien päätoimisuuden tai sivutoimisuuden, perheen sisäisen tai ulkopuolisen työvoimaresurssin käytön, tuotantosuunnan, tuotantotavan, koon ja yritysmuodon suhteen. Myös yritysten käyttämien liiketoimintastrategioiden piirteet olivat moninaiset. Vain muutama yritys voidaan sijoittaa tapausyritysten strategioita luokittelevaan taulukkoon (taulukko 2) niin, ettei yrityksen keskeisiin strategisiin piirteisiin kuuluisi myös taulukon muiden pääluokkien strategisia piirteitä.

Taulukko 2. Tapausyritysten piirteet sekä niissä käytettyjä ja mahdollisesti tulevaisuudessa käyttöön otettavia strategisia valintoja sekä haasteita, joihin yritykset varautuvat.

	Ruoan alkutuotanto, strategiana tehokkuus ja suuruus	Alkutuotanto, strategiana lisäarvon luominen	Tulonhankinta monialaisesti tai monitoimisesti myös alkutuotannon ulkopuolelta
Tutkimuksen tapausyritysten piirteet	<p>V6: Lypsykarja (K-S) Uran loppupuoli, kolme täysaikaista yrittäjää, kaikilla alan opistokoulutus, ei jatkajaa</p> <p>V10: Lypsykarja (P-S) Uran keskivaihe, agrologipariskunta + 1 täysaikainen työntekijä</p> <p>V12: Kasvinviljely (K-S) Uran loppupuoli, maatalousteknikko, ei jatkajaa</p> <p>V13: Broileri (V-S) Uran alkupuoli, agronomi, yhdessä ed. sukupolven kanssa + ulkopuolista työvoimaa</p>	<p>V3: Luomusika & vilja (V-S) Uran loppupuoli, kaksi itsellistä maatalousyrittäjää, autoteknikko ja merkonomi</p> <p>V4: Peruna & suoramynti (K-H) Uran keskivaihe, alan perustutkinto, 2 ulkopuolista täysaikaista varastotyöntekijää</p> <p>V8: Luomutypsykarja & pienesti konekauppaa (P-P) Uran keskivaihe, maatalouden perustutkinto, pariskunta + 2 ulkopuolista</p> <p>V9: Erikoiskasvinviljely (Uus) Uran alkupuoli, sekä agronomi että ekonomi (vielä palkkatyössä), yhdessä isän kanssa sivutoimisesti + yksi täysaikainen työntekijä</p>	<p>V1: Oma muu yritys pääelinkeinona, koneurakointi & viljely pienimuotoista (K-P) Uran alkupuoli, yrittäjäkoulutukset, neljä sisarusta ja äiti työskentelevät yrityksessä</p> <p>V2: Luomuvilja & maansiirtourakointi (Uus) Uran loppupuoli, alan jatkajakoulutus, isä sesonkiapuna</p> <p>V5: Naudanliha, viljanviljely, metsä & koneurakointi (P-P) Uran keskivaihe, veljekset, alan perustutkinnot, maatalousyhtymä</p> <p>V7: Palkkatyö & vilja (Pirk) Uran keskivaihe, agronomi</p> <p>V11: Palkkatyö & luomuvilja (E-P) Uran alkupuoli, agrologi, maatalousyhtymä isän kanssa</p>
Yrittäjie käyttämien strategioiden elementtejä	<p>- Osaamisen, tuottavuuden ja investointien puhe: V3, V5, V6, V8, V10, V13</p> <p>- Investoinnit eläinten hyvinvointiin: V5, V10, V13</p> <p>- Investoinnit oman energian tuotantoon: V8, V10</p> <p>- Tuotannollisten investointien jälkeen – ennallaan jatkaminen: V4, V6, V7, V12, V13</p>	<p>- Erikoiskasvien viljely: V4, V9</p> <p>- Oheispalvelut (kuljetus ja suoramynti): V4</p> <p>- Hiilijalanjäljen pienentäminen energiainvestoinneilla: V4, V9</p> <p>- Tukehtojen syväjuuristen saneeraus- ja kerääjäkasvien ja viherlannoitusnurmien viljely: V8, V9, V11</p> <p>- Uusien viljelytekniikoiden käyttö pellon kasvukunnon, vesitalouden ja päästöjen vuoksi: V1, V3, V4, V8, V9, V11</p> <p>- Luomu: panos- ja investointikustannusten säästämiseksi ja paremman hehtaarituen vuoksi: V2, V8, V11</p>	<p>- Yritystulonsaannin monipuolistaminen urakoinnilla tai konekaupalla: V1, V2, V5, V8</p> <p>- Yrittäjäperheen tulonsaannin monipuolistaminen palkkatyöllä: V7, V11</p> <p>- Luomu ja monialaisuus: V2, V8</p> <p>- Luomu ja palkkatyö: V11</p> <p>- Sekä nautatalous, kasvinviljely, metsätalous että koneurakointi laajaa: V5</p>
Yrittäjien lähitulevaisuuden strategisten elementtien käytön suunnitelmia	<p>V10 ja V13: Tavoiteina eläinten hyvinvoinnin parantaminen ja hiilijalanjäljen pienentäminen.</p> <p>V6: Haasteena meijerin maidontuotannonohjaus, lisäämään ja lainarahoituksen saatavuus.</p> <p>V13: Haasteena osaavan työvoiman saatavuus.</p> <p>V6: Jatkavat ennallaan uran loppuun, minkä jälkeen maidontuotanto ajetaan alas ja jatketaan kasvinviljelyä.</p> <p>V12: Jatkaa viljanviljelyä kunnes myy pellot (luopunut jo aiemmin sianlihan tuotannosta).</p>	<p>V3: Tavoiteina peltöjen vesitalouden parantaminen ja lisäämään hankinta.</p> <p>V4: Tavoite olla investoimatta lisää, jotta toiminnan alasajo olisi tarvittaessa helpompaa. Haasteina vakavat kasvitaudit ja oman tuotteen markkinoiden muutokset.</p> <p>V8: Tavoiteina laajentaa tavanomaista maidontuotantoa, jos luomutuotanto ei jatkossa kannata, sekä investoinnit hiiliineutraaliuteen. Haasteena nopeat politiikkamuutokset ja meijerien vaatimukset.</p> <p>V9: Tavoite pellon kasvukunnon ja rakenteen parantaminen sekä päätoimisuus. Haasteena heikko kannattavuus ja panoskustannusten jyrkkä nousu.</p>	<p>V1: Tavoite uusien viljelymenetelmien haltuunotto ja kastelujärjestelmäinvestointi.</p> <p>V2: Jatkaa ennallaan uran loppuun.</p> <p>V5: Tavoite lisätä tuotantoa, jotta mahdollista palkata ulkopuolista työvoimaa sekä maatalouteen että urakointiin, tehdä eläinten hyvinvointia parantavia investointeja ja kehittää eettinen tuotekonsepti. Haaste: suuri työmäärä.</p> <p>V7: Jatkaa ennallaan, kunnes käynnistää sukupolvenvaihdosneuvottelut.</p> <p>V11: Tavoite pellon kasvukunnon ja rakenteen parantaminen ja lisäämään hankkiminen. Haasteena lisäämään saatavuus.</p>

Strategiset valinnat, joita yrittäjät mahdollisesti tekevät lähitulevaisuudessa, voidaan jakaa seuraaviin pääryhmiin: energiainvestoinnit (hiilineutraalisuuteen pyrkiminen, hiilijalanjäljen pienentäminen, energiaomavaraisuuteen pyrkiminen, uusiutuvaan energiaan siirtyminen); eläinten hyvinvointia parantavat investoinnit; eettisen tuotekonseptin kehittäminen; pellon kasvukunnon ja rakenteen parantaminen sekä uusien viljelymenetelmien haltuunotto; viljelyn vesitalouden parantaminen (salaojitus, kastelujärjestelmä); kasvuinvestoinnit (lisämaan hankinta, ulkopuolisen työvoiman palkkaaminen, päätoimiseksi siirtyminen; luomutuotannosta luopuminen ja tavanomaisen maidontuotannon lisääminen); tuotantosuunnan vaihtaminen (karjatalouden alasajo ja kasvinviljelyyn siirtyminen); yritystoiminnan ennallaan jatkaminen; sekä luopuminen (sukupolvenvaihdos, peltojen myynti, erikoiskasvinviljelystä luopuminen ja palkkatyöhön siirtyminen).

Eläinten hyvinvointiin investoiminen kotieläintuotannossa liittyi erityisesti kuluttajien ja maatalouspolitiikan kiristyviin vaatimuksiin. Jo tehtyjen hyvinvointi-investointien oli todettu parantavan myös tuottajien hyvinvointia sekä tuottavuutta. Uusiutuvan energian investoinnit liittyivät usein myös meijerien vaatimuksiin maidontuotannon hiilineutraalisuudesta. Muita syitä energiainvestointeihin olivat yrityksen energiaomavaraisuuden lisääminen ja hiilijalanjäljen pienentäminen. Yrityksen hiilijalanjäljen pienentämiseen ja ilmastonmuutoksen haasteisiin vastaamiseen liittyivät myös investoinnit ja toimet, joilla pyrittiin pellon kasvukunnon, vesitalouden ja rakenteen parantamiseen sekä uusien viljelymenetelmien haltuunottoon. Vaatimukset näitä tavoitteita edistäviin toimenpiteisiin tulevat yhtäältä ääreviin sääoloihin vastaamisesta ja toisaalta maatalouspolitiikkaohjauksesta.

Lisämaan ostoa tai muuta toiminnan laajentamista suunnittelivat lähinnä uransa alkupuolen ja keskivaiheen yrittäjät. Toimintaansa lähitulevaisuudessa ennallaan jatkavia oli kaikissa uravaiheissa, samoin niitä, jotka varautuivat tuotantotavan tai tuotantosuunnan vaihtamiseen tai toiminnan alasajoon. Tuotantotavan vaihtamista tai sen suunnittelua määrittivät usein maataloustukipolitiikan muutokset: jos esimerkiksi luomumaidontuotanto ei jatkossa kannata, ollaan valmiita siirtymään tavanomaiseen tuotantoon, jota saatetaan siinä tapauksessa laajentaa. Meijerin maidontuotannon markkinaohjauksen ja maatalouden politiikkaohjauksen koettiin ongelmallisesti ohjaavan luomumaidon tuotantomääriä vastakkaisiin suuntiin. Tuotantosuunnan vaihtaminen saattoi

liittyä hehtaarikohtaisten tukien hyödyntämiseen, kun ikääntymisen myötä suunniteltiin esimerkiksi kotieläintaloudesta luopumista ja pelkkään kasvinviljelyyn siirtymistä.

Maatalousyrittäjien tunnistettiin varautuvan lähitulevaisuudessa seuraavan tyyppisiin haasteisiin: lisämaan saatavuus, lainarahoituksen saatavuus, oman työvoiman riittävyys, osaavan työvoiman saatavuus, meijerien maidontuotannonohjauksen tuomat rajoitteet, meijerien hiilineutraalisuusvaatimukset, nopeasti muuttuvat politiikkaohjauksesta tulevat vaatimukset, heikko kannattavuus, panoskustannusten jyrkkä ja nopea nousu, kasvitautiepidemiat sekä oman tuotteen nopeat vähittäiskauppa-markkinoiden muutokset. Haasteista lisämaan saatavuus mainittiin useimmin. Lisämaan saamisen haasteet liittyvät osittain hehtaarikohtaiseen tukipolitiikkaan ja kotieläintilojen suurempiin hehtaaritukiin, jolloin hehtaarituki voi mahdollistaa viljelyn ilman varsinaisia tuotannollisia tavoitteita.

Johtopäätökset

Jotta yritys voi vastata erilaisilla strategioilla sisäisiin tai ulkoisiin muutoksiin, sillä tulee olla resursseja tai pääomia, joita se voi käyttää riskiin varautumiseen tai haasteeseen vastaamiseen. Tuotteiden ja panosten markkinat ja maatalouspolitiikka vaikuttavat keskeisesti maatalousyritysten kannattavuuteen (esim. Pretty 2003; Talukder ym. 2020). Lisäksi ilmasto- ja ympäristökriisi haastaa maataloutta monin tavoin, ja se heijastuu myös politiikkaan ja markkinoihin. Maatalouden pitkään jatkunut huono kannattavuuskehitys ja lisääntynyt velkaantuneisuus voivat aiheuttaa taloudellisten keinojen ja strategisten valintamahdollisuuksien kapeikkoja (esim. Lehtosalo ym. 2020). Toisaalta, vaikka pääomaa ei puuttuisikaan, esimerkiksi peltomaan tai kasteluveden saatavuus, saatavilla oleva osaava työvoima tai mahdollisuudet maatalouden ulkopuoliseen palkkatyöhön voivat vaikuttaa strategiaan valintoihin (Coopmans ym. 2019; FAO 2022). Yrittäjäperheen sisäisen työvoiman saatavuus ja joustava käyttö voivat olla keskeisiä resursseja, ja niissä tapahtuvat muutokset voivat vaikuttaa suurestikin yrityksen strategiaan päätöksiin. Myös yrittäjien uran vaihe ja sukupolvenvaihdoksen toteutumismahdollisuus vaikuttavat keskeisesti strategiaan valintoihin. (Ks. esim. Sutherland ym. 2012; Coopmans ym. 2019; Reidsma ym. 2021.)

Maatalouden politiikkaohjaukseen kuuluu monia tasoja, tavoitteita ja välineitä (Feindt ym. 2019), minkä takia politiikkaohjauksen keinojen ja päämäärien väliset suhteet ovat moniselitteisiä ja kiistanalaisia. Maatalouden harjoittamiseen kohdistuva politiikkaohjaus yhtäältä tukee ja toisaalta rajoittaa maatalousyrityksen toimintamahdollisuuksia (Peltomaa 2015; Holt ym. 2016; Ashkenazy ym. 2017). Tärkeä kysymys onkin politiikkaohjauksen legimiteetti ja uudistumiskyky: luoko politiikkaohjaus synergiaa vai uusia häiriöitä ja pakotettuja kompromisseja muuttuvien toimintaympäristöjen, julkishallinnon tavoitteiden ja strategisesti hallittavan maatalouden harjoittamisen välille?

Kirjallisuus

- Accatino, F., W. Paas, H. Herrera, F. Appel, C. Pinsard, Y. Shi, L. Schütz, B. Kopainsky, K. Bańkowska, J. Bijttebier, J. Black, C. Gavrilesco, V. Krupin, G. Manevska-Tasevska, F. Ollendorf, M. Peneva, J. Rommel, C. San Martín, S. Severini, B. Soriano, S. Valchovska, M. Vigani, E. Wauters, K. Zawalińska, C. Zinnanti, M. Meuwissen & P. Reidsma 2020. D5.5 Impacts of future scenarios on the resilience of farming systems across the EU assessed with quantitative and qualitative methods. Sustainable and resilient EU farming systems (SURE-Farm) project report, EU Horizon 2020 Grant Agreement No. 727520.
- Anderson, K. 2015. Trends and fluctuations in agricultural price distortions. Teoksessa Balisacan, A. M., U. Chakravorty & M.-L. V. Ravago (toim.). Sustainable economic development: Resources, environment and institutions. Academic Press. 293–309. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-800347-3.00017-0>
- Ashkenazy, A., T. C. Chebach, K. Knickel, S. Peter, B. Horowitz & R. Offenbach 2017. Operationalising resilience in farms and rural regions – Findings from fourteen case studies. *Journal of Rural Studies* 59, 211–221. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2017.07.008>
- Bartkowski, B., C. Schübler & B. Müller 2022. Typologies of European farmers: Approaches, methods and research gaps. *Regional Environmental Change* 22, e43. <https://doi.org/10.1007/s10113-022-01899-y>
- Brady, M., J. Hristov, S. Höjgård, T. Jansson, H. Johansson, C. Larsson, I. Nordin & E. Rabinowicz 2017. Impacts of direct payments – Lessons for CAP post-2020 from a quantitative analysis. Report 2. AgriFood Economics Centre, Lund.
- Buitenhuis, Y., J. Candel, K. Termeer, P. H. Feindt, I. Coopmans, E. Lievens, E. Mathijs, E. Wauters, J. Urquhart, J. Black, R. Berry, D. Maye, P. Courtney, M. Vigani, D. Bertolozzi, B. Soriano, I. Bardaji, A. Martikainen & P. Gradziuk 2019. Bottom-up analysis: How do stakeholders experience the influence of policies on the resilience of farming systems? Case study results. SURE-Farm.
- Buitenhuis, Y., J. Candel, P. H. Feindt, K. Termeer, E. Mathijs, I. Bardaji, J. Black, A. Martikainen, M. Moeyersons & A. Sorrentino 2020. Improving the resilience-enabling capacity of the common agricultural policy: Policy recommendations for more resilient EU farming systems. *EuroChoices* 19:2, 63–71. <https://doi.org/10.1111/1746-692X.12286>

- Burton R. J. F. & G. A. Wilson 2006. Injecting social psychology theory into conceptualisations of agricultural agency: Towards a post-productivist farmer self-identity. *Journal of Rural Studies* 22:1, 95–115. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2005.07.004>
- Cabell, J. F. & M. Oelofse 2012. An indicator framework for assessing agroecosystem resilience. *Ecology and Society* 17:1. <https://doi.org/10.5751/ES-04666-170118>
- Coopmans, I., M. Draganova, S. Fowler, G. Manevska-Tasevska, P. Midmore, P. Mishev, P. Nicholas-Davis, A. Petitt, C. Prové & S. Senni 2019. Report on analysis of biographical narratives exploring short- and longterm adaptive behaviour of farmers under various challenges. D2.2 SURE-Farm report.
- Darnhofer, I. 2014. Resilience and why it matters for farm management. *European Review of Agricultural Economics* 41:3, 461–484. <https://doi.org/10.1093/erae/jbu012>
- Darnhofer, I. 2020. Farming from a process-relational perspective: Making openings for change visible. *Sociologia Ruralis* 60:2, 505–528. <https://doi.org/10.1111/soru.12294>
- Darnhofer, I. 2021. Farming resilience: From maintaining states towards shaping transformative change processes. *Sustainability* 13:6, e3387. <https://doi.org/10.3390/su13063387>
- Darnhofer, I., J. Fairweather & H. Moller 2010. Assessing a farm's sustainability: Insights from resilience thinking. *International Journal of Agricultural Sustainability* 8:3, 186–198. <https://doi.org/10.3763/ijas.2010.0480>
- Darnhofer, I., C. Lamine, A. Strauss, & M. Navarrete 2016. The resilience of family farms: Towards a relational approach. *Journal of Rural Studies* 44, 111–122. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2016.01.013>
- Eriksson, P. & P. Koistinen 2014 Monenlainen tapaustutkimus. Kuluttajatutkimuskeskus. Tutkimuksia ja selvityksiä 11.
- Evans, N. 2009. Adjustment strategies revisited: Agricultural change in the Welsh Marches. *Journal of Rural Studies* 25:2, 217–230. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2008.10.002>
- Evans, N. J. & B. W. Ilbery 1989. A conceptual framework for investigating farm-based accommodation and tourism in Britain. *Journal of Rural Studies* 5:3, 257–266. [https://doi.org/10.1016/0743-0167\(89\)90004-1](https://doi.org/10.1016/0743-0167(89)90004-1)
- FAO 2022. The future of food and agriculture: Drivers and triggers for transformation. The Future of Food and Agriculture 3. Rome. Saatavissa: <https://www.fao.org/3/cc0959en/cc0959en.pdf> [Viitattu: 14.6.2023.]
- Feindt, P. H., K. Termeer, J. Candel & Y. Buitenhuis 2020. Policy brief with a critical analysis of how current policies constrain/enable resilient European agriculture and suggestions for improvements, including recommendations for the CAP post-2020 reform. D4.6.
- Feindt, P. H., K. Termeer, J. Candel & Y. Buitenhuis 2019. D4.2: Assessing how policies enable or constrain the resilience of farming systems in the European Union: Case study results. SURE-Farm.
- Giller, K. E., T. Delaune, J. V. Silva, K. Descheemaeker, G. van de Ven, A. G. T. Schut, M. van Wijk, J. Hammond, Z. Hochman, G. Taulya, R. Chikowo, S. Narayanan, A. Kishore, F. Bresciani, H. M. Teixeira, J. A. Andersson, & M. K. van Ittersum 2021. The future of farming: Who will produce our food? *Food Security* 13, 1073–1099. <https://doi.org/10.1007/s12571-021-01184-6/>
- Gow J. & R. Stayner 1995. The process of farm adjustment: A critical review. *Review of Marketing & Agricultural Economics* 63:02. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.12329>

- Hansson, H., R. Ferguson, C. Olofsson & L. Rantamäki-Lahtinen 2013. *Farmes, motives for diversifying their farm business – The influence of family*. *Journal of Rural Studies* 32, 240–250. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2013.07.002>
- Herman, A., M. Lähdesmäki & M. Siltaoja 2018. *Placing resilience in context: Investigating the changing experiences of Finnish organic farmers*. *Journal of Rural Studies* 58, 112–122. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2017.12.029>
- Holt, A. R., A. Alix, A. Thompson & L. Maltby 2016. *Food production, ecosystem services and biodiversity: We can't have it all everywhere*. *Science of the Total Environment* 573, 1422–1429. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2016.07.139>
- Hsieh, H. F. & S. E. Shannon 2005. *Three approaches to qualitative content analysis*. *Qualitative Health Research*, 15:9, 1277–1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Karhula, T., K. Koikkalainen, J. Leppälä & T. Mattila 2015. *Esiselvitys viljelijöiden hallinnollisesta taakasta. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 16*. Luonnonvarakeskus, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-015-3>
- Kauppila, J., P. Ekholm, O. Niskanen, H. Valve & A. Iho 2017. *Muuttuva kotieläintalous ja vesistökuormituksen sääntely*. Teoksessa Määttä, T., A. Kumpula, K. Kokko, R. Sairinen & J. Similä, J. (toim.). *Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja X*. Joensuu: Itä-Suomen yliopiston LYY-instituutti: Luonnonvarat, ympäristö, yhteiskunta. Itä-Suomen yliopisto, Oikeustieteiden laitos. 227–273.
- Kuhmonen, I. 2020. *The resilience of Finnish farms: Exploring the interplay between agency and structure*. *Journal of Rural Studies* 80, 360–371. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.10.012>
- Kuhmonen, T. 2012. *Maatilayritysten strategiat ja innovaatiot*. TuTU julkaisuja 1. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto.
- Kyrölä, T. 2010. *Liiketoiminnan strateginen johtaminen: Strategiset päätökset jatkuvuudenhallinnan johtamiseksi*. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun julkaisuja B 121. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-1064-9>
- Laitalainen, E. & T. Silvasti 2007. *Talonpoikainen identiteetti – vaikeuttaako se maataloudesta luopumista? Maaseudun uusi aika* 15:3, 5–19.
- Lehtosalo, H., J. Niemi, J. Kohl & T. Yrjölä 2020. *Askelmerkkejä Suomen maataloudelle vuoteen 2050*. PTT raportteja 265.
- Meuwissen, M. P. M., P. H. Feindt, A. Spiegel, C. J. A. M. Termeer, E. Mathijs, Y. de Mey, R. Finger, A. Balmann, E. Wauters, J. Urquhart, M. Vigani, K. Zawalińska, H. Herrera, P. Nicholas-Davies, H. Hansson, W. Paas, T. Slijper, I. Coopmans, W. Vroege, A. Ciecchomska, F. Accatino, B. Kopainsky, P. M. Poortvliet, J. J. L. Candel, D. Maye, S. Severini, S. Senni, B. Soriano, C.-J. Lagerkvist, M. Peneva, C. Gavrilescu & P. Reidsma 2019. *A framework to assess the resilience of farming systems*. *Agricultural Systems* 176, e102656. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2019.102656>
- Meuwissen, M. P. M., P. H. Feindt, P. Midmore, E. Wauters, R. Finger, F. Appel, A. Spiegel, E. Mathijs, K. J. A. M. Termeer, A. Balmann, Y. de Mey & P. Reidsma 2020. *The struggle of farming systems in Europe: Looking for explanations through the lens of resilience*. *EconStor Open Access Articles and Book Chapters*, ZBW – Leibniz Information Centre for Economics, 4–11.

- Milestad, R., B. Dedieu, I. Darnhofer & S. Bellon 2012. Farms and farmers facing change: The adaptive approach. Teoksessa Darnhofer, I., D. Gibbon & B. Dedieu (toim.). Farming systems research into the 21st century: A new dynamic. Springer. 365–385.
- Mäkinen, H. 2013. Farmers' managerial thinking and management process effectiveness as factors of financial success on Finnish dairy farms. *Agricultural and Food Science* 22:4, 452–465. <https://doi.org/10.23986/afsci.8147>
- Niemi, J., H. Linjakumpu & J. Lankoski 1995. Maatalouden alueellinen rakennekehitys vuoteen 2005. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 204.
- Nybom, J., E. Hunter, E. Micheels & M. Melin 2021. Farmers' strategic responses to competitive intensity and the impact on perceived performance. *SN Business & Economics* 1, e74. <https://doi.org/10.1007/s43546-021-00078-1>
- Peeters, A., O. Lefebvre, L. Balogh, P. Barberi, C. Batello, S. Bellon, T. Gaifami, V. Gkisakis, M. Lana, P. Migliorini, O. Ostermann & A. Wezel 2020. A green deal for implementing agroecological systems: Reforming the common agricultural policy of the European Union. *Landbauforschung* 70:2, 83–93. <https://doi.org/10.3220/LBF1610123299000>
- Peltola, A. 2000. Viljelijäperheiden monitoimisuus suomalaisilla tiloilla. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 96.
- Peltomaa, J. 2015. Tehotuottajat ja Ellun kanat: Maatilojen muutos ja ympäristöpolitiikan kehittämisen mahdollisuudet. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 1503. Tampereen yliopisto, Johtamiskorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9685-1>
- Pretty J. 2003. Social capital and the collective management of resources. *Science* 302, 1912–1914. <https://doi.org/10.1126/science.1090847>
- Puupponen, A., A. Lonkila, A. Savikurki, K. Karttunen, S. Huttunen & A. Ott 2022. Finnish dairy farmers' perceptions of justice in the transition to carbon-neutral farming. *Journal of Rural Studies* 90, 104–112. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2022.01.014>
- Puupponen, A., A. Paloviita, T. Kortetmäki & T. Silvasti 2017. Suomalaisten maatilojen resilienssi osana tulevaisuuden ruokaturvaa. *Maaseudun uusi aika* 25:2, 23–37.
- Pyysiäinen, J. 2010. Co-constructing a virtuous ingroup attitude? Evaluation of new business activities in a group interview of farmers. *Text & Talk* 30:6, 701–721. <https://doi.org/10.1515/text.2010.034>
- Pyysiäinen, J., D. Halpin & K. M. Vesala 2011. Entrepreneurial skills among farmers: Approaching a policy discourse. Teoksessa Alsos, G. A., S. Carter, E. Ljunggren & F. Welter (toim.). *The handbook of research on entrepreneurship in agriculture and rural development*. Edward Elgar, Cheltenham, UK. 109–128.
- Rantamäki-Lahtinen, L. 2002. Monta rautaa tulossa – Monialaisten tilojen vertailu muihin maaseutuyrityksiin. Selvityksiä 14. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:951-729-707-6>
- Rantamäki-Lahtinen, L., F. Yigit & T. Sipiläinen 2022. Päätöksenteko suomalaisissa maatilayrityksissä. *Suomen Maataloustieteellisen Seuran Tiedote* 40. <https://doi.org/10.33354/smst.115754>

- Reidsma, P., W. H. Paas, F. Accatino, F. Appel, J. Black, J. Bijttebier, C. Gavrilesco, B. Kopainsky, V. Krupin, G. Manevska-Tasevska, M. Meuwissen, F. Ollendorf, M. Peneva, S. Senni, S. Severini, B. Soriano, J. Urquhart, M. Vigani, K. Zawalińska, C. Zinnanti & H. Herrera 2021. Resilience of farming systems in the EU under current conditions and future scenarios. D5.7 Policy Brief.
- Rikkonen, P., E. Mäkijärvi & M. Ylätalo 2013. Defining foresight activities and future strategies in farm management: Empirical results from Finnish FADN farms. *International Journal of Agricultural Management* 3:1, 3–11.
<http://dx.doi.org/10.22004/ag.econ.199355>
- Rikkonen, P., K. Rimhanen, K. Aro & J. Aakkula 2023. The determinants of a resilient food system for Finland in the 2020s – three opinion polls for improvements based on a Delphi study among food system experts. *European Journal of Futures Research* 11, e2. <https://doi.org/10.1186/s40309-023-00215-z>
- Rosenberg, N. A. 2017. Farmers who don't farm: The curious rise of the zero-sales farmer. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development* 7:4, 149–157.
<https://doi.org/10.5304/jafscd.2017.074.005>
- Simola, A. 2018. Government payments, market profits and structural change in agriculture. *Journal of Evolutionary Economics* 28:4, 837–857.
<https://doi.org/10.1007/s00191-018-0583-3>
- Spiegel, A., B. Soriano, Y. de Mey, T. Slijper, J. Urquhart, I. Bardaji, M. Vigani, S. Severini & M. Meuwissen 2020. Risk management and its role in enhancing perceived resilience capacities of farms and farming systems in Europe. *EuroChoices* 19:2, 45–53. <https://doi:10.1111/1746-692X.12284>
- Sutherland, L. A., R. J. Burton, J. Ingram, K. Blackstock, B. Slee & N. Gotts 2012. Triggering change: Towards a conceptualisation of major change processes in farm decision-making. *Journal of Environmental Management* 104, 142–151.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2012.03.013>
- Talukder, B., A. Blay-Palmer, G. W. van Loon & K. W. Hipel 2020. Towards complexity of agricultural sustainability assessment: Main issues and concerns. *Environmental and Sustainability Indicators* 6, e100038.
<https://doi.org/10.1016/j.indic.2020.100038>
- Tanskanen, A.-L. 2019. Vihertyvä maataloustuki: Pinta-alaperusteiset ympäristöehdot ja niihin liittyvä valvonta- ja seuraamusjärjestelmä. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, 198. Joensuu, Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3094-1>
- Tuomi, J. & A. Sarajärvi 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.
- Urruty, N., D. Tailliez-Lefebvre & C. Huyghe 2016. Stability, robustness, vulnerability and resilience of agricultural systems: A review. *Agronomy for Sustainable Development* 36, e15. <https://doi.org/10.1007/s13593-015-0347-5>
- Vainio, A., A. Tienhaara, E. Haltia, T. Hyvönen, J. Pyysiäinen & E. Pouta 2021. The legitimacy of result-oriented and action-oriented agri-environmental schemes: A comparison of farmers' and citizens' perceptions. *Land Use Policy* 107, e104358.
<https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.104358>
- Vesala, K. M. & M. Niska 2013. Sosiaalipsykologia ja maaseutututkimus: Identiteettejä, toimijuutta, yrittäjyyttä. *Maaseudun uusi aika* 21:2-3, 34–46.

- Vesala, K. M. & J. Peura 2002. Yrittäjäidentiteetti monialaisilla mautiloilla. Helsingin yliopisto, Ruralia-insituutin julkaisuja 78. Mikkeli.
- Vesala, K. M. & T. Rantanen 2007. Laadullinen asennetutkimus: lähtökohtia, periaatteita, mahdollisuuksia. Teoksessa Vesala, K. M. & T. Rantanen, T. (toim.). Argumentaatio ja tulkinta: Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa. Gaudeamus, Helsinki. 11–61.
- Vihinen, H. & K. M. Vesala (toim.) 2007. Maatilayritysten monialaistuminen maaseudun elinkeinopolitiikassa ja sen rakentuminen kuntatason kehittämiskohteena. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Helsinki.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-487-149-5>
- Vihtonen, T. 2007. Suomalaisten maatalousyritysten strategiset valinnat ja taloudellinen menestys. MTT Taloustutkimus, Helsinki.

Lähteet

- MML 2022. Arviointi- ja korvaustiedot. Viljelijätukijärjestelmän huomioonottamisesta. Maanmittauslaitoksen verkkosivusto. Saatavissa: <https://ak.maanmittauslaitos.fi/2022/viljelijatukijarjestelman-huomioonottamisesta> [Viitattu 20.4.2023.]
- MMM 2020. CAP27-työpajojen keskustelujen yhteenveto. Maaseutuverkosto. Saatavissa: https://mmm.fi/documents/1410837/10668578/CAP27_Tyopajojen_keskustelun_yhteenveto.pdf/b1f705ef-396c-183f-2c6c-9c79164b9b1f/CAP27_Tyopajojen_keskustelun_yhteenveto.pdf?t=1573557437000 [Viitattu 21.4.2023.]

Liite 1. Haastattelurunko: Viljelijähaastattelut

Politiikkatoimet maatalouden rakenteen kehittämiseen -hanke

1. Maatilatoiminnan luonne, tausta ja kehittyminen

A. Maatilatoiminnan tausta ja organisointi:

- Millainen historia maatilalla on ja miten ja milloin nykymuotoinen tilan toiminta on saanut alkunsa?
 - Minkälainen historia tilalla on ollut ennen tilan siirtymistä teille?
 - Minkälaisien järjestelyjen kautta tila on siirtynyt teille?
- Minkälaisista asioista tilan toiminta tällä hetkellä koostuu?
 - Minkä kokoinen maatilanne on (kokoluokka hehtaareissa ja/tai eläinten lukumäärissä)?
 - Harjoitetaanko tilalla alkutuotannon lisäksi muuta yritystoimintaa, palkkatyössä käyntiä tms.?
 - Keitä tilan toiminnassa on kaiken kaikkiaan mukana (ml. mahd. muu tilalla harjoitettava yritystoiminta, palkkatöissä käynti)?
- Minkälaista koulutusta ja osaamista maatilalan johtamiseen osallistuvilla henkilöillä on?

B. Motivaatio ja päätöksenteko:

- Mitkä asiat vaikuttivat keskeisimmin siihen, että päädyitte aloittamaan tilan toiminnan juuri kyseisessä muodossa?
 - Mitkä ovat olleet tilan toimintaa ohjaavia tärkeitä tavoitteita tai konkreettisia päämääriä? Miten ne on onnistuttu saavuttamaan?
 - Mikä teille on ollut kaikkein tärkein tilatoimintaa ohjaava periaate tai arvo?

C. Päätöksenteko ja käytännön realiteetit:

- Onko tilan toiminnan muotoa tai luonnetta muutettu tai suunnattu uudelleen jossain vaiheessa merkittävästi?
 - Jos, niin minkälaiset seikat vaikuttivat keskeisimmin uudelleen suuntaamis päätökseen?
 - Onko toiminnan uudelleensuuntaamisella saavutettu toivottuja tavoitteita ja tuloksia? Miksiköhän on/ei ole saavutettu?
 - Jos toiminnan luonnetta ei ole merkittävästi muutettu, niin mitkä seikat ovat keskeisimmin puoltaneet valitulla uralla pysyttäytymistä?

2. Poliittikkatoimien vaikutus päätöksentekoon

A. Yhteiskunnan palvelut ja tukitoimenpiteet:

- Minkälaisia yhteiskunnan palveluja (esim. tuet, rahoitus, koulutus-, neuvonta- ja tukipalvelut) olette hyödyntäneet tilallanne?
 - Ovatko saatavilla olevat palvelut olleet hyödyllisiä?
 - Minkä takia?
- Minkälaiset yhteiskunnan palvelut tai julkiset toimenpiteet ovat keskeisimmin vaikuttaneet siihen, että maatilatoiminta on muovautunut ja kehittynyt kuvaamallanne tavalla?
 - Minkä takia?
- Onko jotain, mitä olette erityisesti jääneet kaipaamaan yhteiskunnan palveluilta tai tukitoimenpiteiltä?

B. Investointitukien merkitys tilan kehittämisessä ja päätöksenteossa:

- Oletteko hyödyntäneet investointitukia tilan kehittämisessä?
 - Miten, milloin ja minkä takia?
 - Ovatko tuet toimineet toivomallanne tavalla?
 - Jos ette ole hyödyntäneet, niin minkä takia niihin ei ole tartuttu?
- Pidätkö investointitukia periaatteessa hyvänä työkaluna tilan kehittämisessä?
 - Miksi?
- Entä tilojen kehittäminen lainarahalla – liittyykö esim. lainojen saamiseen tai tilojen velkaantumiseen mielestäsi ongelmia? Minkälaisia?

C. Tulevaisuuden suunnitelmat ja sopeutuminen muuttuviin olosuhteisiin:

- Mitkä ovat tilan keskeisimmät kehitys- tai sopeuttamistarpeet, joita on lähitulevaisuudessa näköpiirissä?
 - Mikä kehitys- tai sopeuttamistarpeita keskeisimmin aiheuttaa; mistä ne johtuvat?
 - Mitkä ovat tärkeimpiä tavoitteita ja kehittämiskohteita lähitulevaisuudessa näihin liittyen?
 - Minkälaisia suunnitelmia teillä on asiaan liittyen?

3. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä politiikka- ja markkinatekijöihin liittyen?

Väite 1. Nykyinen politiikka ja politiikkakeinot antavat viljelijälle hyvät mahdollisuudet johtaa ja kehittää maatilatoimintaa haluamaansa suuntaan

- Miksi?
 - Erityisesti omalla kohdalla?
 - Yleisesti?

Väite 2. Nykyinen politiikka ja politiikkakeinot eivät riittävästi ota huomioon erilaisten tilojen tarpeita ja haasteita

- Miksi?
 - Erityisesti omalla kohdalla?
 - Yleisesti?

Väite 3. Markkinoilta saatava hinta maatalan tuotteille on keskeinen syy, joka rajoittaa viljelijän mahdollisuuksia suunnata ja kehittää maatilatoimintaa haluamaansa suuntaan

- Miksi?
 - Erityisesti omalla kohdalla?
 - Yleisesti?
- Mitä tilanteessa voisi kenties tehdä?

4. Loppupohdinta politiikka- ja markkinatekijöihin liittyen

A. Miten politiikkaa ja politiikkakeinoja pitäisi muuttaa tai kehittää, jotta ne tukisivat paremmin viljelijän mahdollisuuksia suunnata ja kehittää maatilatoimintaa haluamaansa suuntaan?

- Miksi?
- Minkälaiset keinot auttaisivat eniten juuri teidän maatilanne tarpeisiin vastaamisessa?

B. Minkälaista viestiä tai palautetta haluaisitte lähettää maatalouspolitiikan päätöksentekijöille?

KIITOS HAASTATTELUSTA!

LAURI TURPEINEN

PhD, Planning Officer

University of Helsinki, Faculty of Arts

Cultures of Migration: A Multi-Sited Ethnography of Rural-Urban Migration in Finland

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.131204>

The question of what motivates people to move to the countryside, of what it is that they are looking for in rural spaces, has been of interest to researchers of rural topics for a long time. This question is prominent in the background of my dissertation in the area of European ethnology, which is entitled *Cultures of Migration: A Multi-Sited Ethnography of Rural-Urban Migration in Finland* (University of Helsinki, 2023).

The starting point for this dissertation was a puzzlement about some apparent inconsistencies in representations of everyday life in the remote countryside of Kainuu. Kainuu's more remote municipalities have been familiar to me throughout my life due to my family ties there and my regular visits, which started in the late 1980s. However, having been born and raised in Germany, my perspectives on Kainuu were those of a visitor. Naturally, though, my personal connection led me to take particular notice of its more idyllic aspects – the vast forest and swamplands, the quiet lakes, the reindeer, etc.

However, I also witnessed some of the gradual changes that Kainuu's countryside went through over the course of my annual summer visits during the last three decades. These contradicted somewhat my initial impressions of a seemingly blemish-free rural idyll. Specifically, I began to observe that one relative after another was selling their livestock and

ceasing to farm. Upon each return, another young family member appeared to have vanished in search of work or further education in far-away cities. In some of my relatives' remote hamlets, all the remaining inhabitants were pensioners, who would predict casually over coffee and cake that their villages might well be abandoned fully in ten or twenty years.

Interestingly, for these older people the out-migration of young people was a phenomenon that was almost too ordinary to be noteworthy. They expected that most local young people would leave and that many would never return. These everyday observations were accompanied by doom-mongering reportage in the Finnish media. This had a tendency to portray such remote municipalities as Kainuu as slowly dying peripheralities that had only slim prospects for their redemption.

Yet, despite recognizing some traces of this decline myself, I was struck, too, by the attitude of my relations in the region, who seemed to be very satisfied with life in Kainuu. They were quick to emphasize, when asked, that they could not envisage leaving their remote home region. Moreover, I did also know some young adults who had made the deliberate choice to stay and to create a life for themselves even though most of their peers were migrating. They, too, seemed to be content with their decision. Their living example challenged dismissive narratives that portrayed any young people who did not leave remote municipalities as marginalized *rural others*, who remained simply because they lacked agency to depart.

My dissertation that was prompted by these preliminary observations is an ethnographical exploration of the cultural context in which young adults from Kainuu make their migration decisions. It approaches the topic with the help of the concept cultures of migration that was first developed in the 1990s in the literature on international migration studies. It strives to shed light on the emergence of a perpetuation of local cultural contexts in which out-migration is not only encouraged but becomes a practice that is expected of young people – a context in which a young person's desire to stay is seen as unusual and requiring of justification. Consequently, the dissertation includes also an exploration of the justifications that are offered by young adults who have chosen to stay in Kainuu. In addition, their reasoning on this offers some valuable insights more generally into what it is that can make the countryside (and also more remote rural municipalities) an attractive living environment in today's world.

The research project was realized as a multi-sited ethnography and included twelve months of fieldwork in two villages in Kainuu plus ethnographic work with young adults in Helsinki who had left Kainuu for the capital. The project relied on a method-mix of semi-structured interviews, participant observation and a visual participatory elicitation method that asked the participating interlocutors to take photographs in everyday life situations that were relevant to the research theme.

In summary, the accumulated research indicates that a perceived higher quality of life on the part of young people is the main reason for their choosing to remain in Kainuu despite the strong out-migration of their peers. This seems surprising given the ubiquitous reporting of worsening access to public services and a lack of opportunities for employment and further education for young adults in remote municipalities. These are considerations that the interlocutors in Kainuu did acknowledge; however, the benefits of living in Kainuu outweighed them in their estimation. They perceived a higher quality of life in Kainuu that was based on two distinct sets of rationale: *nature-based reasons* and *community-based reasons*.

The first category of *nature-based reasons* concerned several aspects. First and foremost, the interlocutors in Kainuu highlighted the importance of having easy access to nature. It was a consensus among them that this is important for their personal wellbeing. The availability of space and the privacy of properties without immediate neighbors – which are also affordable – was another important factor that contributed to their perception of a higher quality of life. Furthermore, all interlocutors in Kainuu’s countryside reported that leisure activities that depend on a rural setting were very important to them. These include fishing and hunting, hiking, picking berries and mushrooms, growing their own produce, and simply spending time in nature. The ability to pursue these activities regularly was a key contributor to the perceived high quality of life available in Kainuu.

The second category of *community-based reasons* foregrounded young people’s sense of safety and of belonging that stemmed from the close-knit communities that exist in their home municipalities. The interlocutors reported that they enjoyed the small-scale of their communities and having their families nearby. They asserted that they could access support in their lives easily because they had strong social networks of friends and relatives. They explained that the people in their local communities looked

out for one another and they spoke of their sense of responsibility to ensure that local community life, and ways of living, would continue into the future. They tended to juxtapose their reflections on small-scale community life with negative descriptions of a perception of urban society that is characterized by anonymity, competition and insecurity. Generally, they tended to rely on a rural-urban dichotomy in their narratives, in which a valorized countryside was contrasted with an unattractive urban living environment.

A comparison of these reasons for staying in Kainuu's countryside with the reasoning of those young adults among the interlocutors who left Kainuu for Helsinki, sheds further light on the factors that can make the countryside a more desirable living environment, as well as on those factors that might make rural living less attractive.

The interlocutors in Helsinki were divided into three categories: *convinced stayers*, *conflicted stayers* and *potential returnees*. The *convinced stayers* are those who proclaimed that they have no desire to return to Kainuu and who see their future in Helsinki. Meanwhile, the *conflicted stayers* are not necessarily averse to the idea of returning at some point and do not feel entirely at home in Helsinki. However, they assume that a return to Kainuu will be impossible because of a lack of employment opportunities corresponding with their education and training. Lastly, *potential returnees* have plans to return to Kainuu as soon as the opportunity arises. It should be noted that there was only one *potential returnee* who had concrete plans to return among the eighteen interlocutors in Helsinki: the overwhelming majority did not expect ever to return to Kainuu on a permanent basis.

A closer investigation of the ways in which the interlocutors in Helsinki spoke about the perceived possibility (or more often the perceived impossibility) of return shows that they accepted the *nature-based reasons* for staying, which were identified by the non-migrants, and that they generally agreed with them. There was a clear consensus among all the interlocutors that having access to nature, space and the possibility to grow their own organic food or to be able to get it straight from nature contribute to a higher quality of life. In fact, the vastness and silence of Kainuu's wilderness was what the interlocutors, including those who had no desire to return, missed most. Many reported that they experience the noise, crowdedness and general materiality of the city as intermittently oppressive. Therefore, there was no disagreement among the interlocu-

tors that Kainuu is a very attractive living environment both in terms of its scenery and proximity to nature.

However, there was no equivalent consensus among the interlocutors in terms of the *community-based reasons* for staying that were proposed by those who have remained in Kainuu. In contrast, many of the out-migrants contended that growing up in small-scale rural communities had been detrimental to their personal wellbeing. Instead of caring and close knit; as per the descriptions of those interlocutors who chose to stay, they tended to portray Kainuu's communities as somewhat overbearing, homogenous and dominated by conservatism. Many stated that it was the anonymity of urban life that first gave them the opportunity for self-actualization, without having to fear the judgement and gossip of a small rural community; and that this, in many cases, was one of the central motivations for leaving Kainuu.

A proportion of the male out-migrants, for example, reported that they had struggled with an understanding of rural masculinity that they saw as dominant in Kainuu. This encouraged an interest in hunting or cars, while their personal interests lay in art, literature or music. Other out-migrants characterized the values of Kainuu's small rural communities as too traditional and too different from their own value-orientations for them to be able to ever envisage a permanent return. Thus, in precisely the same manner as the interlocutors who remained in Kainuu spoke about the city, they relied on a rural-urban dichotomy that portrayed the city as open-minded, stimulating and full of opportunities and entertainment. It contrasted sharply with a traditionalist countryside that was unable to offer perspectives and activities to young adults. They stressed that this, particularly, must change; that these communities must become more open-minded and welcoming of difference if Kainuu hoped to attract returnees or, indeed, new, young, in-migrants, who did not possess pre-existing ties to the region.

Naturally, such contrasting narratives that are based upon a rural-urban dichotomy must be treated with some caution. This caveat is not meant to dispute the perspectives and the personal experiences that were shared by the interlocutors in any way. However, as pointed out in much rural ethnography, contemporary rural life is more diverse (and mundane) than representations of it as either a near idyll or a 'boondocks'. These types of narratives, for instance, can easily elide the reality that discrimination and narrow-mindedness is found in urban environments, too, and should

not be viewed as exclusively 'rural'. They also obscure the fact that contemporary rural spaces are not inhabited exclusively by traditional communities. For example, globally mobile agricultural workers, professionals in fields like medicine or nursing, refugees, the owners of second homes, national and international tourists, and returnees resettling after living and working in the city are a part of the ecosystem. Indeed, in the shadow of the 'typical' rural narrative exists a great diversity of lifestyles, opinions and biographies.

Regarding the introductory question: what makes the countryside an attractive living environment today, there are some indications that point towards a renewed interest in rural living. Understandably, the multiple crises that have defined recent years, ranging from the Covid-19 pandemic to the increasing impact of climate change, have encouraged rural relocation. The rise of remote working, as a consequence of the pandemic, might make it possible for some of the *potential returnees*, who thought previously that it would be impossible, to return to rural life and to pursue hitherto city-based professions. However, despite this beginning to occur, not everyone will return.

It is to be expected that in the future many out-migrants from remote rural municipalities will continue to have some ties to their home regions despite not returning fulltime. Potentially, for instance, they will retain their parents' homesteads as second homes. In respect of remote working, more affordable property prices in rural places, coupled with rising living costs in cities, is another factor that might make the countryside more attractive. Finally, the looming ecological catastrophe of climate change may contribute to the wishes of some young adults to live closer to nature and become more self-sufficient. This would also make relocation to the countryside appealing. Accordingly, it is perhaps no coincidence that some remote municipalities in rural Kainuu have recently, and for the first time in a long time, noted population gains.

References

- Turpeinen, L. 2023. Cultures of migration: A multi-sited ethnography of rural-urban migration in Finland. Helsinki: Unigrafia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-8856-4>

PASI HEIKKURINEN

KTT, dosentti, yliopistonlehtori

Helsingin yliopisto, Taloustieteen osasto, Kestävän talouden prosessitutkimus (PROSE)

Kaupunkiviljelystä ruokaturvaa? Suomalainen elämäntapa murroksessa

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.131203>

Kysymys siitä, missä määrin kaupunkiviljelyllä voidaan taata ruokaturvaa, on merkittävä vähintäänkin kahdesta syystä. Ensimmäkin viljely kaupungeissa, tai laajemmin ajateltuna ruoan kasvattaminen ja ruoan tuotantoon osallistuminen asutuskeskuksissa, on toimintana nostanut suosiotaan viimeisten vuosikymmenten aikana. Tästä trendistä voimme kiittää erityisesti monia kaupunkiaktiiveja ja järjestöjä, jotka ovat omilla esimerkeillään kasvattaneet myönteistä pohinää toiminnan ympärillä ja laskeneet lähestyttävyydellään muiden kynnystä osallistua kaupunkiviljelyyn. Kylämäinen toiminta kaupungissa – missä ruohonjuuritasolta otetaan vastuuta kaupunkitilan kehittämisestä – on ollut ja tulee luultavasti jatkossakin olemaan keskeistä kaupunkiviljelytrendissä. Toki rakenteellista tukea, esimerkiksi resurssointia kaupunkien toimesta, ehdottomasti kaivataan.

Ruokaturva taas on merkittävä kenties vähemmän innostavasta ja ruokahaluja herättävästä syystä, nimittäin kriisiytyvästä maailmantilanteesta johtuen. Sotien jälkeen ruokaturva – eli tilanne, jossa kaikilla ihmisillä on riittävästi ravitsevaa ruokaa – on toteutunut Suomessa äärimmäisen hyvin. Nyt uudet humanitääriset haasteet, kuten koronavirus, ja poliittiset jännitteet, kuten Venäjän aloittama sota Ukrainassa, sekä tietenkin pitkään käsillä ollut elonkirjon romahdus, ovat nostaneet kysymyksen ruoan saatavuudesta keskusteluun myös täällä pohjolassa.

Suomalainen maaseutuun kytkeytyvä elämäntapa on muutenkin murroksessa. Yhä suurempi osa ihmisistä asuu kaupungeissa, mutta osa heistä on enenevässä määrin kiinnostunut perinteisesti maahan kytkeytyneistä käytännöistä, kuten ruoan kasvattamisesta. Ruokaturvasta kuitenkin harvoin puhutaan kaupunkiviljelyn yhteydessä, ja tähän on olemassa selvä, joskin kiperä, perustelu.

Yksi kaupungin ja maaseudun välistä rajaa määrittävä tekijä on nimittäin juuri maan käyttö ruoan tuottamiseen. Eritoten kaupunkien tiiviin rakentamisen paradigman vuoksi maata ei siellä yksinkertaisesti jää viljelyyn. Matalamman asukastiheyden takia maaseudulla taas tilaa on, ja sieltä kaupunkilaisten ruoka pääasiassa tulee. Yhteiskunnallisen aineenvaihdon näkökulmasta, jota avaan yhdessä kollegani kanssa teoksessa *Kestävän elämän manifesti* (Heikkurinen & Ruuska 2021), kaupunki ja maaseutu asettuvat ruoan osalta selkeään tuottaja-kuluttajasuhteeseen, työnjaolliseen eroon (ks. myös Ruuska 2023). Riittävä ravitseva ruoka tuotetaan maaseudulla ja tuodaan sitten kaupunkiin, jossa se syödään ja josta sitten ravinteet palaavat maahan ja vesistöihin muun muassa viemärin kautta.

Kierto-ongelma ja sen seuraukset

Keskeinen ongelma ruokaturvan kannalta liittyy juuri tähän (materiaalis-energeettiseen) kiertoon. Ruoka on toisaalta haavoittuvaa, jos se kiertää pitkästi, kuten Jätkäsaressa syöty brasilialainen nauta. Pitkä toimitusketju on fossiiliresurssinälkäinen ja altis häiriöille. Toisaalta haavoittuvuutta lisää kansainvälisen kaupan puute, jos katovuotta ei ole mahdollista paikata tuonnilla. Kriisitilanteet toki usein ruokkivat myös tiettyjen kansojen keskinäistä solidaarisuutta, jolloin aikaisempi kaupankäynti ei liene edellytys ruoka-avulle. Suomalaista ruoan tuotantoa olisi joka tapauksessa hyvä lisätä sekä sortillisesti että määrällisesti.

Ruoan alkuperän lisäksi kiertoon liittyvä ongelma on kulutuksen laatu ja määrä eli se, mitä syödään ja kuinka paljon. Toisin sanoen, ruokaturvan näkökulmasta meidän tulisi miettiä, mistä saamme riittävän ravinnon elääksemme hyvää elämää. Pitäisikö Suomen kaupungeissa ja maaseuduilla kasvattaa lehmiä vai pähkinöitä? Entä salaattia talvella? Kenties kaikkea sopivassa suhteessa, mutta kahvia ei liene mielekästä yrittää viljellä täällä – ainakaan vielä.

Ja sitten kierto-ongelman kolmas osa: paska ja kusi. Kuinka voisimme paremmin hyödyntää sen jättimäisen määrän ravinteita, joita kaupungeissa syntyy ylenpalttisen syömisen ja juomisen seurauksena? Jokainen voi tehdä pienen mielikuvaharjoituksen siitä määrästä ulostetta, joka kuukausittain syntyy Helsingin kokoisesta kaupunkista. Laskentatavasta riippuen nykystadilaisia on noin 650 000, ja jokainen käy suunnilleen kerran päivässä isolla hädällä.

Kuinka kaupunkiviljely voisi vastata näihin kolmeen edellä kuvattuun ruokaturvan kierto-ongelmasta pääteltävissä olevaan seuraukseen? Ensinnäkin ruoka olisi siis tuotettava lähempänä kuluttajaa, toiseksi sesonki- ja kasvispainotteista ruokavalioita olisi lisättävä, ja kolmanneksi ihmislannoitteita olisi hyödynnettävä.

Ensimmäinen näistä on ainakin ajatuksen tasolla melko vaivaton: osallistutaan kaupungeissa enemmän ruoan tuottamiseen. Tästä meillä onkin jo paljon hienoja esimerkkejä Suomessa ja maailmalla: palstaviljely, sienestys (ja sienien kasvatusta), kalastus (ja miksei kalojen kasvatustakin), viherkattojen hyödyntäminen syötäviin kasveihin, mehiläistarhaus, hyönteisten muu käyttö, villiyrttikeräily, citykanojen pito ja citykanien pyynti sekä (uutena tulokkaana kokeiluvaiheessa oleva) laboratorio- ja solumaatalous (ks. Suomalainen ym. 2023).

Voitaisiin myös ajatella, että kaupunkiviljelyllä voidaan tukea juuri sellaista maltillista sekaruokavaliota, jossa lihaa ei kuluteta ainakaan yli ravintosuositusten. Isojen tuotantoelukoiden pito suurissa määrin kaupunkialueella, poissulkien eräät poikkeusalueet, kuten Viikin pelot Helsingissä, on järin haasteellista tilan puutteen vuoksi. Mutta ottaa esimerkiksi kesällä kanat osaksi perhettä Herttoniemessä, se on melko vaivatonta. Syksyllä syödään sitten kukkoa viinissä ystävien kanssa kynttilän ääressä. Ja se, mitä pöydässä ei syödä, kompostoidaan pihalla, jolloin saadaan ravinteet heti-suoraan kiertoön, vaikka porkkanoille kasvimaalla.

Kun kaupungit ovat ainakin toistaiseksi sitoutuneet fossiili-intensiiviseen jätteen keruuseen, on biojätteen keruu myös kelpo ratkaisu – varsinkin jos vaihtoehtona on sekajäte. Synninpäästö siis taloyhtiöille, joilla ei ole vielä kompostia pihalla. Ja tietenkin vesivessassa käyminen kaupungissa on toistaiseksi ainoa kuviteltavissa oleva ratkaisu, vaikka harmillisesti siinä ruokaturvan kannalta elintärkeitä ravinteita huuhtoutuu vesistöihin niitä rehevöittäen ja kemikalisoiden. Niin kutsutun suljetun kierron näkökulmasta on selvää, että virtsan typpi ja ulosteen orgaaninen aines

pitäisi saada paremmin talteen ja maanviljelyksen uusiokäyttöön. Erottelevat käymälät kaupunki-infrastruktuurissa voisivatkin olla yksi tarpeellinen innovaatio. Jää nähtäväksi, saako tämä idea enkelisijoittajat ja startup -henkilöt heille tunnusmerkillisen hekuman valtaan.

Kaupunkiviljely toiminnallisena kokonaisuutena

Tapahtuuko tämä kaikki markkinatalouden logiikan ehdoilla? En usko. Olen tutkinut kaupunkiviljelyä sekä Pohjois-Englannissa että Etelä-Suomessa, ja näyttää siltä, että ajurit ja toiminnan lisäarvo ovat aivan jossain muualla kuin euroissa. On vaikea tarkasti kuvailla sitä tarkoituksellista kokonaisuutta, josta kaupunkiviljelyssä on kyse. Mainitsin alussa trendin ja pohinan, jotka eivät nekään tee oikeutta kaupunkiviljelylle, koska toimintaa ei voida redusoida mihinkään muoteihin tai identiteettipolitiikoihin. Monessa kaupunkiviljelykohteessa olen havainnut aitoa, vilpittöntä pyrkimystä mielekkääseen elämäntavan murrokseen, jossa psykologiset, sosiokulttuuriset, ja ekologistaloudelliset – niin aineelliset kuin henkiset – ajurit ja hyödyt sekoittuvat. Kaupunkiviljelyn voidaan ajatella olevan eräänlainen ikkuna tai ovi tiettyyn toiminnalliseen kokonaisuuteen, jossa monilajinen yhteisöllisyys ja huolenpito kehkeytyy.

On kuitenkin selvää, että ruokaturvan toteutumisen näkökulmasta ruoan tuottaminen kaupunkiympäristössä on hyvin vaatimatonta. Sen lisäksi että ruokaturvan kasvattaminen urbaanisti kohtaa monia niitä samoja haasteita kuin muutkin toiminnot nykyaikana – kuten kiire ja sitoutumisen puute – kaupunkiviljelyyn vaaditaan lisäksi erityislaatuista tilaa, erityisiä taitoja ja eriskummallista tahtoa.

Paikallisen ruokaturvan pioneerit Lasse Nordlund ja Maria Dorff Rasinmäeltä¹ ovat havainneet, että vegaaniruokavaliota noudattava henkilö tarvitsee noin viiden aarin verran tilaa ruokkiakseen itsensä ympäri vuoden. Ja tämä ”väittäjä ei ole laskeskelun tulos vaan monen vuoden käytännön kokemus”, Nordlund sanoo. Hän jatkaa: ”Yksin eläessäni vedin ruokaomavaraisuuden niin pitkälle, että normaalisti ruokavaliostani ei löytynyt ostosruokia, kuten voita, öljyä, suolaa, jauhoja ja sokeria tai maitotuotteita.”

¹ Rasinmäellä kehittyvä omavaraisuustoiminta on kiinnostanut maaseutututkijoita jo pitempään juuri mahdollisuutena elävöittää kylien elämää (Rannikko 2022). Myös LeVasseur ym. (2021) pohtivat ruokaomavaraisuuden roolia uuden maaseudun elinvoimaistajana.

Vaikka unohdettaisiin kaupunkilaisten ruokavaliomielitymykset, on viisi aaria eli 500 neliometriä (0,05 ha) per henkilö melko paljon. Ruokaturvan lisäys ei onneksi kuitenkaan tarkoita sitä, että kaupunkilaisten pitäisi ruokkia itsensä täysin; jokainen itsekasvatettu lanttu on jonkinlainen panostus ruokaturvaan. Mutta mikäli haluamme varsinaisesti kontribuoida ruokaturvaan kaupunkiviljelyllä, tulee viljelypinta-aloja kasvattaa merkittävästi – oli tämä sitten vertikaalia tai horisontaalista maan ja muiden pintojen käyttöä.

Jokainen lanttu, jonka saamme nousemaan maasta, ei pelkästään käytä kaupunkitilaa edullisesti ruokaturvan kannalta vaan myös kehittää ja ylläpitää ruoan tuottamiseen tarvittavia taitoja. Taidoilla tässä yhteydessä tarkoitan kasvattamiseen tarvittavien teknisten taitojen lisäksi taitoa organisoitua ja toimia yhdessä: taitoa löytää sopiva tila (sekä ottaa se haltuun ja hoitaa sitä), taitoa selvittää erimielisyydet ja ristiriidat (ja taitoa unohtaa), taitoa myös olla vuorovaikutuksessa ei-inhimillisen maailman kanssa, taitoa ylittää ennakkoluulot, taitoa suomalaisen elämäntavan kokonaisvaltaiseen murrokseen.

Tilaan ja taitoihin kytkeytyy elimellisesti vielä tahto toimia eli löytää kaupunkiviljelystä sellainen merkitys, joka ylittää markkinoilla laskelmoitavat lisäarvot tai muut eksplikoitavat hyötypyrinnöt. Ruoan tuottaminen kaupungissa ei ole välttämättä kovin järkevää, mutta se ei estä mielekkyyden löytämistä siitä. Liiallinen kalkylointi saattaa jopa estää mielekkyyden muodostumisen. Smith ja Jehlička (2013) puhuvat hiljaisesta kestävyydestä, jossa markkinoiden ulkopuolisella toiminnalla, kuten puutarhanpidolla, on sosiaalisia ja ympäristöllisiä hyötyjä ilman, että sen harjoittajat suoranaisesti tavoittelisivat niitä. Mikäli uskaltaudumme järjen meille tarjoaman hyödyn tuolle puolen, voi toki myös käydä niin, että kaupunkiviljelystä tai ruokaturvasta ei avaudu riittävää merkitystä, ja näin ollen tahto toimia suuntautuu toisille seuduille.

Vuorovaikutusta erilaisuutta kunnioittaen

Vaikka kaupunkiviljelyllä on äärimmäisen haastavaa – suoraan sanoen mahdotonta – ratkaista kaupunkien, saatikka koko Suomen, ruokahuoltoa, voi se luoda merkittävää merkitystä elämän murroksessa. Tästä merkityksestä voitaisiin puhua esimerkiksi syvenevän tai laajenevan luontoymmärryksen tai vaikkapa ruoan tajun kautta. Ruoka ja sen ympärille muotoutunut järjestelmä on keskeinen maaseutujen ja kaupunkien

suhteita ylläpitävä ja jäsentävä vuorovaikutusjärjestelmä, joka on materiaalisenergeettinen mutta lisäksi myös paljon muuta, kuten kielellisymbolinen rihmasto.

Kestävyysspyrinnöissä on syytä venyä ymmärtämään eri näkökulmien tuottama kokemuksellinen rikkaus. Samastumme sitten kaupunkiin tai maaseutuun, on meidän tunnistettava sekä omat että toistemme vahvuudet ja heikkoudet, jotta voimme elää sopuisasti yhdessä. Kaupunki vai maaseutu -asetelman rikkovan yhteisöllisyyden korostuksen ei kuitenkaan tarvitse merkitä ominaispiirteistä luopumista. Tämä sama ehdotus pätee inhimillisen toiminnan suhteuttamisessa niin kutsuttuun ei-inhimilliseen maailmaan. Jokainen toimija ja kenttä on ainutlaatuinen, mutta myös samaan elonkehän kokonaisuuteen kytkeytyvänä yhteisestä ammentava. Kasveihin samaistuminen ei ole inhimillisestä luopumista.

Haluan tähän loppuun vielä lyhyesti siteerata Johann Peter Hebeliä, jonka runosta saatamme saada inspiiraatiota vaelluksellamme suomalaisen elämäntavan murroskohdassa:

*Olemme kasveja, joiden –
halusimme sitä itsellemme myöntää tai emme –
tulee juuriensa avulla nousta maan päälle,
jotta voimme kukkia eetterissä
ja kantaa hedelmää.*

Kirjoitus perustuu Suomen Tiedetoimittajain liitto ry:n Tieteiden yö -tapahtumassa Helsingin kaupungintalolla 12.1.2023 pidettyyn esitykseen.

Kirjallisuus

- Heikkurinen, P. & T. Ruuska 2021. Kestävän elämän manifesti. Vaasa, Vihreä Elämänsuojelun Liitto.
- LeVasseur, T., T. Ruuska & P. Heikkurinen 2021. Imagining a prosperous periphery for the rural in 2050 and beyond. Teoksessa Handbook of sustainability science in the future: Policies, technologies and education by 2050. Springer, Cham. 1–18.
- Rannikko, P. 2022. Omavaraisuus kylän elävöittäjänä – Omavaraopisto paikallisena mahdollisuutena. Maaseutututkimus 30:2, 66–73. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.122935>
- Ruuska, T. (2023). Loiset ja vampyyrit: Kaupungistumisen ekologinen kestäättömyys. Libero 37:1, 25–29.

Smith, J. & P. Jehlička 2013. Quiet sustainability: Fertile lessons from Europe's productive gardeners. *Journal of Rural Studies* 32, 148–157. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2013.05.002>

Suomalainen, M., J. Hohenthal, J. Pyysiäinen, T. Ruuska, J. Rinkinen & P. Heikkurinen 2023. Food self-provisioning: A review of health and climate implications. *Global Sustainability*, 1–23. <https://doi:10.1017/sus.2023.6>

OLLI LEHTONEN

FT, apulaisprofessori

Itä-Suomen yliopisto, Historia- ja maantieteiden laitos

Tiedonlouhinta luo mahdollisuuksia maaseudun kehittämiseen

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.129322>

Tiedonlouhinta tarkoittaa isojen aineistojen ja niitä käsittelevien algoritmien yleistymistä tiedon tuottamisessa. Kun aineiston määrä ja koko kasvavat, eivät perinteiset analyysi- ja aineistonhallintatyökalut enää riitä aineistojen käsittelyyn eivätkä varsinkaan niiden sisällön ymmärtämiseen. Siksi isojen aineistojen analysointiin tarvitaan uusia menetelmäteknikoita, jotka jalostavat aineistoista helpommin käsiteltävissä olevaa tietoa erilaisista ilmiöistä tai niiden välisistä suhteista (Han ym. 2012).

Tässä kirjoituksessa havainnollistetaan tiedonlouhinnan mahdollisuuksia analysoimalla kuntastrategioiden sisältöä. Tavoitteena on kuntastrategioiden tekstinlouhinnalla havainnollistaa tiedonlouhinnan mahdollisuuksia – mutta samalla myös tarkastella kahdella esimerkillä sitä, miten maaseutu ilmenee kuntastrategioissa ja millaisia eroja kuntaluokkien välillä on kuntastrategioissa elinvoiman kehittämisessä. Kuntastrategian tarkoitus on ohjata kunnissa tapahtuvaa suunnittelua, päätöksentekoa ja kehittämistä, ja se on laadittava kunnissa vähintään kerran valtuuston toimikaudessa. Kuntalain (410/2015) mukaan kuntastrategiassa tulee huomioida muun muassa kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen, palvelujen järjestäminen ja tuottaminen sekä elinympäristön ja alueen elinvoiman kehittäminen.

Kuntastrategioita on Suomessa tutkittu paljon viime vuosina (esim. Mötönen & Kettunen 2015; Kurvinen ym. 2022), mutta kuntien suuren

lukumäärän ja analysoitavan aineiston ison koon vuoksi yleensä on tarkasteltu vain osaa kuntastrategioista. Tekstianalytiikalla voidaan ilman rajoitteita analysoida suuria tekstiaineistoja, luokitella tekstidokumentteja ja tunnistaa niistä erilaisia ilmiöitä (Feinerer ym. 2008). Siten tekstinlouhinnan avulla voidaan kuntastrategioista löytää asioita ja kokonaisuuksia, jotka muuten peittyisivät suureen tekstimassaan tai eivät kävisi ilmi yksittäisten kuntastrategiadokumenttien analysoinnista.

Kuntastrategioiden tekstinlouhinta

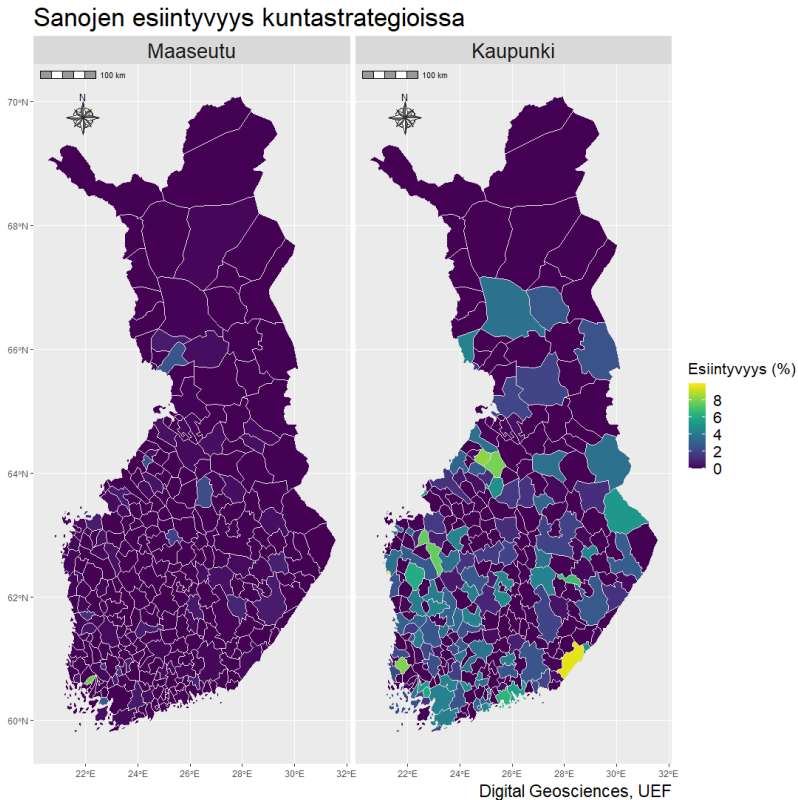
Tämän kirjoituksen esimerkissä kuntastrategioista luotiin korpus eli tekstidokumenttikokoelma, joka sisälsi 293 Manner-Suomen kuntastrategiaa. Kokoelmasta jätettiin pois Uusi-Kaarlepyy ja Ahvenanmaan kunnat, koska niiden strategiat olivat saatavilla vain ruotsinkielisinä. Keskimäärin kuntastrategioissa on 562 sanaa, mutta niiden pituus vaihtelee paljon. Pisimmässä kuntastrategiassa on 5 746 sanaa, ja lyhimmän pituus jää 38 sanaan. Laaja vaihteluväli strategioiden pituudessa paljastaa, että osa kuntastrategioista on varsin tiiviitä kuvauksia ja osa on puolestaan laajoja katsauksia. Kunnat näyttävätkin sijoittavan resursseja strategiatyöhön eri tavoin, mikä on puute kuntastrategioiden analysoinnista tehtäville tulkinnoille. Louhittavat kuntastrategiat ovat voimassa olevia, ja tyypillisin strategiakauden alkuvuosi on 2022.

Kuntastrategioiden muodostama tekstidokumenttikokoelma on lukumäärältään niin suuri, että sitä ei voida käsitellä perinteisin tutkimusmenetelmin, koska esimerkiksi aineiston lukeminen vaatisi paljon aikaa. Dokumenttikokoelman laajuuden vuoksi aineiston käsittelyssä käytetään tekstinlouhinnassa ohjelmointia, jotta isosta aineistosta saadaan irti oleellinen tieto. Tekstinlouhinnan etuja ovatkin aineiston koon rajoittamattomuus, käsittelyn nopeus ja analyysien toistettavuus (Kwartler 2017). Tekstinlouhinta suoritettiin R-tilasto-ohjelman tm-paketilla (Feinerer & Hornik 2023). Tekstidokumenttikokoelman muokkaamisen yhteydessä teksteistä poistettiin yksittäisiä kirjaimia, lyhenteitä, hukkasanoja (yleiset tai analysoinnin kannalta hyödyttömät sanat) sekä numeroita. Muokkauksen myötä erilaisten sanojen lukumäärä aineistossa väheni 10 956 sanasta 7 215 sanaan.

Kaupunki- ja maaseutu-sanojen esiintyvyys kuntastrategioissa

Ensimmäisessä esimerkissä tarkastellaan kaupunki- ja maaseutu-sanojen esiintyvyyttä kuntastrategioissa. Esiintyvyyttä kuvataan suhteellisenä muuttujana siten, että se kertoo sanojen suhteellisen osuuden kuntastrategian kaikkien sanojen kokonaismäärästä. Maaseutua kuvaaviksi sanoiksi valittiin ”maaseutu”, ”maaseudun” sekä ”maaseutukunta” ja kaupunkia kuvaaviksi ”kaupunki” ja ”kaupungin”.

Tekstinlouhinnan perusteella sana maaseutu esiintyy kuntastrategioissa selvästi harvemmin kuin sana kaupunki (kuvio 1). Kunnista peräti 216 jättää mainitsematta maaseudun kokonaan strategiassaan, kun vastavasti sanan kaupunki jättää mainitsematta vain 159 kuntaa. Keskimäärin sana maaseutu esiintyy jokaisessa kuntastrategiassa 0,8 kertaa ja vastavasti sana kaupunki 7,3 kertaa.

Kuvio 1. Sanojen maaseutu ja kaupunki esiintyvyys kuntastrategioissa. Kuvasta puuttuvat Uusi-Kaarlepyy ja Ahvenanmaan kunnat, koska näiden kuntien strategiat on julkaistu vain ruotsin kielellä.

Maaseutukäsitteen vähäisyys kuntastrategioissa ilmenee myös kuntatyypeittäin. Kaupunkinimitystä käyttävistä kunnista 21 % ja kunnanimitystä käyttävistä kunnista 29 % mainitsee kuntastrategiassa sanan maaseutu. Vastaavat osuudet sanalle kaupunki ovat kaupungeissa 99 % ja muissa kunnissa 16 %. Paikkatietopohjaisen kuntaluokituksen kunnista (luokituksesta enemmän, Suomen ympäristökeskus 2020) maaseutu-sanana mainitsee strategioissaan 23 % harvaan asutun maaseudun kunnista, 25 % kaupunkien läheisen maaseudun kunnista ja 26 % ydinmaaseudun kunnista. Tulkintaa maaseudun vähäisestä esiintymisestä strategioissa vahvistaa se, että myöskään sanaa kylä ei yleensä mainita kuntastrategioissa, sillä sekin puuttuu 232 kuntastrategiasta. Vain ydinmaaseudun kunnissa kylä-sana esiintyy useammin kuin sana maaseutu, sillä se mainitaan 33 prosentissa ydinmaaseudun kuntien strategioita.

Havaintojen maaseutukäsitteen esiintyvyydestä voi tulkita tarkoittavan, että maaseutua ei nähdä kuntastrategioissa keskeisenä tekijänä kunnan hyvinvoinnin edistämiseksi, palvelujen tuottamisessa tai elinvoiman kehittämiseksi. Esimerkki myös havainnollistaa isojen aineistojen analyysin tuottaman lisäarvon: yksittäisten kuntastrategioiden sisältö muuttuu hyödylliseksi silloin, kun isosta tekstimassasta tunnistettuja asioita kuvataan kokonaisuutena. Havaintoa maaseudun vähäisestä esiintyvyydestä kuntastrategioissa olisi työlästä todentaa ilman tekstinlouhintaa.

Kuntaluokkien erilaiset painotukset elinvoiman kehittämisessä

Toisessa esimerkissä kuvataan tekstinlouhinnalla kuntastrategioiden sisältöä paikkatietopohjaisissa kuntaluokissa. Tarkastelussa hyödynnetään vertailusanapilveä, joka nostaa esille vain tietyille kuntaluokille tunnusomaisia sanoja (Fellows 2022). Kuntaluokittaisia eroja tulkitsemalla vertailusanapilvestä voidaan tunnistaa esimerkiksi niitä asioita, joiden varassa kuntien elinvoimaa kehitetään kuntaluokissa. Vertailusanapilvi myös varmentaa edellisen tarkastelun havaintoja. Sana maaseutu ei nouse esille yhdessäkään maaseudun kuntaluokassa, kun taas sanat kaupunki ja kaupunkistrategia ovat tyypillisiä kaupunkien kuntastrategioille (kuvio 2).

Maaseutukuntien kuntastrategioissa elinvoima rakentuu vertailusanapilvessä eri sanoin kuin kaupungeissa (kuvio 2). Harvaan asutun maaseudun kunnat painottavat strategioissaan esimerkiksi matkailua, luontoa ja luonnonvaroja, jotka viittaavat perinteisiin toimialoihin harvaan asutun maaseudun kuntien elinvoiman kehittämisessä. Ydinmaaseudun kunnille puolestaan tunnusomaista ovat etätyö, elin- ja asuinympäristöt, koulu, lähipalvelut, joustavuus ja kaavoitus, jotka kytkevät kuntien elinvoiman kehittämisen niiden houkuttelevuuden parantamiseen. Kaupunkien läheisen maaseudun kunnissa korostuvat vuorovaikutus, maaseutu, taajama, digitalisaatio, tieto ja markkinointi. Näistä käsitteistä useimmat korostavat elinvoiman kehittämisessä kuntaluokan sijaintia lähellä kaupunkeja ja kytkevät kaupunkien.

Kuntastrategioista voidaan tekstinlouhinnalla selvittää myös kaikille kunnille yhteisiä sanoja kuntien elinvoiman kehittämiseksi. Louhinnan perusteella tunnusomaisimpia elinvoiman kehittämiseen liittyviä sanoja olivat edellytysten luonti, elinkeinoelämä, maankäyttö ja investoinnit. Nämä sanat viittaavat kuntien yleisiin elinkeinopolitiikan osa-alueisiin.

Isojen aineistojen hyödyntämiseen keskittyvä ”teemaverkosto”?

Kaikkiaan aineiston analyysin tuloksia voi tulkita niin, että maaseutukunnissa kuntastrategiat painottavat kuntien paikallisia ominaisuuksia ja vahvuuksia, mutta maaseutua ei nähdä merkittävänä osana kuntastrategioita tai paikallisen elinvoiman kehittämistä. Merkittävä havainto kuntastrategioista on, että tulevaisuuden kasvutekijät, kuten kansainvälisyys ja useat ympäristöön liittyvät käsitteet, näyttävät olevan tunnusomaisia vain kaupungeille. Maaseutukuntien kuntastrategioissa tunnistetaan ja niihin valikoidaan paikallisia vahvuuksia, mutta strategioiden tekstinlouhinnan perusteella kytkevät megatrendeihin, kuten vihreään siirtymään, tulisi vahvistaa.

Kuntastrategioiden analyysi havainnollistaa uusien analyysimenetelmien ja aineistojen potentiaalia maaseutututkimuksessa ja -kehittämisessä, kun suuria aineistoja voidaan tarkastella kokonaisuutena. Tämä muuttaa määrällisen ja laadullisen tutkimuksen suhdetta, sillä laadullisessa tutkimuksessa käytettyjen näytteiden tai otoksien sijaan voidaan hyödyntää kokonaistutkimusta, kun aineistojen koko ei pakota rajaamaan aineistoa. Näin tiedonlouhinta luo mahdollisuuksia, joilla voidaan viestiä nykyistä kokonaisvaltaisemmin maaseudun asemasta laajoihin empiirisiin

aineistoihin tukeutuen. Isoista aineistoista jalostettu tieto monipuolistaa tilannekuvausta maaseudun olosuhteista, kehityksestä ja kehittämisessä tehdyistä valinnoista. Se myös nostaa esille keskusteluun maaseudun kuntastrategioiden mahdollisia puutteita.

Tähän asti maaseutupolitiikan verkostot ovat toimineet erilaisten ilmiöiden ja teemojen ympärillä. Isojen aineistojen ja erilaisten tiedonlouhintamenetelmien yleistyessä katsetta voitaisiin suunnata myös aineistoihin ja niiden hyödyntämisen tehostamiseen, jotta ne voidaan valjastaa palvelemaan maaseudun kehittämistä. Voisiko tässä olla tilaisuus uusien data-analytiikan suuntauksia korostavalle ”teemaverkostolle”? Koordinoitu verkosto kokoaisi yhteen eri organisaatioissa hajallaan olevaa osaamista, vahvistaisi maaseutututkimusta ja syventäisi tiedolla johtamista.

Kirjoitus on osa maa- ja metsätalousministeriön rahoittamaa tutkimushanketta *Julkisten rahavirtojen kohdentuminen maaseutu- ja kaupunkialueille*. Rahoitus on myönnetty Makeran valtakunnallisiin maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeisiin suunnatuista varoista.

Kirjallisuus

- Han, J., M. Kamber & J. Pei 2012. Data mining – Concepts and techniques. Morgan Kaufmann, Waltham.
- HeFeinerer, I., K. Hornik & D. Meyer 2008. Text mining infrastructure in R. *Journal of Statistical Software* 25:5, 1–54. <https://doi.org/10.18637/jss.v025.i05>
- Kurvinen, A., A. Jolkkonen, V. Lemponen & P. Kahila 2022. Pienten kuntien strategiat ja luovat ratkaisut. Kunnallisan alan kehittämistäitiön Tutkimusjulkaisu-sarja, nro 114.
- Kwartler, T. 2017. Text mining in practice with R. John Wiley & Sons.
- Möttönen, S. & P. Kettunen 2015. Kuntien strategiadokumentit: Systemiteoreettista pohdintaa suurten kaupunkien strategioista. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 43:2, 126–143.

Lähteet

- Feinerer, I. & K. Hornik 2023. Package tm. Saatavissa: <https://cran.r-project.org/package=tm> [Viitattu 28.4.2023.]
- Fellows, I. 2022. Package Wordcloud. Saatavissa: <https://cran.r-project.org/package=wordcloud> [Viitattu 28.4.2023.]
- Kuntalaki 410/2015. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410> [Viitattu 27.4.2023.]
- Suomen ympäristökeskus 2020. Kaupunki-maaseutuluokitus. 30.11.2020. Saatavissa: <https://www.ymparisto.fi/kaupunkimaaseutuluokitus> [Viitattu 28.4.2023.]

AAPO JUMPPANEN

YTT, FM, KTM, yliopistotutkija
Helsingin yliopisto, Ruralia-insituutti

TIMO SUUTARI

HM, projektipäällikkö
Helsingin yliopisto, Ruralia-insituutti

Toiseuden taidetta? Maaseudun ja kaupungin kohtaamisen vaikeus Jyrki Lehtolan esseetrilogiassa

Jyrki Lehtola: *Tesla metsässä. Kohtuuttomia esseitä.* 2019. Kustannusosakeyhtiö Siltala. Helsinki. 375 s.

Jyrki Lehtola: *Tunteista. Trans-esseitä.* 2021. Kustannusosakeyhtiö Siltala. Helsinki. 363 s.

Jyrki Lehtola: *Ihan sama. Kirjallisia esseitä.* 2023. Kustannusosakeyhtiö Siltala. Helsinki. 382 s.

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.131153>

Jyrki Lehtola nousi julkisuuteen Markku Eskelisen kanssa kirjoittamallaan teoksella *Jälkisanat: Sianhoito-opas* (1987), jonka provo-soiva tyyli ravisutti kulttuuri-instituutioita ja synnytti kohun etenkin kirjailijapiireissä. Sittemmin Lehtola on tullut tunnetuksi muun muassa Ilta-Sanomien ja Imagen teräväsanaisena kolumnistina sekä käsikirjoittajana.

Lehtola on jatkanut vuosina 2019–2023 julkaistussa esseetrilogiassaan kulttuurikriittistä otetta. Läpi trilogian erityisenä piikittelyn kohteena on ennen kaikkea ylä- tai keskiluokkainen kulttuurieliitti tai Lehtolan sanoin kulttuurivalkoinen, joka mielellään osoittaa kunnioittavansa toiseuksia, kuten maahanmuuttajia ja etnisiä vähemmistöjä sekä sukupuoli- ja seksuaalivähem-

mistöjä, mutta tekee sen omahyväisesti ja tulee samalla armotta paljastaneeksi itsekeskeisen äyllisen ja moraalisen velttoutensa. Osansa vinoilusta saavat niin toimittajat, some-vaikuttajat, poliitikot, markkinoinnin ammattilaiset, terapeutit ja taitelijat kuin monet muut henkisen työn tekijät, jotka ovat Lehtolan mukaan tulleet sokeiksi omille etuoikeuksilleen.

Jonkinasteisiksi sankareiksi, tai ainakin paremmin siedettäväksi ihmisiksi, trilogiassa nostetaan perinteisen fyysisen työntekijät, kuten asentajat, maanviljelijät, siivoojat, tarjoilijat, Wolt-kuskit ja niin edelleen, joiden tehtävänä on palvella yhteiskunnan etuoikeutettua eliittiä usein unohdetuna ja hyväksikäytettynä. Toisaalta heistäkin piirtyy rosoinen ja juonikas kuva. Eräs mielenkiintoisimmista hahmoista on läpi kirjasarjan seikkailleva siivoojana aloittanut somalitaustainen Aisha tyttäreinen, joka pääsee ensimmäisessä osassa miehensä Hassan Ali-Banin kanssa helpon elämän makuun huomattuaan, miten yksinkertaista kulttuurivalkoisilta on saada rahaa erilaisiin afrikkalaisuudella ratsastaviin taidehankkeisiin.

Työn ja kulttuuris-taloudellisen pääoman välinen vastakkainasettelu ei siis ole ehdoton, vaan suhteellinen. Kapitalismin (pahalta haiseva) henki läpäisee koko yhteiskunnan, ja vain vauras paremman maailman eli itsensä puolesta taisteleva kulttuurieliitti, joka on juuri maksanut asuntonsa siivoamisen pilkkahintaan pimeänä, rohkenee väittää, ettei rahalla ja luokalla ole yhteiskunnassa merkitystä.

Maaseudun toiset

Kulttuurivalkoinen on Lehtolalle leimallisesti kaupunkilainen hahmo, jonka hän asemoi erilaisiin kohtaamistilanteisiin toiseuksien kanssa. Aivan erityinen toiseuden ulottuvuus on maaseutu ja siellä asuvat ihmiset, Lehtolan kulttuurivalkoisen suuhun laittamin sanoin ”kehitysmaalaiset” tai ”ainesmaalaiset”. Näihin törmätään trilogian ensimmäisessä osassa niin maataloustuottajien mielenosoituksessa Helsingissä, Kaapelitehtaan WC:ssä, Mäntän kuvataideviikoilla kuin Hangon huvila-alueellakin. Trilogian kolmannessa osassa Raaseporin Bromarvin kylässä kohtaavat paikallinen suomalais-thaimaalainen yrittäjäperhe ja kylään muuttava asiantuntijapariskunta.

Lehtolan maaseutukuvaukset sijoittuvat enimmäkseen läntiselle Uudellemaalle, Pirkanmaalle ja Lappiin, joka on etelän asukkaalle ”luomusairaala” ja mahdollisuus henkiseen kasvuun ja voimaantumiseen. Sen sijaan esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan pääkaupunkia Seinäjokea kuvataan

paikkana, jossa kaupunkilainen voi kokea aitoa maalaisaggressiota Syvä joki -elokuvan hengessä.

Lehtola näkee kehitysmaalaisten ja kaupunkien kulttuurivalkoisten keskinäisen aidon kohtaamisen olevan lähes mahdotonta ja liukenevan viimeistään tyylieroihin. Hän tiivistää tämän kuvatessaan maataloustuottajien mielenosoitusta Helsingissä:

Kun maaseutu räjähtää Senaatintorille, dialogia ei synny, sillä maaseudun tulevaisuuspelolla ei ole kykyä tavoittaa niitä itsereflektioivia, terapiassa vuosia istuskelleita toistensa ympärille kiertyviä herkkiä nyansseja, joita helsinkiläinen muidenkin hädältä odottaa. (Tesla metsässä 2019, 54)

Kulttuurivalkoisen näkökulmasta oleellista on vaikutelma ja tyyli, ja mielipiteitään ja tunteitaan ilmaistessaan tyyliettömän ja mellastavan maalaisen tulisi ajatella enemmän kaupunkilaisen kulttuurieliitin tunteita, sillä he maalaistenkin tulevaisuudesta päättävät.

Siinä missä trilogian ensimmäisessä osassa maalaisten mielenosoitus Helsingissä oli ilmaus ”niiden toisten” mauttomasta tavasta osoittaa mieltään, kolmannessa kirjassa tämä rooli lankeaa koronamielenosoittajille. Toiseus on ennen kaikkea elämäntyyliin liittyvä valinta. Vaikka asuinpaikka vaikuttaa toiseuteen, jakolinja ei mene maaseutu-kaupunkiakselilla, vaan asuinalueiden välillä.

Vajaa vuosi myöhemmin Mannerheimintielle rynnivät ne toiset, vantaalaiset, keravalaiset, muut ihmisen puolikkaat, Convoy Finland... niin monella tavalla käsitetty toiseus väärin! ...jolla ei ollut joukoissaan omaa koreografiaa, ei edes yhtenäistä asua, vain omat viinat, oma sekoaminen, omat harhat, omat rumat, liikkeiset autot, ahdistus ja mieli. (Ihan sama 2023, 63)

Tyyliettömiä väärällä tavalla ajattelevia, eläviä, puhuvia ja äänestäviä ihmisiä eli suomalaista ”white trashia” ovat siis jokseenkin kaikki, jotka eivät ymmärrä kulttuurieliitin hyviä ja suvaitsevia tarkoituksia luonnon ja koko ihmiskunnan parhaaksi. Kyse on siis yhteiskunnan sisäisestä toiseudesta, jossa erilaisten ihmisryhmien fyysiset ja henkiset todellisuudet eriytyvät koko ajan kauemmas toisistaan.

Toiseuden vaikeus?

Lehtolan kirjassa ei yksinomaan maalainen tai väärällä postinumeroalueella asuva ole ”se toinen”, vaan viime kädessä jokainen on toiselleen

vieras. Onko kyse haluttomuudesta vai kyvyttömyydestä ymmärtää, asettua toisen asemaan, kokea empatiaa ”toista” kohtaan, kun oma elämä ei ole riippuvaista toisesta? Erityisesti tämä asetelma ilmenee kolmannen kirjan Bromarviin sijoitetussa esseessä, jossa kylään pääkaupungista muuttanut asiantuntijapariskunta pyrkii tekemään tyylyttömistä paikallisista palvelijoitaan. Vastaavasti paikalliset pyrkivät hyötymään rikkaista kaupunkilaisista parhaansa mukaan. Ihmisten aidon kohtaamisen korvaa taloudellinen keskinäisriippuvuus ja molemminpuolinen epäluulo.

Toisaalta Lehtolan lohduttoman tekstin mukaan me lienemme myös itse itsellemme mitä suurimmassa määrin vieraita. Vain itsetuntemuksen puutteesta johtuva itsepetos voi selittää esimerkiksi sen, miksi suvaitsevaisuuttaan korostavat kulttuurivalkoiset suhtautuvat niin säälimättömästi vääranlaisiin ei-idealisoituihin toisiin. Ainakaan omien tunteiden käsittelyn ja terapian puutteesta ei ole kyse, sillä kaikkialle levittävä tunne- ja terapiakulttuuri eri ilmenemismuotoineen on Lehtolan erityinen inhokki. Voidaankin kysyä, pitääkö Lehtola jokaista ihmistä pohjimmiltaan säälittävänä pellenä vai tulisiko kirjan viesti tulkita edes hieman myönteisemmin siten, että itsekunnioitus ja empatia nousevat oman tyhmyyden ja kulttuurin arvottomuuden tunnistamisesta. Vinksahaneen maailman- ja ihmiskuvan voidaankin nähdä tiivistyvän seuraavassa sitaatissa:

Maailman tyhmyyden hyväksymisen ja sitä vastaan taistelemisen tulee alkaa siitä, että hyväksyy ensin oman tyhmyytensä sekä oman kulttuurinsa arvottomuuden. Vasta siitä voi lähteä tie kohti juuri ja juuri tyydyttävää tasa-arvoa. (Tesla metsässä 2019, 44)

Ex nihilo nihil fit – Kannattaako lukea?

Lehtolan kieli on miellelyhtymien nopeudella etenevää ja teksti monitasoista ja -tahoista. Hän sivaltaa nopeasti, ja juuri kun lukija alkaa pohtia, tulisiko hänen kokea myötähäpeää tai pahastua jonkin ryhmän puolesta, on Lehtola jo ehättänyt sivaltamaan uudelleen eri suuntaan.

Kirjasarja on varsinkin aluksi hyvinkin ravistelevaa luettavaa. Ilkeät esseeet jaksavat kauhistuttaa ja samalla naurattaa aikansa makeasti, mutta jossakin vaiheessa ne alkavat vääjäämättä toistaa itseään. Lukija turtuu jatkuvaan piikittelyyn vasemmalle ja oikealle. Pääkaupunkiseudun kulttuuri- ja muun eliitin elämäntapoja huonosti tuntevalle lukijalle osa

vinoilun purevuudesta menee todennäköisesti myös ohi. Maaseutukuvaus on myös pääosin sangen perinteinen. Siihen kuuluu traktoreita, peltoja, lehmiä, uneliaita taajamia ja niiden kaupungistuneen yhteiskunnan ulkokehällä eläviä asukkaita, joiden lapset Helsinkiin muutettuaan kiroavat vanhan kotipaikkansa.

Lehtolan tapa kikkailla länsimaisen kulttuurin tuntemuksellaan vierasperäisine sanoineen ja moninaisine kulttuurituotteineen Max Weberistä Sex Pistolsiin laittaa ajoittain lukijan yleissivistyksen koetukselle. Toisaalta samalla voi itsekin oppia jotakin uutta, jos ei muuta niin nasevia latinan-, ranskan- tai saksankielisiä sanontoja, joita kulttuurivalkoiset epäilemättä mielellään viljelevät (meille) toisille kulttuurivalkoisille.

Esseetrilogian voi pyrkiä kesyttämään asettamalla se kulttuuriseen kontekstiin ja toteamalla, että kyse on toiseuden kuvauksesta, jota kirjoittaa (oletettavasti) itsensä kulttuurivalkoiseksi asemoiva Lehtola. Lukija jää pohtimaan, onko Lehtola ensi sijassa tarkkanäköinen kulttuurikriitikko vai pelkästään kyyninen? Kolmas mahdollisuus voi olla se, että ilkeydestä tavaramerkkinsä jo vuosikymmeniä sitten tehnyt Lehtola tietää, mikä myy. Lukijan kannalta kirjoittajan pohjimmaisten vaikuttimien pohtiminen ei kuitenkaan liene kaikista merkityksellisintä.

Jos trilogiasta haluaisi löytää jonkinlaisen syvemmän merkityksen, se voisi olla huoli siitä, ettei oletettavasti Teslalla ajavan eliitin sekä metsässä asuvien maalaisten ja heidän urbaanien lähiöserkkujensa välistä juopaa saisi päästää kohtuuttoman syväksi. Toimivat yhteiskunnat kun nojaavat pohjimmiltaan ihmisten väliseen luottamukseen ja aitoon kohtaamiseen ilman itsekkäitä valta- ja hyötymispyrkimyksiä. Vai olemmeko ymmärtäneet jotakin väärin?

JUHA KUISMA

Taloust. kand., tietokirjailija

Vesihuollon tutkitut totuudet

Tapio Katko, Petri Juuti & Riikka Juuti:

Vesihuollon myytit. 2022. Vastapaino. Tampere. 213 s.<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.131200>

Kirja vesihuollon myyteistä tutkii 24 uskomusta, joita pidetään totena vastoin alan tutkimuksen tuottamia tietoja. Tietenkin todellisuus on myyttejä monimutkaisempaa ja vaihtuviin olosuhteisiin sidottua, mutta moni uskomuksena esiintyvä käsitys on tutkitun tiedon valossa selvästi väärä. Tällaisia selvästi vääriä myyttejä ovat esimerkiksi keskenään vastakkaiset myytit siitä, että ”vesi on ihmisoikeus ja siksi veden tulee olla ilmaista” sekä ”vesihuolto voidaan yksityistää, koska näin siitä saadaan julkista tehokkaampaa”. Vesihuollon tuottama käyttövesi ei ole ilmaista, ja ihmisten pitää se ymmärtää. Eikä minkään alan luonnollista monopolia tule yksityistää, sen opettaa jo taloustiede.

Suomi on muuan vesihuollon menestystarinoista. Jotta tätä menestystarinaa voitaisiin valtiollisen päätöksenteon ja kunnallispolitiikan piirissä jatkaa, tulee meillä olla riittävä ymmärrys vesihuollon kysymyksistä. Juuri tällaiseen yleiseen kysyntään Katkon ja kumppanien kirja vastaa. Se on asiallisesti argumentoiva, laajasti käsittelemänsä alueen näkevä sekä ajankohtaiskeskustelua kirjaava. Teos sopii peruskurssiksi, opintokerhomateriaaliksi (vieläköhän opintokerhoja muuten on?) sekä vaikkapa kunnanvaltuutetun käteen.

Maaseutusilmin luettuna kirja vapauttaa turhasta tuskasta. Kirjoittavat kertovat, että Suomessa viemäriverkostoon ulkopuolella asuu vajaa mil-

joona ihmistä noin 300 000 asunnossa. Tämän joukon aiheuttama fosforikuormitus on kirjan mukaan noin neljäsosa maatalouden aiheuttamasta kuormituksesta. Kun fosforin luonnonhuuhtouma on tekstin mukaan maatalouden kanssa samaa luokkaa, olisi haja-asutuksen fosforikuormitus karkeasti sanoen yhdeksäsosa puheena olevan alueen fosforipäästöistä. Typen päästöjä tilastoidaan fosforin rinnalla, mutta monelle lienee uutta tietoa, ettei typpikuormituksella ole niin väliä. Typen vaikutus on tilannekohtaista. Asiantuntijoilla on eri käsityksiä siitä, missä määrin ja milloin typpeä tulisi poistaa jätevesistä.

Toinen uutinen koskee Itämeren. Yleisen käsityksen mukaan Itämeren leväkukinnat olisivat seurausta ihmisen aiheuttamasta kuormituksesta. Katko ja kumppanit viittaavat Martti K. Lappalaisen väitöskirjaan, jonka mukaan Itämeren suurin ongelma on fosforista aiheutuva sisäinen kuormitus, joka on nelinkertainen ihmisen aiheuttamaan verrattuna. Itämeren hapettomissa syvänteissä fosfori liukenee veteen, koska Tanskan salmien kautta tulevat suolapulssit ovat taajuudeltaan vähentyneet viidennekseen aiemmasta. Itämeren levät ovat siis muuttuvan meren ekologiaa.

Yleisesti tärkeä tutkimushavainto koskee vesihuollon paikallisuutta. Vesihuoltopalvelut on järkevä toteuttaa suhteellisen paikallisesti, hallinnon subsidiariteettiperiaatetta soveltaen. Toteutuksen mittakaava johtuu paikallisista olosuhteista, eikä vesihuoltolaitosten yhdistämisestä yleensä ole hyötyä. On parempi, että paikalliset asukkaat hallinnoivat vesihuoltoaan. Tässä kirjoittajat syystä vetoavat nobelisti Elinor Ostromin tutkimuksiin luonnonvarain hallinnan instituutioiden monimuotoisuudesta.

Niin, instituutiot. Pääkirjoittaja Katko kuvaa vesihuollon maailmaa Douglass C. Northin jalkapalloanalogiaa soveltaen. Tässä risteävien intressien maailmassa pätekööt yhteiset säännöt, mutta kullakin toimijalla on oma roolinsa ja tehtävänsä. Jalkapalloanalogia on järjenmukainen ja tosiasioita vastaava tulkinta alasta, jossa vallitsee ideologinen kamppailu, varsinkin kehittyvissä maissa. Julkisen vallan luomia sääntöjä tarvitaan, koska vapaaehtoisuus ei olisi riittänyt esimerkiksi teollisuuden jätevesien puhdistusinvestointeja ohjaamaan. Vesihuollon instituutiot ovat osa oikeusvaltiota.

Pelisääntöjen merkityksen todistaa mutkan kautta kirjoittajien havainto, että tärkeintä uusissa vesihuollon projekteissa ei ole teknologia, vaan viestintä. Asukkaiden varhainen mukaan ottaminen ja keskustelufäärin luominen purkaa niitä epäilyjä ja turhia oletuksia, joita isoihin

investointeihin aina liittyy. Samalla julkisuus kysymyksineen ja vastauksineen varmistaa, että kaikki olennaiset seikat on otettu huomioon.

Puhdas vesi on perustarve ja terveyden ehto. Mutta saako vesilaitos tuottaa voittoa? Jos saa, millä mittapuulla kohtuullinen voitto määritellään? Itseäni jäi vaivaamaan tieto, että kuuden suurimman vesilaitoksen vuosittaiset tuloutukset omistajakaupungeilleen vaihtelivat välillä 8,9 – 28,5 % liikevaihdosta. Tuloutusprosentit olivat siis huomattavan korkeita. Ne olivat piiloverotusta, jolla vähätuloiset pakotettiin mukaan kunnallisveroprosentin alhaisena pitämiseen. Järjestelyn etiikkaa voisi miettiä siinä kuin sähkön hintatason windfall-voittoja. Tässä valossa maaseudun pieni vesihuolto-osuuskunta onkin aika eettinen ratkaisu!

Kirja ottaa kantaa myös kaivon katsomiseen. On varmaankin totta, että vesi ei esiinny ”suonina”. Mutta jäin miettimään, ovatko kirjoittajat koskaan kokeilleet, miten varpu suorastaa tempoo kohdassa, jossa on hyvä kaivonpaikka. Kun sellaisen itse kokee, voi vanhan kansan nikseihin suhtautua avoimemmin. On asian selitys sitten mikä tahansa.

ANNI RANNIKKO

Kenenkään ei ole pakko asua kaupungissa – kuvataiteilija Reima Juhani Hirvosen haastattelu

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.131148>

Kuvataiteilija Reima Juhani Hirvonen, 59, elää ja työskentelee Pohjois-Karjalan Enossa. Jo lähes kahdenkymmenen vuoden ajan hänen kotinsa on ollut vanhalla maatilalla harjun rinteessä. Hirvonen käsittelee omakohtaisissa töissään muun muassa masennusta, homoutta, kuolemaa, syöpää ja maailman tuhoutumista. Hänen taidettaan määrittää yhtä aikaa arkuus ja raaka avoimuus, intiimiys ja etäännyttävä humoristisuus.

Taiteilija muuttaa maalle

Kun Hirvonen vuonna 2003 valmistui Vapaasta taidekoulusta, hänellä oli vakaa aikomus jäädä Helsinkiin. Hän ei kuitenkaan yrityksistään huolimatta löytänyt sieltä asuntoa ja työhuonetta ja päätyi palaamaan synnyinseudulleen Enoon, mistä oli kymmenen vuotta aiemmin ostanut vanhan maatilatilan. Palaaminen tuntui siltä kuin olisi maitojunaan hypännyt, mutta samalla myös siltä, ettei hän koskaan ollutkaan poissa.

Opiskelutoverit olivat huolissaan Hirvosen tulevaisuudesta kuvataiteilijana paikassa, jossa heidän mielikuvissaan ei ole kollegoita eikä Hirvosen taidetta ymmärtäviä. 2000-luvun alussa ajateltiin, että jos taiteilija haluaa

luoda uraa, on pakko työskennellä pääkaupungissa. ”Joskus säälin helsinkiläisiä siitä, että heidän maailmansa on niin Helsinki-keskeinen. Jos vähänkin lähtee muualle, se on heille maailmanloppu”, Reima Hirvonen miettii.

Jälkikäteen katsottuna epätyypillinen valinta kannatti. Pohjois-Karjalassa Hirvonen pääsi heti kiinni apurahoihin ja näyttelyihin. Hän huomasi, että maalla asumisesta sai eksotiikkapisteitä. ”Se, että etelässä Enon luutiin olevan Lapissa, vain lisäsi eksotiikkaa”, hän nauraa. Toki kaukana gallerioista asuminen tarkoittaa matkustamista, kun näyttelyitä saattaa olla peräjälkeen Helsingissä, Oulussa, Porvoossa ja Brysselissä.

Vaikka näyttelyt vievät usein pois kotoa, on Hirvonen kollegoineen järjestänyt myös Enon kylällä paljon tapahtumia. AvaraLuonto ja Korpifest yhdistävät musiikkia, teatteria ja kuvataiteita. Kymmenen vuotta sitten Suomen taiteellinen metsäteatteri teki näyttelijätaustaisen Hirvosen maatilasta kesän ajaksi näyttämön Vanja-enolle. Useana vuonna Hirvonen järjesti One week gallery -näyttelytapahtuman, johon kuului näyttelyn lisäksi keskustelutilaisuuksia ja performansseja. Idean siihen hän sai erään newyorkilaisen gallerian verkkosivuilta. ”Ymmärsin, että jos haluan olla mukana tuollaisessa, minun on itse järjestettävä se. Ilmapiiri täällä on aika suopea ja yleisöä on onneksi tullut. Aika moni asia olisi jäänyt tekemättä, jos olisin jäänyt Helsinkiin. Täällä voi toteuttaa rohkeammin ideoitaan”, Hirvonen tuumii.

”Elin Helsingissä ja Tampereella paljon suppeampaa elämää kuin täällä. Ajattelen, että taiteilijana pitää jakaa, mutta kun täällä ei pysty elämään kovin homogeenisessä ryhmässä, pitää miettiä, miten jakaa asioita ja miten voi olla yhdessä muiden kanssa. En usko, että olisin kaupungissa mennyt mukaan mielenterveyskerhoon, syöpäyhdistykseen tai kaivoksia vastustavaan kansalaisliikkeeseen”, Hirvonen kertoo. Häneltä kysytään usein, eikö häntä haittaa, ettei voi spontaanisti mennä elokuviin, konsertteihin tai baareihin. ”Ei haittaa, mutta aina ei tarvitse myöskään mennä metsään rämpimään. Minulle riittää pelkkä ajatus siitä, että metsä on viressä. Kun menee ulos, on puun juurella”, Hirvonen kertoo vastaavansa.

”Oma rauha, luonto ja lähellä oleva metsä on tullut minulle koko ajan tärkeämmäksi. Teoksiin en maaseudun ajattele vaikuttavan, mutta tietenkin se on vaikuttanut minuun ihmisenä ja sitä kautta teoksiin. Tekisikö sitä erilaisia töitä, jos asuisi New Yorkissa? En tiedä. Töideni teemat ja aiheet eivät kuitenkaan liity asuinympäristöni”, hän pohtii.

Reima Juhani Hirvonen. Kuva: Hannele Turunen.

Yksi Hirvosen taiteessa toistuva teema on pelko yksin jäämisestä. ”Kylälähän kaupungeissa mulla oli yksinäisyyden kokemukset paljon syvempiä, kamalampia ja kivuliaampia kuin täällä, missä se yksinäisyys on jotenkin sisäänkirjoitettua. Ainakin minun kohdallani. Se on tavallaan helpompi hyväksyä. Se tuntuu enemmän omalta valinnalta.”

Pienen elämän puolestapuhuja

Reima Hirvonen korostaa, ettei ole mikään kotiseutuihminen, joka ajattelee Enon olevan kaikille oikea paikka – ei edes hänelle itselleen. ”En ole ikinä kotiutunut minnekään, en edes tänne. Minulle koti on pakattu reppu nurkassa, ehkä tämä maisema ja ilmapiiri. Itä-Suomen köyhällä seudulla on helppo olla, kun itsekin on niin röttelö”, hän pohtii. Hirvonen kuitenkin puhuu mielellään maallemuuton puolesta. Hän ajattelee, että maaseudulla asuminen mahdollistaa vähän pienemmän elämän elämisen

ja on siksi hyvä vaihtoehto, jos haluaa elää ekologisesti, suorittamatta ja pienillä tuloilla. Hänen mukaansa se luo tilaa myös taiteen tekemiselle.

”Kyllä minä kaikille suosittelen, että muuttakaa pois kaupungista. Maalla asuminen ja siihen liittyvä käytännön asioiden hoitaminen, kuten talon lämmitys ja veden kantaminen, on rauhoittanut minua. Olen huomannut, että kyllähän ihminen voi elää näinkin eikä tarvitse koko ajan olla suorittamassa, että tulisi hyväksytyksi. Minusta on kurjaa, että ihmiset tekevät työtä, maksavat isoa vuokraa ja heille jää vain muutama satanen käteen. Tunnen paljon lahjakkaita ihmisiä, jotka voisivat tehdä mitä vain, jos heille annettaisiin se vapaus, jonka minä olen täällä saanut. Ei kenenkään ole pakko asua kaupungissa. Olen surullinen niiden puolesta, jotka luulevat, että on, mutta ymmärrän, että maalle muuttaminen on elämäntapavalinta, jota ei voi kaikille suositella. Jos pitää siitä, että on lämpimät lattiat ja vesi tulee ja menee, ei kannata hypätä tällaiseen elämään. Ei siinä ole mitään romanttista. Kyllä minua aika usein vituttaakin”, hän nauraa.

Reima Juhani Hirvonen: war is unholy, 4 x alushousu. Kuva: Viljami Roivas.

Reima Juhani Hirvonen: faggot-omakuva. Kuva: Viljami Roivas.

Hirvonen ymmärtää niitä, jotka ovat lähteneet maalta kaupunkiin opintojen ja elämän perässä. Hän itsekin lähti aikoinaan Tampereelle ja Helsinkiin opiskelemaan ja töihin. ”Lapsena mulla oli salainen haave, että perheeni muuttaisi Helsinkiin. Kaipasin kaupungin valoihin. Kun sitten muutin kaupunkiin, ei se auttanut kaihoon”, hän muistelee. Hän näkee, että lähteminen oli hyväksi. Palattuaan hän katsoi kotiseutuaan uusin, arvostavin silmin.

Vanha ja yksinäinen homo maaseudulla

Yksi Reima Hirvosen taiteessa läpi koko uran säilynyt teema on homous. Hän pohtii yhä, miksi homous näyttäytyy sellaisena kuin se näyttäytyy. Hän on asunut erimittaisia jaksoja Berliinissä ja näkee homouden suu-remmissä kaupungeissa eräänlaisena omana heimona, joka luo turvaa ympärille. Siellä siihen kuuluvat tietyt käyttäytymismallit ja -koodit. ”Tiedän, etten ole ainut homo tässä kylässä”, hän naurahtaa. ”Mutta joskus heikkona hetkenä, kun liikkuu kylällä yksin, tulee sellainen pelonsekainen olo. En minä väkivaltaa pelkää, vaan ehkä enemmän homoteltua tai huutelua. Ei se ole kivaa. Siihen kuitenkin törmää kaikkialla, mutta ei täällä Enossa ole hirveästi ollut.”

Hirvonen kertoo, että hänellä on ollut poikaystäviä, jotka ovat muuttaneet pois maalta homoutensa takia. Tämä ilmiö näkyy myös tutkimuksessa. Hirvonen ei tunnista omasta elämästään, että hänet olisi ajanut kaupunkiin homous. ”En lähtenyt siksi, että täällä olisi ollut niin ahdas elämä, vaan opintojen ja parisuhteen takia. Kyllä varmaan olisi helpompaa asua homona jossain suurkaupungissa kuin olla homo Enossa, vaikka ei minulla mitään ongelmia ole täällä. Täällä homous on ehkä sitä yksinäisyyden tunnetta”, hän summaa. Viime vuosina homouden käsitteeseen onkin liittynyt myös vanhuuteen, haluttavuuteen ja yksinäisyyteen liittyvää pohdintaa.

Hän ajattelee, että taitelijalle sallitaan enemmän kuin muille. ”Tämä ammatti on varmaan ollut eräänlainen suojakilpi, kun taiteliijoista ajatellaan, että he ovat niin erikoisia. Minua pidetään automaattisesti vähän vaikeasti lähestyttävänä, ja siinä sivussa menee se homouskin.”

Hirvonen joutuu miettimään myös taiteessaan sitä, miten paljon homoutta heterokatse kestää. Sama pohdinta koskee myös muita taiteen teemoja. ”Olen tehnyt nyt sellaisia töitä, että joudun miettimään, mitä niistä voin

laittaa esille. En ehkä suojellakseni itseäni vaan galleristeja. Olen ruotanut ja piiskannut itseäni, käynyt läpi sairautta, menetyksiä ja kuolemaa, tehnyt niistä teoksia. Sellaisia teoksia, että joskus mietin, että en voi niitä missään esitellä. Mutta silloin, kun niitä tekee, miettii, että olisipa kiva laittaa nämä esille, ja suunnittelee jo, että miltä ne näyttäisivät missäkin tilassa. Seuraavaksi mietin, etten voi edes kuolla näiden teosten takia, kun kuka näitä haluaa,” hän nauraa.

Reima Hirvonen ei kuitenkaan halua tehdä töitä pöytälaatikkoon. Seuraavat näyttelyt ovat edessä heti kesän kynnyksellä.

KATRI LASSILA

Maaseudun ja arkkitehtuurin kuvia

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.131193>

Valokuvaaja, dokumentaristi Jaakko Kilpiäinen. (Kuva: Jaakko Kilpiäinen.)

Kertoisitko vähän itsestäsi: Mistä olet kotoisin, millainen lapsuutesi maisema on?

Koillismaa, Taivalkoski, Koston kylä. Lapsuuteni kymmenen ensimmäistä vuottani tuolla pienellä kylällä kaukana kaikesta on leimannut pysyvän jäljen minuun.

Vanhempani olivat biologeja, joten luonto ja maisema ovat olleet monella tavalla tärkeitä identiteetin rakennusaineita.

Erämaat, suot, pienet hiekkapohjaiset järvet kuuluvat lapsuuteni maisemaan. Ja kaverit valtavan suurista perheistä, jotka elivät hyvin köyhissä olosuhteissa.

Jaakko Kilpiäinen: Kosto, 1995.

Missä opiskelit valokuvaa, millaisia projekteja sinulla on ollut? Mikä valokuvauksessa kiinnostaa?

Kotonani kuvattiin paljon. Vanhempani kuvasivat havainto- ja tutkimusmateriaalia Exakta-kamerallamme. Kuvaaminen oli meillä luontevaa tekemistä. Kotona oli myös pimiö.

Innostus aiheeseen läksi siis jo kotoa. Ammatti siitä tuli paljon myöhemmin monien muiden ammattien jälkeen. Valmistuin Lahden muotoiluinstituutista 1995.

Jaakko Kilpiäinen: Miikka, Polvijärvi, 1983.

Jaakko Kilpiäinen: Koulubussi, Eno 1993.

Jaakko Kilpiäinen: Gäddrag 2016.

Olet kuvannut paljon arkkitehtuuria mutta toisaalta myös ihmisiä muuallakin kuin pääkaupunkiseudulla. Kertoisitko lisää tästä?

Olen kuvannut suomalaista funkis-arkkitehtuuria nyt jo parikymmentä vuotta. Aiheesta on kasvanut intohimo, joka ei vain tunnu päättyvän. Valkoinen haave -näyttely on tällä hetkellä Savonlinnan Riihisaari-museossa. Työkseni kuvaan aikakauslehtiin useimmiten ihmisiä. Haastatteluja ja reppureita. Työ on hyvin sosiaalista. Monenlaisten ihmisten kanssa täytyy tulla toimeen. Olen tehnyt myös dokumenttielokuvia ja TV-sarjoja. Rakennukset taas eivät vaadi minkäänlaista sosiaalista kontaktia. Ne vain seisovat hiljaa paikallaan.

Jaakko Kilpiäinen: Kylylahti, 1993.

Jaakko Kilpiäinen: litti, 2010.

Jaakko Kilpiäinen: Liperi, 2002.

Voitko kertoa jotakin maaseudun yhteydestä valokuvataiteeseesi?

Lähtökohtani valokuvataiteessani on usein dokumentaarinen. En välttämättä osaa erottaa sitä muusta kuvaamisestani. Itäinen Suomi ja sen monenlainen maaseutu on valokuvallinen temmelyskenttäni. Lehtikuvaajan työssä kohtaan aina vain uudelleen kaipuuni maaseutuun ja sen maisemaan.

Millaisia projekteja sinulla on työn alla tai suunnittelet tulevaisuudessa?

Arkkitehtuurissa suunnittelen suomalaisen betonibrutalismin kuvaamiseen liittyvää projektia. Tulen näin lähemmäs urbaania maisemaa.

Lapsena olin itsekin pieni luonnontutkija vanhempieni lailla. Keräsin omaa luontokokoelmaa, johon kuului esimerkiksi huuhkajan oksennuspallo, linnun luita, outoja sieniä jne.

Kokoelma katosi jossain vaiheessa, kun se ilmeisesti alkoi haista ja täytyi hävittää. Nyt teen tuota kokoelmaa uudestaan valokuvaamalla. Tutkimus-asema-niminen näyttely olikin esillä Haltia-luontokeskuksessa viime talvena.

Jaakko Kilpiäinen: Kontiolahti, 2008.

Maaseutututkijatapaaminen Salossa 30.–31.8.2023

Vuoden 2023 maaseutututkijatapaaminen järjestetään Salon Lehmirannassa 30.–31.8.2023 teemalla ”Yhdenvertainen maaseutu”. Tilaisuuteen toivotaan niin tutkijoita kuin kehittäjiä ja muita maaseudusta kiinnostuneita!

Maaseudun toimintaympäristöt ovat monin tavoin muutoksessa. Käynnissä olevat yhteiskunnalliset kehityskulut, kuten kestävyyssiirtymä, väestö- ja palvelurakenteiden muutokset, työn ja kansalaistoiminnan murros, digitalisaatio ja ihmisten lisääntyvä monipaikkaisuus, haastavat niin maaseutututkimuksen kuin kehittämisen kenttää tunnistamaan maaseudun ajankohtaisia ilmiöitä ja näihin kytkeytyviä oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden kysymyksiä.

Teema herättikin heti suurta kiinnostusta ja saimme maaliskuussa kymmenen työryhmäehdotusta, joissa päivien yhdenvertaisuusteemaa lähestytään muun muassa liikenteen, koulutusmahdollisuuksien, yrittäjyyden, monipaikkaisuuden, luonnonvarojen käytön, demokratian, etnografian, kuntien muutosten ja julkisten rahavirtojen näkökulmista. Työryhmien esitysabstraktejakin on tullut jo viitisenkymmentä.

Tapaamisen Keynote-puhujina ovat:

- Professori **Sami Moisio**, Helsingin yliopisto: Alueellisen erivertaisuuden monet ulottuvuudet.
- Akatemiatutkija **Kaisa Vehkalahti**, Jyväskylän yliopisto: Monta polkua aikuisuuteen. Harvaanasuttujen maaseutualueiden nuoret lähtemisen ja jäämisen ristipaineissa.
- Vs. aluekehitysjohtaja **Heikki Sirviö**, Pohjois-Savon liitto: Tuottava maaseutu maailmantalouden murroksessa?

Lisäksi yhteiseen päiväohjelmaan kuuluu muun muassa tutkijapaneeli ja Salon kaupunginjohtajan **Anna-Kristiina Korhosen**, MUA ry:n puheenjohtajan **Mari Kattila-kosken**, Maaseutututkimus-lehden päätoimittaja **Torsti Hyryläisen**, Maaseutuverkoston johtajan **Teemu Hauhian**, maaseutupolitiikan neuvoston apulaispääsihteerin **Hilkka Vihisen** ja Suomen Kylät ry:n puheenjohtajan **Jari Koskisen** puheenvuorot.

Illalla kuulemme aluetieteen emeritusprofessorin **Hannu Katajamäen** puheenvuoron ”Uuden maaseudun tiellä”, ja iltahjelmassa mukana on myös energinen salolainen pop-rockbändi **The Kuka**.

Eläkeliiton lomakeskus Lehmiranta sijaitsee kauniissa maaseutuymäristössä Salon Perniössä.

Tervetuloa mukaan keskustelemaan ja verkostoitumaan!

<https://www.mua.fi/tutkijatapaaminen-2023/>

Maaseudun uusi aika -yhdistyksen gradukilpailu 2023

Maaseudun uusi aika -yhdistys palkitsee lukuvuonna 2022–2023 suomalaisessa yliopistossa hyväksytyt ansiokkaan maaseutuaiheisen pro gradu -tutkielman. Tekijälle myönnetään 300 euron arvoinen stipendi. Voittaja julkistetaan syksyn MUA-foorumissa.

Tutkielmien arvioinnissa kiinnitetään huomiota opiskelijan tutkimustaitoihin sekä luovuuteen ja innovatiivisuuteen tutkimusta koskevista ratkaisuista. Lisäksi arvioidaan aiheen merkittävyyttä maaseutututkimuksen ja/tai maaseudun kehittämisen kannalta.

Kisaamaan pääsevät suomalaisessa yliopistossa lukuvuonna 2022–2023 hyväksytyt pro gradu -tutkielmat tai ammattikorkeakouluissa tehdyt YAMK-opinnäytetyöt. Opinnäytetyö voi olla suomen-, ruotsin- tai englanninkielinen.

Ehdotukset tulee jättää 30.6.2023 mennessä, ja ne tulee osoittaa Maaseudun uusi aika -yhdistyksen hallituksen puheenjohtajalle sähköpostiosoitteeseen mari.kattilakoski@uef.fi

Ehdotuksen voi tehdä gradun ohjaaja tai tekijä itse. Ehdotuksesta tulee ilmetä seuraavat tiedot:

- tutkielman tekijän nimi
- tutkielman nimi
- yliopisto, tiedekunta ja oppiaine, johon tutkielma on hyväksytty
- tutkielman hyväksymispäivämäärä ja arvosana
- ehdotuksen tekijän lyhyt perustelu tutkielman valitsemiseksi
- tiivistelmä ja tutkielma kokonaisuutena liitteenä tai tiedostolinkkinä

Lisätietoja:

Mari Kattilakoski
MUA ry:n puheenjohtaja
mari.kattilakoski@uef.fi
+358 50 449 4896

Pasi Heikkurinen

KTT, dosentti, yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto
Taloustieteen osasto
Kestävän talouden prosessitutkimus (PROSE)
pasi.heikkurinen@helsinki.fi

Torsti Hyyryläinen

HT, dosentti, tutkimusjohtaja
Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
torsti.hyyrylainen@helsinki.fi

Aapo Jumppanen

YTT, FM, KTM, yliopistotutkija
Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
aapo.jumppanen@helsinki.fi

Juha Kuisma

Taloust. kand., tietokirjailija
juha.kuisma@elisanet.fi

Katri Lassila

TaT, valokuvataiteilija
lassila.katri@gmail.com

Olli Lehtonen

FT, apulaisprofessori
Itä-Suomen yliopisto
Historia- ja maantieteiden laitos
oli.lehtonen@uef.fi

Jarkko Pyysiäinen

VTT, yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto
Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta
jarkko.pyysiainen@helsinki.fi

Anni Rannikko

YTT, yliopistonlehtori
Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta
anni.rannikko@uef.fi

Antony Starr

MMM, väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto
Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta
antony.starr@helsinki.fi

Timo Suutari

HM, projektipäällikkö
Helsingin yliopisto
Ruralia-insituutti
timo.m.suutari@helsinki.fi

Lauri Turpeinen

PhD, Planning Officer
University of Helsinki, Faculty of Arts
lauri.turpeinen@helsinki.fi

Elina Vehmasto

MMM, tutkija
Luonnonvarakeskus
Biotalous ja ympäristö
elina.vehmasto@luke.fi